

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Vanhemmuus yrittäjänäisten kokemana

”Vaik tää on tämmöstä hallittua tai hallitsematonta kaaosta, niin mä mieluummin valitsen tän kuin sen, et mä saa säännöllisen kuukausipalkan...”

Helsingin yliopisto
Käyttäytymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Kotitaloustieteen koulutus
Pro gradu -tutkielma
Kotitaloustiede
Syyskuu 2013
Pia-Maria Honkanen

Ohjaaja: Päivi Palojoki

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttäytymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Pia-Maria Honkanen			
Työn nimi - Arbetets titel Vanhemmuus yrittäjänäisten kokemana			
Oppiaine - Läroämne - Subject Kotitaloustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Päivi Palojoki		Aika - Datum - Month and year Syyskuu 2013	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 87 s + 2 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <i>Tavoitteet.</i> Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata perheellisten yrittäjänäisten vanhemmuuden kokemusta. Tutkimuksen teoreettisena taustana toimii Vanhemmuuden roolikartta (Helminen, & Iso-Heiniemi, 1999) sekä äitiyden kulttuurisen ulottuvuuden näkökulma (Berg, 2008). Yrittäjyyden ja vanhemmuuden tarkastelun taustarakenteena on Salmen (2004c) työn ja perheen yhteensovittamisen malli, jossa työ ja perhe ovat työelämän ja –politiikan, perhe-elämän ja sosiaalipolitiikan sekä sukupuolta rakentavien prosessien ja tasa-arvopolitiikan leikkauspisteessä. Yrittäjänäisten kokemuksia tarkastellaan kolmen teema-alueen kautta, joita ovat vanhemmuuden kokemus, yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittaminen sekä vanhemmuuden ja yrittäjyyden asettuminen haastateltavien elämän kulkuun. Tutkimuksen pääkysymykset ovat: <ol style="list-style-type: none">1. Millaisena vanhemmuus koetaan perheellisten yrittäjänäisten arjessa?2. Millaisia selviytymiskeinoja ja ratkaisuja yrittäjänaiset ovat luoneet yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittamiseksi?3. Miten vanhemmuus ja yrittäjyys ovat asettuneet yrittäjänäisten elämänkaarelle? <i>Menetelmät.</i> Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu. Tutkimukseen osallistui kahdeksan 30–55-vuotiasta perheellistä yrittäjänäistä Uudeltamaalta. Haastattelun lisäksi tutkittavat tuottivat omat elämänjansansa, joihin he kirjassivat elämänsä tärkeät vaiheet perheen ja yrittäjyyden osalta. Asiantuntijanäkökulma toteutui yritysneuvojan haastattelun myötä. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen. Yrittäjänäisten kokemuksia lähestyttiin fenomenologisen ymmärryksen kautta pyrkimättä irrottamaan niitä yleisestä yhteiskunnallisesta kontekstista. <i>Tulokset ja johtopäätökset.</i> Yrittäjänäisten vanhemmuus oli puhtaasti sukupuolittunutta ja ilmentyi arjessa äitiytenä. Äitiyden rooli arjessa näyttäytyi lasten ja kodin hoitamisena ja perustarpeisiin vastaamisena. Läheisyyden ja läsnäolon ulottuvuudet koettiin myös tärkeiksi. Yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittamisen keinoista tavallisimmin oli isovanhempien varaan rakennettu turvaverkosto. Myös ajankäytön ratkaisut, kuten lapsen ottaminen mukaan töihin, toimivat yhteensovittamisen mahdollistajina. Yrittäjänäisten elämänjansat olivat yksilöllisiä tarinoita, joiden yhteisenä nimittäjänä äitiys toimi. Yrittäjänäisten äitiys toteutuu hyvin familistisena, mutta ajankäytölliset ratkaisut sisältävät poikkeuksellista luovuutta ja neuvokkuutta. Yrittäjänäisten ajan organisointi arjessa tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman työn ja perheen yhteensovittamisesta käytävään keskusteluun.			
Avainsanat - Nyckelord Vanhemmuus, äitiys, yrittäjyys, perhe, työ			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Pia-Maria Honkanen			
Title Parenthood as experienced by entrepreneur women			
Oppiaine - Läroämne - Subject Home Economics science			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Päivi Palojoki		Aika - Datum - Month and year September 2013	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 87 pp. + 2 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Aims.</i> The purpose of this study is to describe how entrepreneurial women with children experience parenting. The theoretical background is based on the parenting role map (Helminen, & Iso-Heiniemi, 1999), as well as the cultural aspects of motherhood (Berg, 2008). The point of view regarding entrepreneurship and parenting coordination is derived from a model (Salmi 2004c) with work and family, as the point where three fields intersect. The fields consist of working life and politics, family life and social policy, as well as the constructive processes of gender and equality politics. Experiences of parenting by self-employed women examined three broad thematic areas: parenting experience, entrepreneurship and parenting coordination, and parenting and entrepreneurship, as positioned in the careers of the interviewees. The main research questions are:</p> <ol style="list-style-type: none">1. How is parenting experienced in the everyday life by female entrepreneurs with children?2. What types of coping strategies and solutions have women entrepreneurs created to coordinate entrepreneurship and parenting?3. How have parenthood and entrepreneurship positioned themselves in the life cycle of women entrepreneurs? <p><i>Methods.</i> The data were collected through semi-structured interviews involving eight 30 to 55-year-old female entrepreneurs in the Uusimaa region. In addition to the interview, the subjects produced their own life stories, where they recorded the important stages of family life and entrepreneurship. The data were analysed using content analysis. The experiences of self employed women were approached through phenomenological understanding without attempting to remove them from the general social context.</p> <p><i>Results and conclusions.</i> The parenthood of self employed women parentage was purely gender based and expressed as maternity in their daily lives. The role of maternity appeared in their everyday care of children, household tasks, and basic needs. Closeness and presence were also strong factors. A safety net involving the grandparents was present. Also, use of time and bringing the child to the work were functions of the coordination solutions. The life stories of female entrepreneurs appeared as individual stories, with maternity as the common denominator. The use of time included exceptional creativity and resourcefulness in addressing the needs of the family. The way female entrepreneurs schedule their time in everyday life provides an interesting perspective in the discussion regarding coordination of work and family.</p>			
Keyw ords Parenthood, maternity, entrepreneurship, family, work			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	PERHE JA TYÖ.....	4
2.1	Perhemuotojen tilkkutäkki	4
2.2	Näkökulmia vanhemmuuteen.....	7
2.2.1	Vanhemmuus rooleina.....	8
2.2.2	Naisen vanhemmuuden todentuminen äitiytenä	10
2.3	Arki perheen ja työn pelikenttänä	12
2.3.1	Näkemyksiä arjesta.....	12
2.3.2	Perhe työn perimmäisenä arvona.....	13
2.3.3	Taloudelliset resurssit työn ja perheen määrittäjinä	14
2.3.4	Sukupuoli työn ja perheen yhteensovittamisessa	16
3	YRITTÄJYYDEN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN	21
3.1	Naisyrittäjyyden nykytila	21
3.1.1	Naisyrittäjyyden tukipalvelut	22
3.1.2	Yrittäjyys perhepolitiikan jaloissa	24
3.2	Yrittäjän ominaisuudet ja identiteetti	26
3.3	Yrittäjävanhemmuus arjessa	28
3.4	Vanhemmuus ja yrittäjyys naisen elämänkaarella	29
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	31
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
5.1	Tutkimusstrategia ja tutkimusasetelma.....	33
5.2	Aineiston hankinta ja tutkimuksen kohdejoukko	34
5.3	Aineiston keruun menetelmät.....	36
5.4	Aineiston analyysi.....	37
5.4.1	Haastatteluaineiston analyysi.....	38
5.4.2	Yrittäjän naisten haastattelut ja elämänjانات analyysin kohteena	39
6	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA	41
6.1	Taustatiedot.....	41
6.2	Vanhemmuuden monikasvoisuus yrittäjän naisten arjessa	42
6.2.1	Äitiyden merkitys ja elementit.....	42

6.2.2	Äitiyden ilmentyminen arjen rooleina	45
6.2.3	Äitiyden haasteet arjessa	49
6.2.4	Yhteenveto	52
6.3	Vanhemmuuden ja yrittäjyyden yhteensovittaminen arjen haasteena	54
6.3.1	Yrittäjyyden todentuminen taloudellisesta näkökulmasta	54
6.3.2	Yrittäjyys arjen ajankäytön mahdollistajana	57
6.3.3	Yrittäjänäisten arjen problematiikka ja ratkaisumallit	60
6.3.4	Yhteenveto	64
6.4	Äitiyden ja yrittäjyyden ajallisuus elämänjanan kertomana	67
7	TULOSTEN TARKASTELUA	69
8	LUOTETTAVUUS	72
8.1	Tutkimuksen totuudellisuus ja objektiivisuus	72
8.2	Tutkimusaineiston riittävyys	74
8.3	Analyysien uskottavuus	74
8.4	Tulosten yleistettävyys	76
8.5	Tutkijan ihmiskäsitys ja tutkimuksen etiikka	78
9	POHDINTA	80
	LÄHTEET	83
	LIITTEET	88

TAULUKOT

Taulukko 1. Ammattilaisten äitiyteen liittyvät huoliteemat. (Berg, 2008, s. 119.)	11
Taulukko 2. Yrittäjäidentiteetin muotoutumisen osa-alueet. (Hägg, 2011, s.91.)	27

KUVIOT

Kuvio 1. Vanhemmuuden roolikartta. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999.).....	9
Kuvio 2. Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisen kentät. (Salmi, 2004c, s. 3.).....	17
Kuvio 3. Työn ja perheen yhteensovittamisen seuraukset työpaikoilla. (Salmi, 2004b, s. 170.).....	19
Kuvio 4. Yrittäjän naisten kuvaamat vanhemmuuden roolit Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän Vanhemmuuden roolikarttaa® mukailleen.	53
Kuvio 5. Ongelmatilanteet yrittäjän naisten arjessa	65
Kuvio 6. Arjen ongelmatilanteiden ratkaisumallit.	66

1 Johdanto

Yrittäjyys on valinta, joka on mahdollistunut naisille vasta vuonna 1879 säädetyn elinkeinolain myötä. Historiassa naisten tie yrittäjäksi aukesi tavallisesti heidän jäätyään leskeksi ja jatkettuaan tämän jälkeen edesmenneen miehensä yritystoimintaa. (Karasti, 2011, s. 16–17.) Suomalainen naisyrittäjyys ja naisten itsensä työllistäminen juontaa juurensa kuitenkin jo 1800-luvulle, jolloin naiset työllistivät itsensä perinteisten maataloustöiden lisäksi monin eri tavoin, kuten kutomalla, siivoamalla, pyykkäämällä ja ompelemalla. (Kivimäki, 2009, s. 48.) Nykyisin naisilla on tasavertaiset oikeudet ryhtyä yrittäjiksi, määritellä itse toimialansa ja haluamansa korvauksen.

Yrittäjyyteen liittyvät sosiaalipoliittiset ratkaisut saattavat jarruttaa uravalintaa perheen perustamisen alkuvaiheessa, minkä vuoksi yrittäjyys toteutuu monen naisen elämänkaarella vasta lasten ohitettua pikkulapsi-iän. Yrittäminen voidaan nähdä kuitenkin jopa ratkaisuna lastenhoito-ongelmiin joustavien työaikojen vuoksi tai silloin, kun oman alan työllistymisnäkymät ovat muutoin heikot. (Pöllänen, 2002, s. 560.) Erityisen naisyrittäjyydestä näyttäisi tekevän naisten kyky sovittaa perhe ja ura menestyksekkäästi yhteen.

Talouden taantuma eittämättä aiheuttaa huolta monissa yrittäjäperheissä ostovoiman heiketessä ja tulevaisuuden näkymien kaventuessa. Yrittäjyyteen liittyy jo lähtökohtaisesti monia epävarmuustekijöitä, jotka kuormittavat yrittäjää. Epävarmuus itsessään on taakka kannettavaksi, mutta yrittäjän ollessa äiti tai isä, liittyy kokonaisuuteen myös huoli lapsista. Kiiski (2012, s. 52) kuvaa naisten yrittäjyyttä kuitenkin elämäntapana, johon sisällytetään sujuvasti niin yrityksen kuin perheen asiat ilman tarkkaa rajan vetoa ja perhe toimii voiman ja jaksamisen lähteenä yrittäjälle.

Vanhemmuus ja yrittäjyys voidaan nähdä myös sukupuolikysymyksinä. Vuokila (2010, s. 10) toteaa, että vanhemmuus on tiettyssä kulttuurissa ja ajassa toteutuvaa ja jokaisessa kulttuurissa on omat käsityksensä vanhemmuudesta, per-

heestä ja kasvatuksesta. Äitiys itsessään on kulttuurisesti tuotettua ja siihen liittyy yhteiskunnallisia odotuksia. Odotukset äitiydestä ovat vaihdelleet historiassa ja määritelmät hyvästä ja huonosta äidistä sen mukaisesti. (Berg, 2008, s. 28–29.) Vanhemmuus rakentuu kuitenkin edelleen hyvin paljon edellisen vuosikauden familistiselle perhekäsitykselle, jossa sukupuolten välinen työnjako määritteli vastuun lasten kasvatuksesta äideille. Perheelliset naiset luovat äitiyden toteuttamisen kautta yhä koteihin ”lämpöä” ja niin sanotun turvallisen pesän lasten kasvun tukemiseksi. Familistisuuden vastakohtana on jo 1600-luvulla esiin noussut individualistinen ihmiskäsitys, jossa korostui ihmisen oikeus oman itsensä hallintaan. (Haavio-Mannila, Jallinoja, & Strandell, 1984, s. 42–43.) Yrittäjyys näyttäisi edustavan mitä suurimmassa määrin tätä individualistista ihmiskäsitystä, sillä perusteina yrittäjäksi ryhtymiselle ovat tavallisesti juuri halu toteuttaa omia tarpeita ja tehdä itsenäisiä päätöksiä (Hasanen, 2003, s. 14).

Perheellisten naisyrittäjien arkea kuvastavat usein kiire ja päivittäisten arjen toimien organisointi. Ristiriitaista on, että äitien sitoutuessa yhä enemmän työelämään, äiteihin kohdistuvat odotukset lapsen tarpeiden täyttämistä ovat pysyneet ennallaan tai jopa kasvaneet (Berg, 2008, s. 32). Vuokilan (2010, s. 6) mukaan naiset kaipaavat tukea niin lastenhoitoon, kuin jaksamiseen ja henkiseen hyvinvointiin. Perheellisten yrittäjänaiesten arjessa korostuvat perinteiset lapsen kasvua ja kehitystä tukevat vanhemmuuden roolit. Äitiys on naisen biologista vanhemmuutta, mutta siihen liittyy myös jotain mystistä ja tavoittamatonta. Roolien ilmentymisen kautta tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään yrittäjänaiesten vanhemmuuden rooleja ja arjen toimijuutta. Yrittäjän ja vanhemman roolien yhteensovittaminen saattaa osoittautua haastavaksi ja arjen pyörittämiseen tarvitaan poikkeuksellista neuvokkuutta. Tässä tutkimuksessa kuvataan arjen problematiikkaa ja niitä selviytymiskeinoja sekä ratkaisumalleja, joita perheelliset naisyrittäjät ovat luoneet individualistisen yrittäjyyden ja familistisen äitiyden yhteensovittamiseksi.

Nykyisin äitien työssä käyminen ja erilaiset perhemuodot ovat luonteva osa yhteiskuntaa. Kiinnostavaa on se, miten yrittäjä-äidit kokevat oman äitiytensä suhteessa elämänkaaren eri vaiheisiin. Haavio-Mannila, Jallinoja ja Strandell, (1984, s. 210) painottavat, että vallalla ollut käsitys naisten elämänhistoriallisen

identiteetin rakentumisesta ainoastaan äidin ja vaimon rooleihin työn saadessa merkityksensä perheestä on liian yksinkertaistettu, eikä kerro työn todellista merkitystä naisen elämäkokonaisuudelle. Tässä tutkimuksessa selvitetään vanhemmuuden ja yrittäjyyden asettumista naisten elämään heidän tuottamiensa elämänjanojen avulla.

Vanhemmuutta kuvataan yrittäjänäisten omien kokemusten kautta. Siihen liittyvä vastuu tuo mukanaan vanhemmuuden moninaiset ulottuvuudet ja niiden yhteensovittaminen yrittäjyyteen tuo oman näkökulmansa vanhemmuuteen. Vanhemmuuden ja yrittäjyyden asettuminen naisen elämänkaarella kertoo omaa tarinaansa siitä, mikä viime kädessä naisyrittäjille on elämässä tärkeää ja sovite-taanko oman elämänjanan elementtejä tiukasti yhteen vai vaihtuvatko roolit kodin ja työn välillä.

Tutkimuksen keskiössä ovat niin perheellisten yrittäjänäisten vanhemmuuden kuvaaminen kuin sen peilaaminen omaan ihanneäiti-ideaaliin sekä oman vanhemmuuden roolien ilmentyminen arjessa. Tutkimuksessa korostuvat vanhemmuuden naissukupuolisuus ja sen ilmentyminen äitiytenä sekä äitiyden tuottama arjen organisoinnin voima ja kaiken kietoutuminen yhdeksi elämänjanaksi kuvaamaan elettyä elämää.

Yrittäjyyttä voidaan pitää itsekkäänä valintana, jos se perustuu nimenomaan yksilön haluun toteuttaa itseään ja omia päämääriään puhtaasti kunnianhimon ja taloudellisen voiton tavoittelun saattamana (Hasanen, 2003, s. 14). Tässä tutkimuksessa yrittäjyys näyttäytyy kuitenkin ensisijaisesti elämänvalintana, joka on sovitettu palvelemaan naisen suurinta lahjaa tai taakkaa, äitiyttä. Siinä missä yrittäjyyttä leimaa yksilöllisyys ja omaleimaisuus on todettava, että äitiydessä on yksi kaiken ylittävä yhteinen nimittäjä, äidin rakkaus lapsiinsa.

2 Perhe ja työ

Ihmisen hyvinvoinnin merkittäviin tekijöihin kuuluvat perhe ja työ. Perhe tuottaa hyvinvointia tunnesuhteen kautta ja työ mahdollistaa toimeentulon. Työ merkitsee monille myös itsensä toteuttamista sekä laajentaa sosiaalista elämänpiiriä. Työ, samoin kuin perhesuhteet, ovat merkittäviä onnen lähteitä suomalaisille. Hyvinvointi rakentuu tasapainon kokemiselle, jossa voimavaroja kyetään jakamaan perheen ja työn kesken joustavasti. Mikäli työ tai perhe verottaa kohtuuttomasti yksilön fyysisiä ja henkisiä voimavaroja, ei hyvinvointia koeta. Työn ja perheen yhteensovittaminen saattaa kuitenkin synnyttää merkittäviä ongelmia. Haasteita syntyy niin ajan kuin tulonsiirtojen riittävydestä sekä vanhemmuuden vaikutuksista yksilön asemaan työssä. (Ristimäki, Meriläinen, Kylä-Setälä, & Holmberg, 2008, s. 17; Lammi-Taskula, & Salmi, 2009, s. 38.)

2.1 Perhemuotojen tilkkutäkki

Taskinen (1994, s. 3) määrittelee perheen sellaisten henkilöiden ryhmäksi, jonka jäsenet liittyvät yhteen avo- tai avioliiton, tai syntymän kautta, adoption tai nykyisin myös keinohedelmöityksen avulla. Ritala-Koskinen (2001, s. 13) puolestaan painottaa tilastollisen perhekäsitteen asettuvan kuvaamaan ihmisiä, jotka asuvat samassa asunnossa ja, joilla on jokin virallinen perhesuhde keskenään. Tilastoissa perhesuhteen perustana toimii tavallisesti miehen ja naisen välinen avio- tai avioliitto (Ritala-Koskinen, 2001, s. 13).

Länsimaissa yleisin perhetyyppi on ydinperhe, johon kuuluu Haverisen ja Martikaisen (2004, s. 9) mukaan kaksi vanhempaa. Perheen määritelmää lähellä on myös kotitalouden määritelmä. Kotitalous voidaan kuitenkin mieltää konkreettiseksi ja fyysiseksi käsitteeksi, jota kuvaa paremmin aiemmin kotitaloudesta käytetty nimitys ruokakunta. (Taskinen, 1994, s. 3–4). Ritala-Koskinen (2001, s. 9) päätyy kuvaamaan perhettä pysyväksi rakenteeksi, jossa ihmiset tekevät perheitä muuttuvissa olosuhteissa sen hetkisen kulttuurin ja elämäntavan ohjaamina. Samaa sukupuolta olevat parit ja uusperheet muodostavat perheitä enene-

vässä määrin ydinperheiden rinnalle (Sateenkaariperhetyön projekti, 2007, s. 1-2).

Perheet ovat siis monin tavoin erilaisia niin kooltaan kuin muodoltaankin. Työn ja perheen yhteensovittamiseen vaikuttavat lasten lukumäärän lisäksi heidän ikänsä. Aikuisten lukumäärällä ja iällä on myös vaikutuksensa, sekä sillä huolehditaanko perheessä myös muista omaisista kuin lapsista. (Turpeinen & Toivanen, 2008, s. 98.) Siinä missä perheet muodostavat muuttuvia ja yksilöllisiä yksiköitään ovat myös erilaiset työt ja työurien vaiheet merkittävässä asemassa sovitettaessa kokonaisuutta toimivaksi.

Perinteisin perhe on jo aiemmin mainittu ydinperhe, johon kuuluu kaksi vanhempaa ja heidän yhteiset lapsensa (Haverinen & Martikainen, 2004, s. 9). Perheen arki pyörii kuitenkin yhä useammin yhden vanhemman varassa. Vuokilan (2010, s. 20) mukaan eron jälkeen vanhemmilla voi olla yhteishuoltajuus tai toisesta vanhemmasta voi tulla yksinhuoltaja. Yhteishuoltajuudessa toinen vanhemmista on usein niin sanottu lähihuoltaja ja toinen puolestaan niin sanottu etähuoltaja. Lähihuoltajan rooli muistuttaa arjessa yksinhuoltajuutta. Yhteishuoltajuudessa lapsi saattaa toisinaan asua yhtä paljon kummankin vanhempansa luona. Tästä huolimatta vain toinen vanhemmista voi olla oikeutettu yksinhuoltajuuteen ja lapsella voi olla vain yksi virallinen asuinosoite. Eroissa kuvastuu vanhemmuuden sukupuolittunut vastuu, sillä suuri osa lapsista jää erossa äidilleen. Eron jälkeen vanhemman löytäessä mahdollisesti uuden elämäkumppanin muuttuu perhemuoto uusperheeksi. Uusperheessä uudella puolisoilla saattaa olla myös lapsia. (Haataja, 2009, s. 47; Vuokila, 2010, s. 20, s. 22.)

Haatajan (2009, s. 53) mukaan yhden vanhemman perheitä oli vuonna 2006 kaikista lapsiperheistä 17 %. Yksinhuoltajien määrä oli suuri jo vuonna 1950, jolloin määrä oli 14 %. Tällöin selittävänä tekijänä oli sotaleskeys. Yksinhuoltajien määrä laski sodan jälkeisinä vuosikymmeninä säännönmukaisesti niin, että esimerkiksi vuonna 1970 vain joka kymmenes lapsiperhe oli yhden vanhemman perhe. Yksinhuoltajista suurin osa on naisia, sillä kaikista yksinhuoltajista isien osuus on noin 13 %, mikä tarkoittaa 2,6 % kaikista lapsiperheistä. (Haataja 2009, s. 52–53.)

Yksinhuoltajuus käsitteenä kattaa hyvin laajan joukon huoltajia, sillä yksinhuoltaja voi olla niin avioton äiti, leski kuin avio- tai avoliitosta eronnut vanhempi, jolla on alle 18-vuotiaita lapsia. Yksinhuoltajuuden termi vakiintui vasta 1970-luvulla suomen kieleen ja korvasi aiemmin käytettyjä käsitteitä, kuten tynkäperhe, poikkeava perhe ja vajaaperhe. Perhetilastoissa perheet määritellään asuminen perusteella, vaikka molemmat vanhemmat yhä osallistuvat lapsen elatukseen ja huoltoon. (Forssén, Haataja, & Hakovirta, 2009, s. 11.)

Yksinhuoltajaäideistä noin 60 % on Haatajan (2009, s. 59) mukaan yksilapsisia. Esimerkiksi vuonna 2006 yksinhuoltajaäidin keskimääräinen lapsiluku oli 1,6 lasta, kun puolisoäidin oli 1,9 lasta (Haataja, 2009, s. 59). Kokonaisuutena yksinhuoltajien väestölliset muutokset ovat olleet Haatajan (2009, s. 62) tulkinnan mukaan melko vähäisiä, lukuun ottamatta 1990-luvulla tapahtunutta yksinhuoltajien määrän suurta kasvua. Perhemuodot ovat kuitenkin moninaistuneet ja avoliittojen määrät kasvaneet, joten yksinhuoltaja voi lasten ollessa vielä alakäisiä siirtyä perhemuodosta toiseen useitakin kertoja. Tämä tuo oman lisänsä määrien arviointiin ja tilastointiin. (Haataja, 2009, s. 62.)

Ajankuvaan kuuluvat myös sateenkaariperheet, joissa vanhemmuuteen liittyvät roolit muodostuvat samaa sukupuolta olevien vanhempien keskinäisen sopimuksen mukaisesti sukupuolittuneiden roolien sijasta. Vuonna 2008 oli rekisteröityjen pariin perheitä laskettu olevan hieman alle 200. Sateenkaariperheiden ominaispiirteeksi voidaan katsoa tarkka perhesuunnittelu. Vanhemmaksi ei tulla yllättäen, vaan huolellisen suunnittelun myötä ja siihen valmistaudutaan ennalta. Uusperhe perhemuotona koskettaa myös sateenkaariperheitä. (Vuokila, 2010, s. 23.)

Ritala-Koskinen (2001, s. 15) perustelee suomalaisten uusperheistymistä nimenomaan eronneisuuden kasvulla. Hän (2001, s. 17) painottaa uusperheidenkin olevan keskenään hyvin erilaisia, sillä niihin voi kuulua sekä äidin että isän lapsia aiemmista liitoista, sekä uusia yhteisiä lapsia tai sitten vain joitakin edellä mainituista.

Perheiden määrittely rakenteen ja muodon perusteella ei palvele arjen ja työelämän yhteensovittamisen pohdintaa. Arkeen ja työelämään vaikuttavana tekijänä voidaan pitää erityisesti perheen lasten ikärakennetta. Lasten ollessa vielä pieniä ovat heidän tarpeensa erilaisia kuin isommilla lapsilla. Jatkuvan huolenpidon ja vahtimisen tarve korostuu Turpeisen ja Toivasen (2008, s. 99) mukaan erityisesti tässä pikkulapsivaiheessa. Etenkin lasten sairastuminen koetaan haasteena perheen ja työn yhteensovittamisessa pienten lasten kohdalla. Pienten lasten perheissä ylitöiden tekeminen on riippuvainen hoitopaikkojen aukioalojoista, kun vanhempiin lapsiin voidaan olla sujuvasti yhteydessä esimerkiksi puhelimitse. Paljon sairastavan lapsen perheissä saatetaan kokea sairauskierteen vaikuttavan työn hoitamisen lisäksi myös parisuhteeseen. (Turpeinen & Toivanen, 2008, s. 99.)

Perheitä voidaan luokitella siis huoltajien määrän suhteen, huoltajien keskinäisen suhteen perusteella tai huoltajien sukupuolen mukaisesti. Edelleen jakoa perheiden välillä voidaan rakentaa lasten lukumäärän mukaan tai lasten iän mukaan tai esimerkiksi lasten terveyden mukaan. Jokainen perhe on oma yksikkönsä, jonka tarpeet rakentuvat kulloisenkin elämäntilanteen mukaisesti.

2.2 Näkökulmia vanhemmuuteen

Vanhemmuuden, etenkin äitiyden, määrittämiseen vaikuttavat monenlaiset kulttuuriset odotukset naisista vanhempina. Kulttuuriset odotukset näkyvät Bergin (2008, s. 35–36) mukaan median tuottamissa mielikuvissa äitiydestä. Media tuottaa ja luo mielikuvaa mm. naistenlehtien kautta aikansa naiseudesta ja äitiys asettuu osaksi naiseudesta tuotettua ihannekuvaa (Berg, 2008, s. 36). Haavio-Mannilan ym. (1984, s. 104) mukaan historiallisesti katsottuna vallalla olleet perhekäsitykset, perheen vahvistamista korostava familistinen perhekäsitys ja henkilökohtaisia pyrkimyksiä korostava individualistinen perhekäsitys ovat rakentuneet vastakkaisiksi näkemyksiksi perheestä. Nykyajan vanhemmuudessa nämä käsitykset vuorottelevat ja synnyttävät ristiriitaa yksilön ja perheen välisen suhteen määrittelyyn (Haavio-Mannila ym., 1984, s. 109). Krokin (2009, s. 67) näkemyksen mukaan naiset muodostavat itselleen äitiydestä sosiaalisen identi-

teetin, mutta Haavio-Mannila ym. (1984, s. 210) puolestaan kritisoivat naisten elämänhistoriallisen identiteetin perustamista ainoastaan äitiydelle ja vaimoudelle.

2.2.1 Vanhemmuus rooleina

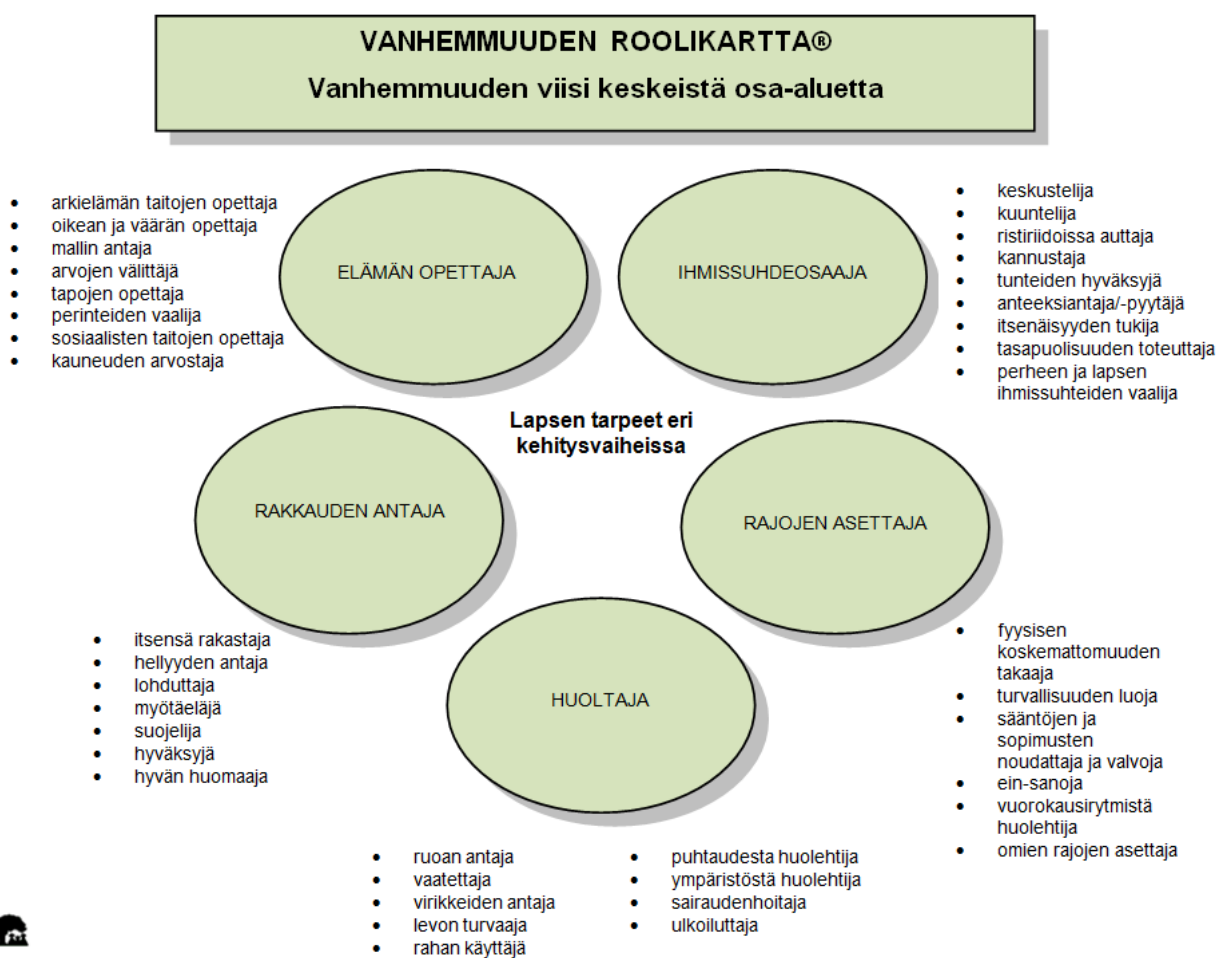
Vanhemmuuden roolikartta määrittelee vanhemmuuden lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Se on Marja-Liisa Helmisen ja Mari Iso-Heiniemen (1999) toimesta Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymälle tuotettu työväline lastensuojelutyöhön. Vanhemmuuden roolikartalle on myönnetty rekisteröidyn tavaramerkin tunnus, ja se ilmestyi vuonna 1999. Roolikartan avulla äidit ja isät voivat pohtia oman vanhemmuutensa ulottuvuuksia ja ammattihenkilöt puolestaan auttavat vanhempia löytämään ja vahvistamaan vanhemmuuteen tarvittavia rooleja ja elementtejä. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999, s. 6; Ylitalo, 2011, s. 8.)

Vanhemmuuden roolikartta kuvaa siis suomalaisessa lastensuojelutyössä käytettävää riittävän vanhemmuuden määrittämisen mittaria. Iso-Heiniemen (1999, s. 12) mukaan roolikartta perustuu lääkäri Jacob Levy Morenon vuosisadan alussa luomaan rooliteoriaan, jonka avulla voitiin hahmottaa ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Moreno oli yksi ryhmäpsykoterapian uranuurtajista. Hänen kehittämässään rooliteoriassa rooli on yksilöllinen, ja sillä on yhteys ihmiseen kohdistuviin käyttäytymisodotuksiin. Rooleista tullaan Iso-Heiniemen (1999, s. 13) tietoisiksi niihin liittyvien rooliodotusten kautta, esimerkiksi äitiys todentuu suhteessa lapseen, jolloin lapsi on edellytys vanhemmuudelle. Ilman lasta ei ole äitiyttä ja siihen liittyviä rooleja.

Iso-Heiniemi (1999, s. 13) näkee roolien omaksumisen läpi elämän kestäväenä prosessina ja esimerkiksi vanhemmuuden keskeiset roolit kypsyvät ja kehittyvät vanhemmuuden myötä. Rooliajattelun mukaan roolit antavat mahdollisuuksia toimia erilaisissa tilanteissa niiden vaatimalla tavalla. Tämä merkitsee sitä, että mitä useampia rooleja vanhemmalla on, sitä joustavampana häntä voidaan pitää. Roolit voivat olla ja usein ovatkin eri tavalla kehittyneitä vanhemmuuden eri vaiheissa. Roolin ollessa alikehittynyt toiminta muistuttaa lähinnä harjoittelua ja

sen ollessa ylikihittyä saattaa vanhemman olla vaikeaa joustaa muuttuvissa tilanteissa roolissaan. (Iso-Heiniemi, 1999, s. 13–14.)

Roolit voidaan jakaa hierarkkisesti toiminta-, teko- ja operaatirooleihin. Vanhemmuuden roolikartan roolit ovat toimintarooleja ja ne on jaettu viiteen keskeiseen vanhemmuuden osa-alueeseen, joita ovat huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja ja ihmissuhdeosaaja sekä rajojen asettaja (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Vanhemmuuden roolikartta. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999.)

Vanhemman toiminta ohjautuu motiivien kautta ja ilmenee tekoina. Esimerkiksi elämän opettajan roolissa vanhemman tavoitteena voi olla tapojen opettaminen lapselle ja se näkyy esimerkiksi vanhemman opettaessa lasta kiittämään ruoas-

ta. Toisaalta huoltajan roolissa vanhemman tavoitteena on ruokkia lapsi, jolloin hän valmistaa ruoan antaakseen sitä lapselle. (Iso-Heiniemi, 1999, s. 14–15.)

Iso-Heiniemen (1999, s. 24) mukaan operaatio-rooleilla tarkoitetaan niitä konkreettisia tekemisen tasoja, jotka sisältyvät roolikartan päärooleihin. Rooleja ei voi, eikä edes tule pitää toisistaan erillisinä vaan on aivan luontevaa, että ne menevät osittain päällekkäin.

Bergin (2008, s. 41) mukaan lastensuojelukontekstissa vanhemmuuden arviointiin liittyy aina näkemys riittävän hyvästä vanhemmuudesta ja se perustuu lastensuojelulakiin sisältyviin käsityksiin lapsen tarpeista ja eduista. Sen sijaan perhetyön toteuttamisen ongelmaksi Berg (2008, s. 47–48) mainitsee sen modernin heteroseksuaalisen ydinperheajattelun, minkä piirissä valmiudet erilaisen tai poikkeavan vanhemmuuden määrittämiseen saattavat olla puutteellisia. Pyrittäessä tukemaan äitiyttä saatetaan samalla luoda normeja hyvästä äitiydestä ja vanhemmuudesta sekä vahvistaa ainoastaan kulttuurisesti hyväksyttävän äitiyden mallia. (Berg, 2008, s. 48.)

2.2.2 Naisen vanhemmuuden todentuminen äitiytenä

Tuula Gordon (2001, s. 11) kuvaa opiskelijoilta keräämiensä naisen-sanan assosiaatioiden tuottaneen toistuvasti tulkintoja äitiydestä ja naisen mahdollisuudesta synnyttää. Naiset itse siis kokevat tulevan tai jo olevan äitiyden naiseuteen kiinteästi kuuluvaksi. Äitiys on käsitteenä kuitenkin ongelmallinen, koska äitiyden ilmentymistä voidaan lähestyä pitäen sitä yhteiskunnallisena ilmiönä tai patriarkaalisen vallan välineenä. Lähestyttäessä äitiyttä instituutiona, se on nähtävä laajempaan ilmiönä kuin vain äidin ja lapsen biologisena siteenä. (Krok, 2009, s. 70.) Bergin (2008, s. 38) mukaan äitiys voidaan nähdä äidin ja lapsen välisenä kiintymyssuhteena ja hän viittaakin Erja Sauraman vuonna 2002 esittämään näkemykseen siitä, että kiintymyssuhdeteoria on jo vuosikymmeniä ohjannut äitiyden arviointia suomalaisessa lastensuojelutyössä.

Äitiys alkaa jo raskauden aikana erilaisina mielikuvina omasta vanhemmuudesta. Raskausaika on ensimmäinen vanhemmuuden sukupuolisen eron tekijä, sil-

lä nainen kehittää tuolloin suhteen syntymättömään lapseen ja rakentaa huolehtimisen ja rakkauden roolia vanhemmuudelleen, mikä myöhemmin ilmenee äitiyteen liittyvänä kykyä vastata vastasyntyneen tarpeisiin poikkeuksellisen hyvin. Äitiyteen saattaa liittyä jossain määrin vaistomaista vauvan tarpeiden tunnistamista, jota ei nainen itsekkään tiedosta. (Niemelä, 2001, s. 9–11.) Hyvän äitiyden mittana pidetään äidin kykyä luoda läheinen suhde lapseensa ilman yli- ja alihuolehtivuutta. Puhe jaetusta vanhemmuudesta on tullut äitiyspuheen rinnalle aina 1960-luvulta alkaen. Tästä huolimatta äitiys nähdään edelleen vanhemmuuden normina. (Berg, 2008, s. 38, 40.)

Kulttuurisesti naiselta odotetaan ja oletetaan äitiyden myötä monenlaisia ominaisuuksia. Berg (2008, s. 119) on koonnut yhteen ammattilaisten äitiyteen liittyvät huoliteemat (taulukko 1). Äitiysoletuksiin sisältyy naisille suunnattu vastuu siitä, että heidän raskautensa on suunniteltu, he ovat sopivan ikäisiä, he elävät heteroseksuaalisessa parisuhteessa ja valmistautuvat vanhemmuuteen pitämällä terveydestään huolta ja sitoutuvat ajatukseen omistautua lapselle tämän syntymää seuraavat vuodet. Psykoanalyttisten näkemysten mukaan myös naisen mielentila ja minuus muuttuvat äitiydeksi, minkä tulisi johtaa kaikinpuoliseen elämän vakauttamiseen lapsen turvallisen ja tasapainoisen kasvun turvaamiseksi. (Berg, 2008, s. 114.)

Taulukko 1. Ammattilaisten äitiyteen liittyvät huoliteemat. (Berg, 2008, s. 119.)

Äidin vuorovaikutussuhteisiin liittyvä huoli	Äitiin liittyvä huoli
<p>Äiti-lapsi -suhde: kiintymyssuhde, jakamaton hoiva ja biologinen side</p> <p>Parisuhde: jaettu vanhemmuus, äitiyden ensisijaisuus</p> <p>Suhde poikaan: äidin auktoriteetin puute, miehen mallin tarve</p> <p>Suhde ammattilaisiin: äidin yhteistyökyky ja avoimuus</p>	<p>Äidin oman ajan käyttö: kodin ja lasten hoidon ensisijaisuus, itsestä huolehtiminen äitinä jaksamiseksi</p> <p>Elämänstrukturi: äitiyden puitteet, iän, tapojen, sosiaalisten suhteiden ja elämäntyyliin kokonaisuus</p> <p>Tunteet ja toiminta: äidille sopivat tunteet ja käytös</p> <p>Fyysinen olemus: väsymys, äidin vointi ja ulkoinen olemus lapsen hyvinvoinnin tulkkeina</p> <p>Arjen ja elämän hallinta: äidin itsenäisen selviäminen</p>

Haavio-Mannila ym. (1984, s. 111) tarkastelevat naisille, perheen äideille, annettua hoivatehtävää, joka määrittelee perheissä vallitseva sukupuolijaon äitiyden ja isyyden välillä. Hänen (1984, s. 112–113) mukaansa historian valossa naisilla hoivaamisen on katsottu tulevan osaksi minuutta ja muuttuvan elämäntyöksi. Nykyisin naisten elämänpiiri ei enää rajoitu ainoastaan kotiin, mutta hoivaamisesta on tullut naisvaltaisten alojen palkkatyötä (Haavio-Mannila ym., 1984, s. 113).

2.3 Arki perheen ja työn pelikenttänä

Englanninkielinen "everyday life" kuvaa jokapäiväistä elämää, kun taas suomenkielen suppeampi käsite "arkielämä" tekee eron lähinnä pyhä- ja arkipäivien välille. Arkeen liitetään usein ajatus turvallisuudesta, jatkuvuudesta ja toistuvuudesta. Arjen turvallisuus korostuu etenkin silloin, kun jotain tavallisuudesta poikkeavaa yllättäen tapahtuu. Arkielämään liittyvä toisto yhdistetään usein juuri naisten arkeen, koska naisilla on keskeinen rooli sosiaalisessa uusintamisessa, kuten siivoamisessa ja aterioiden valmistamisessa. Toistuvuus arkielämässä yhdistetään monesti pysyvyyteen ja sitä pidetään merkinä alistumisesta ulkoisille voimille. Toisto voi kuitenkin toimia myös yksilön keinona ottaa oma paikkansa ja sopeutua ympäristöönsä. (Heinonen, 2012, s. 60, s. 62.)

Työn ja perheen yhteensovittamisen kentässä arkielämä on käsitteenä merkityksellinen. Käsitteenä sen syntymisen historiallisena perusteena on toiminut työn ja perheen sektoreiden erillistyminen, mutta nykyisin arkielämän perusongelmaksi nousee eri elämänalueiden yhteensovittaminen ja pyrkimys elämäkokonaisuuden hahmottamiseen. (Salmi, 2004a, s. 11.)

2.3.1 Näkemyksiä arjesta

Arki voidaan määritellä vastakäsitteen avulla, jolloin arjen vastakohtana toimii ajatus ei-arjesta. "Ei-arjen" määrittäminen on kuitenkin varsin problemaattista, koska määrittelyä voidaan tehdä hyvin monella eri tasolla luokitellen arjen vastakohtiksi juhlan, tavanomaisesta poikkeavat elämäntapahtumat tai julkisen

elämänalueen. Arki on kuitenkin täynnä muutosta, poikkeamaa rutiinista tai arkeen kuuluvia juhlia, jotka tietyllä syklillä kuitenkin toistuvat. Työ liitetään arkielämään uusintamisen näkökulmassa. Tässä näkökulmassa korostuu naisten arki, etenkin naisten kotona tekemän palkattoman työn uusintaminen arkielämän ylläpitämiseksi. Rutiinien arki liitetään puolestaan näkemykseen arjen loputtomasta toistuvuudesta täynnä pakollisia sidonnaisuuksia työn ja perheen osalta, vailla mahdollisuutta valita tai toteuttaa elämänsä toisin. Irrottauduttaessa ajatuksesta rutiineista negatiivisina ja elämää rajoittavina toimintoina voidaan ne kokea myös tuttuuden ja turvallisuuden luojina, sekä toimintojen automatisoitumisen kautta ajan säästämisenä ja ajattelun vapauttamisena. (Salmi, 2004a, s. 15–19.) Heinonen (2012, s. 65–66) korostaa rutiinien merkitystä päivien rytmityksessä, sillä ne auttavat jaksottamaan ajan kulkua ja lisäävät normaaliuden tunnetta.

Mielenkiintoisin perheen ja työn huomioiva näkemys arkielämästä on nähdä se kokemusmaailmana, joka täytyy elämisen kokemuksista ja erilaisista suhteista ja rakenteista, jotka kokemuksia muovaavat. Salmi (2004a, s. 22–23) viittaa Dorothy Smithin (1988) metodologiseen ajatukseen arjen tutkimisesta ihmisistä käsin, koska arki näyttäytyy eri ihmisryhmille erilaisena. Yhteiskunta luo tietyt ehdot arkielämän toteuttamiselle ja ihmiset muuttavat nämä eleytyksi arjeksi tuottaen samalla uusia ehtoja arkielämän toteuttamiselle (Salmi, 2004a, s. 22–23).

2.3.2 Perhe työn perimmäisenä arvona

Työterveyslaitoksen Työ ja ihminen -tutkimusraporttiin on koottu suomalaisten asiantuntijoiden tulevaisuuden näkemyksiä työstä, perheestä ja vapaa-ajasta vuonna 2015. Sen mukaan ihmiset arvostavat perhettä ja vapaa-aikaa, mutta ainakin jossain elämän vaiheessa työ vie aikaa perheeltä. Työn perimmäisenä arvona nähdään silti olevan perhe, sillä työn tarkoituksena on turvata perheen toimeentulo. (Moisio & Huuhtanen, 2007, s. 11–12.)

Työn ja perheen tasapainon katsotaan liittyvän onnellisuuteen, mutta onnellisuus on käsitteenä vaikeammin hahmotettava kuin hyvinvointi. Hyvinvoinnin ja onnellisuuden takeina pidetään vakaata asemaa työelämässä, mikä on johtanut

siihen, että perheellistyminen tapahtuu nykyisin myöhemmässä vaiheessa kuin vanhemmilla sukupolvilla. Tulevaisuudessa työvoiman vähentyessä perheen ja työn yhteensovittamiseen tähtäävät toimintamallit tulevat olemaan yrityksille kilpailuvaltteja, mutta toisaalta globaalissa kilpailussa myös työntekijältä tullaan vaatimaan jatkuvasti enemmän joustoa. Joustavat työaikatarkaisut mahdollistavat työn ja perheen yhteensovittamisen uusilla tavoilla, mutta vapaa-ajan raja saattaa puolestaan hämärtyä. (Moisio & Huuhtanen, 2007, s. 12–14.)

Repo (2009, s. 30) korostaa suomalaisen perhepuheen ihannoivan nykyisin niin sanottua perheaikaa, sillä sen nähdään ratkaisevan monia sosiaalisia ongelmia ja liittyvän kiinteästi hyvään vanhemmuuteen. Hän viittaa Jallinojan 2006 esittämään termiin modernista familismista, joka on ohjannut 2000-luvun perhekeskustelua Suomessa. Moderni familismi näkee kotiäitiyden ja perheajan ihanteena, mutta pitää sallittuna myös äitien työssäkäyntiä. Perhe nähdään kuitenkin ensisijaisena arvona, jonka säilyttämisen eteen tulee tehdä töitä. Suomalaisten arvoajattelussa kahden elättäjän perhemallia katsotaan silti suopeasti. (Repo, 2009, s. 30–31.)

Nykyisin noin kolmannes pikkulasten vanhemmista kokee aikansa lasten kanssa riittämättömäksi juuri työstä johtuen. Syyllisyyttä koetaan yleisesti ajan puutteesta, sillä kaksi viidestä vanhemmasta katsoo laiminlyövänsä työn vuoksi kotiasioita. Tämä korostuu etenkin pienten lasten vanhemmilla, sillä lähes puolet äideistä kokee syyllistyvänsä kotiasioiden laiminlyöntiin, kun isistä vain kolmannes tuntee laiminlyövänsä kotiasioita. (Lammi-Taskula & Salmi, 2009, s. 43–44.)

2.3.3 Taloudelliset resurssit työn ja perheen määrittäjinä

Lammi-Taskula ja Salmi (2009, s. 40) toteavat naisten tekevän miehiä enemmän sekä osa-aikatyötä että vuorotyötä. Naisten työsuhteet ovat miehiä useammin määräaikaista, sillä esimerkiksi alle 3-vuotiaiden lasten työssäkävistä äideistä, joka viidennellä on määräaikainen työsuhde. Määräaikaisuus koskettaa isistä vain yhtä kymmenestä. Osa-aikatyö mahdollistaa puolestaan paremman ajankäytön perheessä, mutta samalla se heikentää toimeentuloa. Vuorotyö

sen sijaan saattaa tuottaa ongelmia työn ajoittuessa perheen kannalta hankaliin vuorokauden aikoihin. Toisaalta vuorotyö tai osa-aikatyö voi toimia perheen ja työn yhteensovittamisen välineenäkin. Määräaikaisuuteen liittyvät ongelmat näkyvät epävarmuutena perheen perustamisen ja asumisen ratkaisuissa. Taloudellisten resurssien muuttumattomuus luo lapsiperheen arkeen toivottua turvaa. (Lammi-Taskula & Salmi, 2009, s. 40–41.)

Kiistatonta on, että työssäkäynti nähdään välttämättömänä perheen toimeentulon takia. Hyvään vanhemmuuteen voidaan kuitenkin katsoa kuuluvan tietynlainen materiaalisista tavoitteista tinkiminen, jotta perheen yhteiseen aikaan jää enemmän resursseja. Alle 3-vuotiaiden lasten äidit harvoin kokevat työstä johtuvaa aikapulaa, mikä johtuu useimmiten siitä, että vanhemman tulot koostuvat etuuksista, esimerkiksi vanhempainpäivärahasta. Isät kärsivät useimmin niin toimeentulon ongelmista kuin perheen kanssa vietettävän ajan vähyydestä. Käytännössä nämä isät tekevät pitkiä työpäiviä, mutta ansiotulot eivät tahdo riittää tästä huolimatta perheen tarpeisiin. Isistä vain joka kymmenes kokee toimeentulon ja perheen yhteisen ajan riittäviksi. (Lammi-Taskula & Salmi, 2009, s. 44.) Kivimäen (2009, s. 36) mukaan vanhemman sosioekonominen asema ja ammattiryhmä vaikuttavat työstä ja perheestä koettuun ristiriitaan. Noin 60 % ylemmistä toimihenkilöistä ja yrittäjistä, sukupuolesta riippumatta, kokee kotiasioiden tulevan laiminlyödyiksi työn vuoksi.

Perhemuodolla on myös yhteys niin työllisyyteen, taloudellisiin resursseihin kuin sukupuoleen. Yksinhuoltajuuteen tavallisimmin liittyvät haaste on Brobergin ja Tähtisen (2009, s. 157) mukaan taloudellisten resurssien niukkuus. Ongelmaksi koetaan myös lapsen käytettävän ajan vähyyden ja oma yksinäisyys. Tilannetta mutkistavat toisinaan hankalat suhteet entiseen puolisoon. (Broberg & Tähtinen, 2009, s. 157.) Työajat näyttäytyivät yksinhuoltajille monilta osin haasteellisempina kuin taloudellisten resurssien niukkuus (Suhonen & Salmi, 2004, s. 93).

Yksinhuoltajat ovat parisuhteessa eläviä harvemmin työn piirissä. Äitien työttömyys jakautui vuonna 2005 niin, että yksinhuoltajaäideistä oli työttömänä 13 % ja kahden vanhemman perheessä elävistä vain 5 %. Miesten osalta isyys oli yhteydessä korkeaan työllisyyteen, kun taas naisilla lastenhoitoon liittyvät velvolli-

suudet vaikuttivat laskevasti naisten työllisyyteen. Verrattaessa alle 1-vuotiaiden vanhempien työssäkäyntiä ero oli huima, sillä naisista vain noin 5 % oli työssä, kun taas miehistä yli 70 %. Yksinhuoltajaisien osalta työttömyys tai työelämän ulkopuolelle jääminen kosketti jopa joka neljättä isää. (Lammi-Taskula & Salmi, 2009, s. 48.) Yksinhuoltajaisien korkea työttömyys on huolestuttavaa, mutta on huomioitava, että yksinhuoltajaperheitä kaikista lapsiperheistä oli vuonna 2005 noin 20 % ja heistä 17 % oli naisyksinhuoltajia. (Salmi, Sauli, & Lammi-Taskula, 2009, s. 85.)

2.3.4 Sukupuoli työn ja perheen yhteensovittamisessa

Työn ja perheen yhteensovittamisella tarkoitetaan elämän eri osa-alueiden huomioimista osana elämän kokonaisuutta. Sillä voidaan tarkoittaa myös työn ja elämän muiden osa-alueiden erottamista toisistaan. Yhteensovittaminen merkitsee ensisijaisesti elämän kokonaisuuden ymmärtämistä ja työn sekä perheen kuulumista samaan elämään. Vanhemmuus ei katoa työpaikalla, eikä työasioita ole aina mahdollista täysin jättää työpaikalle päivän päättyessä. Nämä elämänalueet ovat auttamatta vuorovaikutuksessa keskenään. Kullakin elämänalueella on kuitenkin hyvä olla oma aikansa ja paikkansa. (Ristimäki ym., 2008, s. 12.)

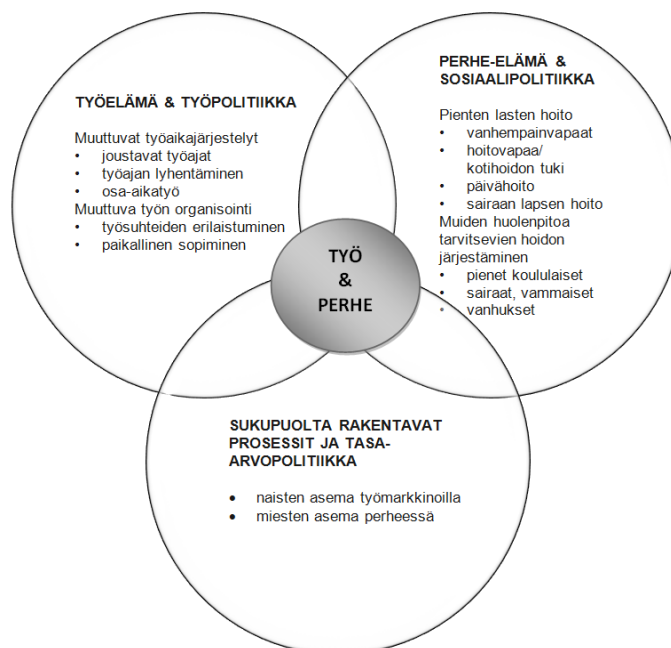
1800-luvulla syntyi teollistuvissa maissa, Suomi mukaan lukien, kotikultti vahvan perheen rakentamiseksi ja ajatusmalli säilyi aina 1950-luvulle asti. Kotikultin vaalijaksi määräytyi nainen, äiti, joka tuotti perheeseen ns. rakkauden ilmapiirin avioliiton kautta. Avioliitto solmittiin rakkaudesta ja sitä suunnattiin myös lapsille, jotta heistä kasvoi tasapainoisia yksilöitä. Miehen tehtävänä oli tuolloin tarjota vaimolle ja lapsille koti naisen tuottaessa rakkauden ilmapiiriä perheessä. (Haavio-Mannila ym., s. 105–107.)

Yksinhuoltajuus ei sen sijaan ollut 1900-luvun alussa harkittu valinta, vaan se johtui joko leskeksi jäämisestä tai avioliiton ulkopuolella saadusta lapsesta. Nykyisin yksinhuoltajuus on usein avo- tai avioeron seuraus. Rantalaihon (2009, s. 43) mukaan leskeyttä ja parisuhteen ulkopuolella syntyneitä lapsia ei tänäkään päivänä ole syytä unohtaa. Erona menneen ja nykyisen yksinhuoltajuuden osalta on kuitenkin se, että nykyisin yksinhuoltajuus voi olla tietoisesti valittua. (Ran-

talaiho, 2009, s. 43.) Lammi-Taskula ja Salmi (2009, s. 40) nostavat esille erojen yleistymisen, sillä nykyisin kouluikäisten lasten äideistä joka neljäs on eronnut. Erot yleistivät vuodesta 1988 alkaen, jolloin avioliittolaki uudistettiin ja avioerosta tuli sopimusasia ilman erikseen nimettäviä perusteluja (Suhonen & Salmi, 2004, s. 89).

Yhteiskunnallinen ajattelu on Rantalaihon (2009, s. 43) mukaan muuttunut vuosien saatossa vain vähän. Yksinhuoltajana nähdään lähes aina äiti, koska äiti-keskeinen hoivan ja huolenpidon malli on vahva. 1960- ja 1970-luvuilla korostettiin myös elättäjän merkitystä, mikä merkitsi usein miehen maksuvastuuta ja naisen hoivavastuuta. Muutosta tapahtui 1980-luvulla, kun jaettu hoiva ja perhekeskeisyys nostivat päätään erolasten kohdalla. 2000-lukua on sävyttänyt lapsilähtöisyys ja jaettu vanhemmuus, jossa lapsen oikeuksia pyritään korostamaan. Käytännössä vastuut ja velvollisuudet jakautuvat kuitenkin edelleen epätasaisesti, niinpä lapsen ja vanhemman arkielämä toteutuu useammin naisen ja lapsen kuin miehen ja lapsen perhesuhteena. (Rantalaiho, 2009, s. 43–44.)

Salmi (2004c, s. 2-3) kuvaa työn ja perheen yhteensovittamisen asettuvan kolmen toimintakentän leikkauspisteeseen (kuvio 2).

Kuvio 2. Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisen kentät. (Salmi, 2004c, s. 3.)

Kentät ovat työelämä ja työpolitiikka, perhe-elämä ja sosiaalipolitiikka sekä sukupuoli rakentavat prosessit ja tasa-arvopolitiikka. Työn ja perheen yhteensovittamiseksi on kaikilla kentillä nousevia ongelmia onnistuttava ratkaisemaan, jotta kokonaisuus voi rakentua toimivaksi arjeksi.

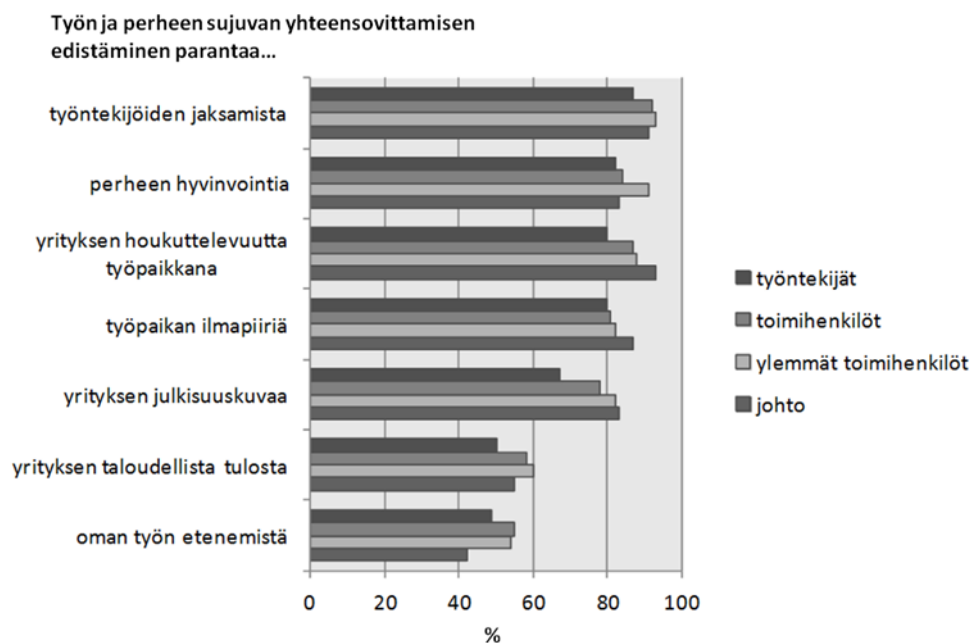
Suomalaisia perhepoliittisia työn ja perheen yhteensovittamisen ratkaisuja edustavat, niin vanhempainvapaajärjestelmä kuin kunnallinen päivähoido ja erityislaatuinen hoitovapaajärjestelmämme. Perhepolitiikan ratkaisut perustuvat nimenomaan naisten vahvalle ansiotyön perinteelle. Ongelmana voidaan nähdä kuitenkin ratkaisujen keskittymisen pitkälle pienten lasten hoitojärjestelyihin unohtaen perhe-elämän jatkuvan pikkulapsivaiheen jälkeenkin. Huomiotta on jäänyt myös sukupolvien välinen auttaminen, jolloin perheen arkeen ja yhteensovittamisen piiriin saattaa kuulua myös iäkkäistä vanhemmista huolehtiminen. (Salmi, 2004c, s. 2-4.)

Työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyy väistämättä sukupuoli rakentavat prosessit. Sukupuoli on saanut merkityksen naisten tultua osaksi työmarkkinoita ja miesten pitäessä aina näihin päiviin asti kodin ulkopuolella tehtävää työtä omana alueenaan. Se on merkinnyt sitä, että miehet eivät ole jakaneet lastenhoitotehtävää naisten kanssa, vaikka naiset ovat asettuneet ansiotyötehtävään miesten rinnalle. Tämä näkyy tietyin rajauksin yhä mm. siinä, että naiset pitävät yhä pääosan perhevapaista ja naisten työpaikoilla on rakennettu toimivia ratkaisuja perhevapaiden toteuttamiseen. Isistä vain 2–3 % jää pidemmälle vanhempainvapaalle ja hyvin harva miehistä jää hoitovapaalle. Jakaminen tuottaisi tasa-arvoisempaa vanhemmuutta, mikä toimisi koko perheen etuna pitkällä tähtäimellä ja siitä voidaan löytää myös työelämätaitoja kehittäviä elementtejä. Pohjimmiltaan tämä työn ja perheen yhteensovittamisen kenttä vaatii miesvaltaisilla työpaikoilla asenteellisia muutoksia ja hyväksyvää ilmapiiriä. (Salmi, 2004c, s. 4–6.)

Työn ja perheen yhteensovittamisen kentällä myös työelämäratkaisut ovat olennaisessa roolissa kokonaisuuden rakentumisessa. Työelämässä yhteensovittamista erityisen hyvin palvelevat erilaiset työaikaan liittyvät ratkaisut, joskin se johtaa hyvin helposti sukupuolinäkökulmaan ja toteutuu nimenomaan naisten

osa-aikatyönä ja määräaikaisina työsuhteina. Määräaikaisuuteen ja tilapäisyyteen liittyvä epävarmuus ja taloudellinen turvattomuus eivät ole omiaan rakentamaan pysyviä ratkaisuja elämän kokonaisuuden eheytykselle. Ristiriita on ilmeinen, kun pohditaan suomalaista perhepolitiikka, jossa lapsiperheisyys on huomioitu monin tavoin ja peilataan sitä suomalaiseen työelämään, jolle tasa-arvoinen työaikaratkaisujen organisointi on jäänyt yhä vieraaksi. (Salmi, 2004c, s. 6–8.)

Salmi (2004b, s. 169) toteaa, että työn ja perheen yhteensovittamiseen panostaminen työpaikoilla tuottaa hyötyjä myös työelämässä (kuvio 3).

Kuvio 3. Työn ja perheen yhteensovittamisen seuraukset työpaikoilla. (Salmi, 2004b, s. 170.)

Sukupuolesta riippumatta perhettä tukevat ratkaisut työpaikalla lisäävät työntekijöiden jaksamista, mikä näkyy myös perheen hyvinvoinnin lisääntymisenä. Näyttää siltä, että panostus lisää myös yrityksen taloudellista tulosta, mikä on edellytys työpaikkojen säilymiselle ja työurien jatkuvuudelle. (Salmi, 2004b, s. 170.)

Sukupuolittumista pohdittaessa Ristimäki, Meriläinen, Kylä-Setälä ja Holmberg (2008, s. 14) toteavat, että perheen ja työn yhteensovittamiseen vaikuttavat olennaisesti kotitöiden jakautuminen naisten ja miesten välillä. Yhä edelleen

naiset kantavat niistä päävastuun. Vuosituhannen vaihteessa työssäkäyvät naiset kuluttivat kotitöiden tekoon vuorokaudessa lähes puolitoista tuntia enemmän aikaa kuin työssäkäyvät miehet. (Ristimäki ym., 2008, s. 14.) Kivimäki (2009, s. 30) puolestaan viittaa naisten tekemän kotityön osalta Lois Brysonin vuonna 1993 tekemään ajankäyttövertailuun naisten ja miesten välillä Suomessa ja Australiassa. Sen mukaan suomalaiset naiset käyttivät australialaisia naisia enemmän aikaa palkkatyöhön ja vähemmän aikaa palkattomaan kotityöhön. Suomalaisilla naisilla oli myös enemmän vapaa-aikaa. (Kivimäki, 2009, s. 30.)

3 Yrittäjyyden ja perheen yhteensovittaminen

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) mukaan yrittäjyyttä voidaan määritellä näkökulmasta riippuen monin eri tavoin, mutta lähtökohtaisesti yrittäjäksi katsotaan itsensä työllistävä henkilö, jolla voi olla alaisuudessaan myös työntekijöitä. Yrittäjä johtaa omaa yritystään ja työskentelee omalla riskillään ansaitakseen elantonsa. Yrityksiä ovat ammatin- ja liikkeenharjoittajat, jotka toimivat joko omalla nimellään tai rekisteröidyllä toiminimellä. Myös oikeushenkilöt ja julkiset rahoituslaitokset sekä valtion liikelaitokset ovat yrityksiä. Oikeushenkilöt kattavat erilaisia yritysmuotoja, kuten osakeyhtiöt, osuuskunnat, säästöpankit ja taloudelliset yhdistykset sekä avoimet yhtiöt. (TEM, 2010, s. 16.)

Määritelmät yrittäjyydestä vaihtelevat näkökulmasta riippuen Tilastokeskuksen, työttömyysturvalain ja yritysrahoitusyhtiö Finnveran välillä. (TEM, 2010, s. 16–17, s. 41.) Pärnänen ja Sutela (2011) luokittelevat palkansaajat ja yrittäjät toisistaan erillisiin työvoimakategorioihin, mikä tarkoittaa sitä, että yrittäjän työskentely ei tapahdu työ- eikä virkasuhteessa. Eläketurvakeskus (2013) määrittelee yritystoiminnan harjoittamisen ehdoiksi sen, että henkilö on 18–67-vuotias, yritystoiminta on kestänyt vähintään neljä kuukautta ja arvioitu työtulo on vähintään 7303,99 euroa vuodessa.

3.1 Naisyrittäjyyden nykytila

Naisyrittäjien määrä Suomessa oli vuoden 2011 lopussa noin 84 000, mikä on kolmannes kaikista yrittäjistä (TEM, 2012, s. 129.). Se on muuhun Eurooppaan verrattuna korkea luku. Naisyrittäjyys painottuu pääosin yksinyrittäjyyteen ja naisten yrityksistä noin 80 % onkin toiminimimuotoisia. (TEM, 2010, s. 9.) Naisyrittäjistä vain neljäsosa toimii työnantajina, kun miesyrittäjistä työnantajina toimii noin 40 %. Naisyrittäjien tavallisimpia toimialoja ovat kauppa, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä henkilökohtaiset palvelut. (TEM, 2012, s. 130–131.) Kivimäen (2009, s. 71) mukaan ammatteihin liittyvät sukupuolittuneet mielikuvat ovat säilyneet naisten työssäkäynnin kasvusta huolimatta, ja yrittäjyyteen liitty-

vät toimialat noudattelevat samaa jakaumaa kuin palkansaajien sukupuolittunut sijoittuminen työmarkkinoille.

Vuoden 2012 yrittäjyyskatsauksen mukaan naisyrittäjistä vajaa viidennes oli alle 35-vuotiaita. Naisyrittäjät näyttävät olevan koulutetumpia kuin miesyrittäjät ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneita heistä oli noin 12 %. Palkkatyössä toimivat naiset olivat silti keskimääräisesti koulutetumpia kuin yrittäjinä toimivat naiset. Koulutustason on todettu jopa vähentävän naisten yrittäjäälttiutta. (TEM, 2012, s. 133.)

Valtakunnallisella tasolla naisyrittäjyyttä on pyritty edistämään mm. pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen aikana perustetun naisyrittäjyystyöryhmän avulla. Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti työryhmän keväällä 2004 osana yrittäjyyden politiikkaohjelmaa. Työryhmän tavoitteena oli nostaa naisyrittäjien määrä 40 %:n ja koota yhteen naisyrittäjyyden keskeiset kehittämistarpeet. Työryhmän vuosina 2004 ja 2005 kokoamat keskeiset kehittämistarpeet liittyivät sosiaaliturvaan sekä yrittäjyyden ja perhe-elämän yhteensovittamiseen, rahoitukseen, valmennukseen ja tutkimukseen. Työryhmän esitysten toimeenpanoa seurattiin osana Vanhasen II hallituksen työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelmaa. (TEM, 2010, s. 26–27.)

3.1.1 Naisyrittäjyyden tukipalvelut

Yrittäjille ja etenkin naisyrittäjille on suunnattu useita tukipalveluita, joissa huomioidaan nimenomaan naissukupuoli yrittäjyyden erityispiirteinä. Naisyrittäjäneuvojat palvelevat naisyrittäjiä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa (ELY-keskus), niin toiminnan aloittamiseen kuin laajentamiseenkin liittyvissä kysymyksissä. Uusyrityskeskukset puolestaan tarjoavat maksutonta neuvontaa yrityksen toimintaan liittyvissä kysymyksissä ja verkostoon kuuluu myös Naisyrittäjyyskeskus. Maaseudun naisyrittäjille kohdennettuja palveluita tarjoavat Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskukset, jotka toimivat osana laajempaa ProAgria neuvontaverkostoa. (TEM, 2010, s. 27–28.)

Taito-yrityspalvelut on puolestaan suunnattu käsityöyrityksille huomioiden käsityöyrittäjien erikoistarpeet. Naisten resurssikeskukset sen sijaan ovat profiloituneet oman alueensa tarpeet ja ihmiset huomioiden ja toiminta perustuu yhden luukun periaatteeseen, jossa yrittäjyyteen liittyvät toimijat ovat yhteistyössä keskenään. (TEM, 2010, s. 28–29.)

Naisyrittäjyyskeskus on kehittänyt vuodesta 1998 mentorointimallia, jossa kokeneempi yrittäjä tarjoaa kollegalleen osaamisensa ja kontaktinsa. Myös maahanmuuttajataustaisille naisille on suunnattu oma mentorointiohjelmansa. Keskuksen järjestämässä ”Network-illoissa” aloittelevilla yrittäjänaisilla on mahdollisuus kohdata kokeneita yrittäjiä. (TEM, 2010, s. 29–30.)

Sosiaaliset verkostot ovat yrittäjille tärkeitä etenkin henkisen tuen osalta. Naisyrittäjyys Hankkeilla pyritään tukemaan nimenomaan naisyrittäjien verkostoitumista. Verkostoituminen avaa ovia uusille yhteiskumppaneille ja parantaa yrityksen kilpailukykyä. Myös yrityskummitoiminta tähtää verkostoitumiseen. Kummitoiminnassa kokeneet yrityskummit toimivat pienten ja keskisuurten yritysten valmentajina liiketoiminnan parantamiseksi ja jalostamiseksi. (TEM, 2010, s. 30.)

Yrittäjyyteen ei tarvitse myöskään ryhtyä ilman koulutusta, sillä ELY-keskus järjestää yrittäjäkoulutusta työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena yrittäjäksi aikoville ja yrittäjyyttä vaihtoehtona harkitseville. Yrittäjävalmennus on lyhytkestoista koulutusta, jossa valotetaan yrityksen perustamiseen liittyviä seikkoja ja ammatillinen yrittäjäkoulutus puolestaan tähtää yrittäjän ammattitutkintoon. Yrittäjän oppisopimus puolestaan on yrittäjälle mahdollisuus hankkia jatko- tai täydennyskoulusta. Yrittäjä on oikeutettu saamaan opintososiaalisia etuja yrityksen ulkopuolella tapahtuvilta koulutuspäiviltä. (TEM, 2010, s. 32–33.)

Yrittäjien työhyvinvointia ja jaksamista pyritään edistämään yrittäjille suunnatulla sijaispalvelujärjestelmällä. Tämä mahdollistaa yrittäjien lomien ja perhevapaiden pitämisen. Toistaiseksi sijaispalvelua on käytetty pääasiassa sairastapauksissa ja yritysten ruuhkahuipuissa. Sijaisten käyttöä hidastaa se, että yrittäjät päätyvät usein käyttämään sijaisina perheenjäseniä, sukulaisia ja ystäviä. Sijaispalvelu-

järjestelmää kehitetään jatkuvasti ja sille on varattu valtion talousarviossa vuotta kohden 300 000 euroa vuosille 2009–2013. (TEM, 2010, s. 38–39.)

Naisyrittäjyyden etujärjestönä toimii Yrittäjänäisten keskusliitto. Edunvalvontatyön keskiössä ovat perhevapaakustannusten jakaminen laajalta veropohjalta ja yrittäjänäisten sosiaaliturva sekä perheen- ja yrittäjyyden yhteensovittaminen. Yrittäjänäisten keskusliitolla on 80 paikallisyhdistystä ja noin 6000 jäsentä. Suurin yrittäjien edunvalvontajärjestöistä on Suomen Yrittäjät, jonka tavoitteena on parantaa kaikkien yrittäjien asemaa ja yrittäjyyden edellytyksiä yhteiskunnassa sukupuolesta riippumatta. (TEM, 2010, s. 39.)

3.1.2 Yrittäjyys perhepolitiikan jaloissa

Yrittäjällä työn ja perhe-elämän yhdistämiseen liittyy ansiotyöstä poikkeavia piirteitä. Yrittäjyyden ominaispiirteinä ovat ennalta määriteltujen työaikojen puuttuminen, sairauspoissaolojen ja hoitovapaiden järjestelykysymykset sekä perhevapaakustannusten pohtiminen. Perhe ja yritys eivät ole tavallisesti täysin erillisiä alueita, vaan useasti yrittäjä joutuu tuomaan yritykseensä liittyviä töitä kotiin. On selvää, että moni ansiotyössä käyvä vanhempi joutuu venymään samalla tavoin kuin yrittäjä, mutta perhenäkökulmasta katsottuna huomattavin ero löytyy perhe-etujen tai perhevapaiden hyödyntämisestä ja valinnanvapaudesta. (Kiiski, 2012, s. 15.)

Perhepolitiikalla tarkoitetaan Revon (2009, s. 34) mukaan sellaisia yhteiskunnan toimia, joilla tuetaan perheen perustamista ja ylläpitoa, niin taloudellisesti kuin henkisesti ja terveydellisestikin. Perhepolitiikka kattaa siis sellaiset poliittiset toimenpiteet, joilla tavoitellaan perheiden hyvinvointia. Perhepoliittinen päätöksenteko on osa yleistä sosiaaliturvalainsäädäntöä. Matti Vanhasen I hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmassa on todettu, että yritystoimintaa koskeva lainsäädäntö voi olla merkittävässä asemassa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä matallellaessa. (STM, 2009, s. 10.)

Yrittäjän äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan perusteena toimii kahden vuoden takainen keskimääräinen YEL-työtulo. YEL-työtulo tarkoittaa yrittäjien eläkelain

mukaista tuloa, minkä yrittäjä järjestää itselleen. Yrittäjä ottaa vakuutuksen eläkevakuutusyhtiöstä ja maksut määritellään vakuutettavan työtulon mukaisesti. (Yrittäjät, 2013.) Äitiys- ja vanhempainraha perustuvat siis vakuutuksen yrittäjätuloon, eikä yrityksestä saatuihin palkka- ja ansiotuloihin. Äiti saa korotettua äitiysrahaa 56 ensimmäiseltä maksupäivältä ja äiti tai isä korotettua vanhempainrahaa 30 ensimmäiseltä maksupäivältä. (Kela, 2012.) Yrittäjille suunnatut sosiaalietuudet noudattelevat siis samaa linjaa palkansaajien kanssa. Eroksi nousee ensisijaisesti se, että yrittäjillä on mahdollisuus määrittellä YEL-työtulonsa itse, johon etuudet perustuvat. Palkansaajilla etuudet perustuvat suoraan saatuun palkkaan. (STM, 2005, s. 22.)

Toimeentulotuen osalta Karasti (2011, s. 31–32) toteaa yrittäjät ongelmalliseksi ryhmäksi, koska aina ei ole selvää mikä on yrityksen tuloa ja mikä on yrittäjän tuloa ja kuinka paljon yrittäjällä todella jää rahaa elämiseen. Yrittäjät eivät myöskään ole laajassa mittakaavassa tietoisia oikeudestaan saada toimeentulotukea, vaan koettavat selviytyä hankalista taloudellisista tilanteista usein omin avuin. Ongelmallisin ryhmä ovat pienituloiset yrittäjät, joiden on mahdotonta sijoittaa yrittäjäeläkevakuutukseensa riittävästi kyetäkseen suoriutumaan yritystoiminnan velvoitteista. Pieneksi jäävä YEL-työtulo vaikuttaa niin äitiys- ja sairauspäivärahoihin kuin työttömyysturvaankin. (Karasti, 2011, s. 31, s. 33.)

Yrittäjien ja palkansaajien hoitovapaa-etuuksissa merkittävin ero on oikeudessa osittaiseen hoitorahaan. Osittaista hoitorahaa voidaan saada silloin, kun vanhempi lyhentää työaikaansa lastenhoidon vuoksi ja lapsi on alle 3-vuotias tai ensimmäistä tai toista luokkaa käyvä koululainen. Yrittäjiltä oikeus osittaiseen hoitorahaan puuttuu. (STM, 2005, s. 61.) Hankalaksi on osoittautunut myös sairaan lapsen hoitajan palkkaaminen. Palkansaajalla on alle kymmenvuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen ja työnantaja puolestaan voi omalla kustannuksellaan palkata lastenhoitajan hoitamaan työntekijänsä sairasta lasta. Kustannus on työnantajan yritykselle vähennyskelpoinen. Tämä etuus ei kuitenkaan koske yrittäjän oman sairaan lapsen hoitamiseksi palkatun hoitajan kustannuksia. (STM, 2005, s. 62.) Ratkaisuksi yrittäjille on kehitetty sijaispalvelujärjestelmä, mutta yrittäjät turvautuvat tavallisesti lähipiiriin apuun sijaistarpeissaan. (TEM, 2010, s. 38–39.)

3.2 Yrittäjän ominaisuudet ja identiteetti

Yrittäjän identiteetti on yrittäjyydessä muotoutuva ja muuttuva ominaisuus, mutta sen perustana toimii tavallisesti oma ammattiosaaminen ja aikaisempi työkokemus. Yrittäjäidentiteetin voidaan katsoa rakentuvan ammatti-identiteetin päälle, jolloin vahvan ammattitaidon saavuttaminen suuntaa haluun kehittyä ja laajentaa toimenkuvaa yrittäjyyden kautta. (Österberg-Högstedt, 2009, s. 51–53.)

Tutkimuksissa yrittäjän ominaisuuksiin on Kantolan ja Kautosen (2007, s. 26) mukaan liitetty vahva itsetunto, käytännön ongelmien ratkaisutaito, kärsivällisyys ja palautteen vastaanottokyky. Muita tavallisia piirteitä ovat tavoitteellisuus, itsehallinta, riskisuuntautuneisuus ja epävarmuuden sietokyky. Taustekijöistä he (2007, s. 27) kuvaavat merkityksellisimmiksi työ- ja yrittäjäkokemuksen, perhe-taustan sekä roolimallit.

Nurmi (2004, s. 63) nostaa esiin kaksi lähestymistapaa yrittäjyyteen, joista toinen kuvaa ihmisen sisäistä yrittäjyystarvetta ja toinen puolestaan kulttuurin ja vallitsevien rakenteiden merkitystä. Sisäistä yrittäjyystarvetta voidaan kuvailla henkilön ominaisuudeksi tai osaksi hänen luontaista identiteettiään. Yrittäjyys voidaan kuitenkin nähdä myös samanlaisena uravalintana kuin muutkin ammatilliset tai uraa koskevat valinnat, jolloin päätös rakentuu yksilön arvoihin ja työn sisällöllisiin odotuksiin. Yrittämisen kulttuuri puolestaan syntyy poliittisista ratkaisuksista ja valtion tuesta, jolloin yrittäminen voi näyttäytyä luontevana valintana silloinkin, kun yrittäjäominaisuudet eivät ole henkilöllä sisäsyntyisesti, vaan identiteetti rakentuu prosessina. (Nurmi, 2004, s. 63.)

Yrittäjyyden yhdistäminen osaksi omaa identiteettiä noudattelee kuitenkin varsin yksilöllisiä polkuja, koska tie yrittäjyyteen vaihtelee yrittäjien kohdalla huomattavasti. Hägg (2011, s. 91) korostaakin Allan Gibbin (2005, s. 37) luokittelun vaapaassa suomennoksessaan yrittäjäidentiteetin kolmea osa-aluetta (taulukko 2). Yrittäjyyteen liitetään liuta jo edellä mainittuja ominaisuuksia ja yrittäjämäiseksi käyttäytymiseksi puolestaan katsotaan esimerkiksi kyky tarttua avautuviin mah-

dollisuuksiin ja kyky hyödyntää sosiaalisia verkostoja. Kolmantena osa-alueena ovat erilaiset yrittäjyystaidot, kuten suostuttelun taito, luova ongelmanratkaisutaito ja johtamisen taito. Taulukon mukaisten taitojen katsotaan olevan opittavissa olevia eikä niinkään sisäsyntyisiä. (Hägg, 2011, s. 91–92.)

Taulukko 2. Yrittäjäidentiteetin muotoutumisen osa-alueet. (Hägg, 2011, s.91.)

Yrittäjyyteen liitettävät ominaisuudet	Saavutusorientaatio ja kunnianhimo Vahva minäkäsitys ja itsetunto Sinnikkyys ja pitkäjänteisyys Vahva sisäinen elämäntilanne Toimintaorientaatio Tekemällä oppiminen Päätäväisyys Ahkeruus Luovuus
Yrittäjämäinen käyttäytyminen	Kyky havaita mahdollisuuksia ja tarttua niihin Kyky luoda uusia mahdollisuuksia ja hyödyntää ne Kyky toimia aloitteellisesti, käynnistää uusia asioita ja saattaa ne päätökseen Kyky ratkaista ongelmia luovasti ja kokoaa erilaisia asioita luovasti yhteen Kyky arvioida ja ottaa riskejä Kyky käyttää tehokkaasti sosiaalisia verkostoja
Yrittäjyystaidot	Strategisen ajattelun taito Luova ongelmaratkaisutaito Kyky tehdä epävarmoissa tilanteissa päätöksiä intuition pohjalta Kyky tehdä ehdotuksia Suostuttelun ja taivuttelun taidot Neuvottelu- ja myyntitaito Taito johtaa liiketoimintaa, projekteja, tilanteita kokonaisvaltaisesti Verkottumisen taito.

Pienyrittäjän identiteettiä Hägg (2011, s. 94) kuvaa moniosaamiseksi, koska yrittäjällä on useita rooleja yrityksen eri asioiden hoitamiseksi ja tästä seuraa tasapainoilu oman ammattiosaamisen ja moniosaamisen välillä. Pienyrittäjän tulee toimia jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa ja organisoida ajankäyttönsä erityisen luovasti. Pienyrittäjyyteen liittyy voimakkaasti jatkuva oppiminen ja muutoshalukkuus, jotka kumpuavat vahvasta ammattiosaamisesta. (Hägg, 2011, s. 95.)

Ammatillinen perusta yrittäjäidentiteetin muotoutumisesta näkyy myös nuorten ja iäkkäiden yrittäjien vertailussa oman yrittäjäosaamisen osalta. Nuorilla luot-

tamus omiin kykyihin on heikompaa kuin ikääntyneillä, jotka ovat ehtineet kerätä enemmän kokemusta. Kokemus lisää luottamusta omiin kykyihin, mutta on ristiriidassa nuorten yrittäjien kasvuhaluuden kanssa. Nuoret ovat huomattavasti halukkaampia yritystoiminnan kasvattamiseen, kun ikääntyneet puolestaan siirtyvät mieluummin sivutoimiseen yrittäjyyteen kuin esimerkiksi myyvät yritystään eteenpäin. (Akola, Heinonen, Kovala, & Suvanto, 2008, s. 11.)

Naisyrittäjyyden osalta yrittäjäidentiteetin voidaan nähdä olevan myös sidoksissa sukupuoleen. Naisyrittäjyyden edistämistyöryhmä (2008, s. 5–6) katsoo naisten yrittämisen liittyvän vahvasti arkeen ja perustuvan yhteisöllisyyteen, jossa naiset yhdistävät sosiaalisuuden ja itsenäisen elämäntavan. Yrittämisen syinä naisilla toimivat Ikosen (2008, s. 104) mukaan ammattiosaaminen ja perhesyyt. Myös työllistymisnäkömillä on oma sijansa yrittäjyyteen päätyemisessä. Perheellisillä naisyrittäjillä äitiys on osa identiteettiä ja se näyttää osaltaan vaikuttavan yrittäjäidentiteetin rakentumiseen.

3.3 Yrittäjävanhemmuus arjessa

Kivimäen (2009, s. 70) mukaan yrittäjäksi ryhtymisen motiiveina toimivat naisilla perheasiat ja muut elämäntilanteeseen liittyvät seikat useammin kuin miehillä. Hänen mukaansa naiset harkitsevat yrittäjyyteen siirtymisen ajankohtaa tarkasti juuri lasten iän ohjaamina. Miesyrittäjillä perheen ja yrittäjyyden yhteensovittaminen ei näytä olevan olennainen yrittäjyyteen siirtymisen kriteeri, vaan työ ja perhe mielletään erillisinä elämän osa-alueina. (Kivimäki, 2009, s. 70.)

Kiiski kuvaa (2012, s. 41) perheellisten naisyrittäjien arjen toimivuuden perustaksi heidän tukiverkostojaan. Tukiverkosto muodostuu lasten isästä, ystäväistä ja naapureista sekä yrityksestä. Sairaalan lapsen hoidon järjestelyssä isän merkitys korostuu, vaikka vanhemmat olisivat eronneet. (Kiiski, 2012, s. 41–42.)

Kiiski (2012) on tutkinut lappilaisten matkailualan naisyrittäjien kokemuksia yrittäjyyden ja perheen yhteensovittamisesta. Yrittäjät kokevat arjen organisoinnin olevan Kiiskin (2012, s. 36) mukaan jatkuvaa ajankäytön suunnittelua. Naisyrittäjät joutuvat jakamaan ajankäyttöä yrityksen, perheen, kotitöiden, lasten har-

rastusten ja mahdollisten omien harrastusten välillä. Viikko- ja kuukausitasolle yltävät ajankäytön suunnitelmat ovat mahdottomia, koska jokainen päivä vaatii omanlaisensa ratkaisut. Yrittäjän arkea kuvastaa jatkuva kiire. (Kiiski, 2012, s. 36.)

Kiiskin (2012) tutkimuksen kohderyhmä muodostui matkailualana yrittäjistä, joiden kiire jakaantui osittain epätasaisesti niin sanottujen sesonkiaikojen mukaan. Sesonkiaikoina yrittäjä-äidit kokevat, ettei heillä ole mahdollisuutta viettää tarpeeksi aikaa lastensa kanssa. Yritystoimintaan liittyvä kiire vaikuttaa käytännössä siihen, ettei aina ehdi huolehtia lasten kokeista, puhtaista vaatteista, itse tehdystä ruoasta. Tällöin myös lasten hoitopäivät venyvät pitkiksi. Tätä puolestaan kompensoidaan sesonkien ulkopuolisella hiljaisella ajalla, jolloin lasten kanssa vietetään erityisen paljon aikaa. (Kiiski, 2012, s. 38–41.) Huomattavin ajankäytön epäkohta näyttää olevan perheellisten naisyrittäjien oman ajan puute. Kiiskin (2012, s. 54) tutkimuksessa haastateltavilla äideillä ei ollut juuri omia harrastuksia tai omaa vapaa-aikaa.

Perheestä puhuminen työpaikalla eroaa yrittäjien ja palkansaajien osalta siinä, että yrittäjien työssä käymä perhepuhe tapahtuu asiakkaiden ehdoilla (Kivimäki, 2009, s. 70). Kiiski (2012, s. 48) toteaa, että perheen ja yrittämisen yhteensovittamisesta kaivataan kipeästi lisää tietoa. Yrittäjä-äidit kokevat, ettei mahdollisia palveluja ja tukia osata tiedon puutteen vuoksi hyödyntää.

3.4 Vanhemmuus ja yrittäjyys naisen elämänkaarella

Pölläsen (2002, s. 559) mukaan naisten elämänkulkua määrittävänä seikkana on yleinen käsitys kaikista naisista potentiaalisina äiteinä. Ajankäyttöä ja elämänkulkua jaksottavat ja määrittävät parisuhde ja vanhemmuus. Äitiys nähdään naisen elämään kuuluvana biologisena konstruktiona, ja parisuhde näyttelee elämään kuuluvaa sosiaalista rakennetta. Perusajatuksena on, että elämä rakentuu parisuhteen kahden osapuolen varaan ja vuorovaikutukseen ja tähän rakenteeseen tulevat muutokset ovat niin sanottuja kolmansia. Tällainen ”kolmas” voi olla perheeseen syntyvä lapsi tai esimerkiksi työ. Perheen rakenne

muuttuu jokaisen kolmannen myötä ja se merkitsee väistämättä ajankäytön rakenteiden muuttumista. Yrittäjänäisten elämänkaarella merkittävä ”kolmas” on useimmiten yritys, joka muuttaa aiempia toimintatapoja ja ajankäyttöä. (Pöllänen, 2002, s. 559.)

Yrittäjyys voi toimia naisen elämänkaarella tietyllä tavalla ”uutena lapsena” perheen pikkulapsivaiheen jälkeen, jolloin on mahdollista sijoittaa aikaa yritystoimintaan tai yritystoiminta voi asettua työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen mahdollisuudeksi lasten ollessa pieniä. Yrittäjyys näyttää kuitenkin kietoutuvan naisilla tiukasti perhetilanteeseen ja perheen tarpeisiin näkökulmasta riippumatta. Yrittäjyyden asettuminen naisen elämänkaarelle on kuitenkin ajankohdasta riippumatta aina pitkän pohdinnan ja ajatukseen kasvamisen tulosta. Tavallisesti yrittäjyys asettuu naisen elämänkaarelle vasta koulutusta seuraavalla ajanjaksolla, jolloin yrittäjyyteen tarvittava ammatillinen osaaminen on jo hankittu. (Pöllänen, 2002, s. 560–561.)

Karastin (2011, s. 4) mukaan yrittäjyyteen työntävinä tekijöinä voivat toimia oman ammattialan huonot työnäkymät palkkatyössä ja pätkätöhistoria. Alkuperäinen ajatus yrittämisen joustavuudesta esimerkiksi lasten hoitojärjestelyiden suhteen saattaa osoittautua harhaluuloksi, sillä usein yrittäjät päätyvät uhraamaan enemmän aikaa yritykselleen kuin ovat alun perin suunnitelleet. Keskeistä yrittäjyydessä kuitenkin on se, että sitä voidaan luonnehtia elämäntavaksi, johon liittyy kiinteästi yrittäjän perhe. Tämä näkyy Kiiskin (2012, s. 52) mukaan siinä, että yrittäjien lapset kasvavat myös yrittäjähenkisiksi.

Yrityksen jatkuvuus naisen elämänkaarella saattaa pirstoutua eripituisiksi jaksoiksi, sillä naisyrittäjän ongelmiksi nousevat usein perhevapaat ja raskauden aikaiset poissaolot.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Yrittäjänäisten vanhemmuutta kokemuksena tai konkreettisena arjen elementtinä on tutkittu varsin vähän. Työn ja perheen yhteensovittaminen sen sijaan on ollut tutkimuksen ja kiinnostuksen kohteena jo vuosikymmeniä. Haavio-Mannilan ym. (1984) sosiologinen tutkimus suomalaisten perhe- ja työelämän muutoksista rakentaa kuvaa suomalaisen perheen vaiheista historiassa. Väestöliiton väestöntutkimuslaitos on puolestaan julkaissut 2000-luvulla runsaasti tutkimuksia ja raportteja perheiden hyvinvoinnista työn ja arjen yhteensovittamisen näkökulmasta.

Äitiyden ja vanhemmuuden tutkimus on keskittynyt vallitsevien rakenteiden ja kulttuuristen odotusten näkökulmiin sekä lastensuojelun ammatillisiin julkaisuihin. Vanhemmuuden monista ulottuvuuksista piirtyy kuva Vanhemmuuden roolikartan (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999) avulla, kun Berg (2008) puolestaan tarkastelee väitöskirjassaan naisten sukupuolittunutta vanhemmuutta kulttuurisesti tuotetuista näkökulmista. Vanhemmuuden roolikartan (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999) avulla voidaan vanhemmuuden konkreettisia osa-alueita hahmottaa ja arvioida arjessa, mutta Berg (2008, s. 41, s. 47–48) kritisoi lastensuojelukontekstissa tuotetun vanhemmuuskuvan perustuvan ajatukseen riittävästä vanhemmuudesta ja rakentuvan perinteiselle heteroseksuaaliselle ydinperheajattelulle.

Yrittäjänäkökulma on kuitenkin jäänyt varsin ohueksi vanhemmuuden, perheen ja ajankäytön tutkimuksissa, ja se näyttäytyykin jonkinlaisena marginaaliryhmänä, joka etsii ja löytää eletyssä ajassa äitiyden ja muiden elämänpiirien yhteensovittamisen omalla tavallaan ja tulee tutkimuksissa mainituksi vain sivulauseissa, tai toteamuksina olemassaolostaan, jos silloinkaan.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on kuvata perheellisten yrittäjänäisten kokemuksia vanhemmuudesta, lapsiperheen arjesta ja yrittäjyydestä. Tutkimuksessa halutaan ensinnäkin selvittää millaisena vanhemmuus näyttäytyy yrittäjänaisille ja millaisia äitiyden ulottuvuuksia arjessa koettujen roolien kautta löydetään. Toi-

seksi mielenkiinnon kohteeksi nousee vanhemmuuden ja yrittäjyyden ajallinen yhteensovittaminen, sen tuottama arjen problematiikka ja löydetyt ratkaisukeinot.

Kolmantena kiinnostuksen kohteena on yrittäjänäisten elämän eri osa-alueiden ajallinen kietoutuminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Yrittäjänäisten elämänkaaren muotoutumista ja vanhemmuuden sekä yrittäjyyden ajallista kietoutumista yhteen selvitetään kokoamalla erillisinä koetut elämänpiirit yhteen. Kootut elämänjatkat kertovat omaa tarinaansa yrittäjänäisten eletystä elämästä ja koetuista merkityksistä. Tutkimuksen kohteina ovat perheelliset yrittäjänaiset Uudelta- maalta.

Tutkimuksen pääkysymykset ovat:

1. Millaisena vanhemmuus koetaan perheellisten yrittäjänäisten arjessa?
2. Millaisia selviytymiskeinoja ja ratkaisuja yrittäjänaiset ovat luoneet yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittamiseksi?
3. Miten vanhemmuus ja yrittäjyys ovat asettuneet yrittäjänäisten elämänkaarelle?

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen toteutus määrittyy aina suhteessa siihen, mitä tutkitaan. Samoja aineistonkeruumenetelmiä voidaan hyödyntää erilaisissa tutkimustyypeissä. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2010, s. 191.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteutuksen ja prosessin kuvaaminen ovat Hirsjärven ym. (2010, s. 266) mukaan erittäin merkittävässä asemassa tutkimuksen vakuuttavuuden lisäämiseksi.

5.1 Tutkimusstrategia ja tutkimusasetelma

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus, joka on toteutettu puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Tutkimusasetelmaa voidaan pitää jossain määrin fenomenologisen filosofian hengessä toteutuvana, koska haastatteluissa pyritään ymmärtämään tutkittavien henkilökohtaisia kokemuksia tutkimusaiheesta (Perttula, 2008, s. 116–117).

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusperinteessä olennaista on se, että tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja tutkimuksen teon keskeisinä käsitteinä ovat kokemus, merkitys, yhteisöllisyys, ymmärtäminen ja tulkinta. Fenomenologisessa tutkimusotteessa tutkimuksen kohteena voivat olla ihmisten kokemukset, jotka muotoutuvat yksilöllisesti niiden merkitysten mukaan. Hermeneuttinen näkökulma tutkimukseen syntyy ymmärtämisen kautta, sillä ymmärtämisen katsotaan olevan aina tulkinnallista. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 34–35.) Lehtomaa (2009, s. 166) kuvaa yksilön kokemusta eksistentiaalisen fenomenologian kannalta suhdekäsitteeksi, joka kuvaa elämäntilanteen tajuavaa ymmärtämistä. Ihmisen nähdään olevan osa elämäntilannettaan, johon identiteetti kiinteästi liittyy ja rakentaa keskeistä ja omakohtaista kokemusta henkilön sen hetkisestä elämästä (Lehtomaa, 2009, s. 166).

Deskriptiiviseen fenomenologiaan ei tässä tutkimuksessa haastatteluiden kautta pyritä, sillä se merkitsisi puhdasta ilmiön kuvailua kokemukselle ilmenevällä tavalla. Kokemusten tutkiminen haastattelumenetelmällä noudattelee tässä tut-

kimuksessa hermeneuttisen fenomenologian näkemystä siitä, että kokemusten tutkiminen sisältää aina tulkintaa, koska tutkija ei voi koskaan täysin ymmärtää tutkittavan kokemusta (Krok, 2009, s. 33; Latomaa, 2009, s. 46–48.) Tulkintaa tapahtuu aineiston ja kirjallisuuden vuoropuhelun kautta ja tutkimusote on sensitiivinen. Krokin (2009, s. 34) mukaan fenomenologista tai fenomenologishermeneuttista lähestymistapaa ei voida sellaisenaan pitää yhtenä laadullisen tutkimuksen metodina, vaan kokemuksen tutkimisen tapoja on useita. Fenomenologishermeneuttista tutkimusta voidaan kutsua myös tulkinnalliseksi tutkimukseksi (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 35).

Tässä tutkimuksessa pyritään kohtaamaan tutkittava ilmiö ja haastateltavien kokemukset sellaisenaan hyväksyen ympäröivän kontekstin asettamat rajoitukset ja säännöt kokemusten tavoittamisessa. Tämän tutkimuksen tutkimusasetelmaa kutsutaan jatkossa osittain tulkinnalliseksi tutkimukseksi, mikä tarkoittaa tutkijalle sitä, että hän hyväksyy ja on tietoinen oman ihmiskäsityksensä vaikutuksista aineistonhankinnassa ja käsittelyssä, mutta perustaa tulkinnan vuoropuheluun käytetyn kirjallisuuden kanssa. Olennaista on myös se, että haastatteluiden perustehtävänä on kerätä mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 73). Tiedon kerääminen on tämän tutkimuksen perustehtävä ja kerätty tieto muodostuu haastateltavien eletystä ja koetusta elämästä, mikä tuo kokemusten tulkinnallisuuden aspektin kokonaisuuteen.

5.2 Aineiston hankinta ja tutkimuksen kohdejoukko

Aineiston koko määrittää tutkimuksen tieteellistä uskottavuutta. Tavallisesti pyritään siihen, että tutkimus on riittävän edustavaa ja yleistettävissä. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 85.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohdejoukon muodostavat perheelliset yrittäjänaiset. Aineisto on kerätty kevään ja kesän 2013 kuluessa Uudellamaalla.

Yleistettävyyttä tavoiteltaessa tutkijan tulisi toteuttaa haastatteluja riittävän monta ja riittävän laajalla maantieteellisellä alueella, jotta voitaisiin tehdä perheellisiä naisyrittäjiä koskevia yleistyksiä. Tässä tapauksessa kohdejoukkoon kuuluvista

lähes kaikki kuuluivat Helsingin Yrittäjänaisiin ja tulokset koskevatkin Helsingissä ja sen lähialueilla toimivia yrittäjänaisia. Kohdejoukko ei voi edustaa kaikkia yrittäjänaisia, koska esimerkiksi maaseudun naisyrittäjyys on oma tutkimuskohteensa, kuten Ikonen (2008) väitöskirjassaan maaseudun naisista yrittäjinä korostaa.

Tutkimusjoukko muodostui kahdeksasta perheellisestä yrittäjänaisesta. Perheellinen merkitsee tässä tutkimuksessa sitä, että perheessä on lapsia. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko on pieni verrattuna määrällisen tutkimuksen aineistoihin. Tämä johtuu siitä, että laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan siinä pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä, ymmärtämään tietynlaista toimintaa tai antamaan mielekäs tulkinta tutkittavalle ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 85.)

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista se, että tutkimuksen kohdejoukko määritellään ja valitaan tarkasti sattumanvaraisuuden sijasta, jotta valituilla olisi tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä riittävästi tietoa ja kokemusta. Tällaista tapaa määrittellä tutkimuksen kohdejoukko kutsutaan laadullisessa tutkimuksessa harkinnanvaraiseksi aineiston keruuksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 86.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohdejoukon valinta tapahtui yhteyshenkilön välityksellä, jolle tutkija määritteli kohdejoukon kriteerit. Yhteyshenkilönä tutkijan ja haastateltavien välillä toimi Helsingin Yrittäjänaisien puheenjohtaja, joka etsi omasta ystävä- ja jäsenverkostostaan yrittäjänaisia, joilla oli lapsia ja jotka osoittivat halukkuutta osallistua tutkimukseen. Tutkimusaiheen esittely haastateltaville tapahtui yhteyshenkilön kautta ja tarkennus tutkijan ottaessa yhteyttä haastateltaviin. Seitsemän haastateltavista tavoitettiin yhteyshenkilön antamien tietojen perusteella ja yksi haastateltavista oli tutkijan omasta yritysverkostosta.

5.3 Aineiston keruun menetelmät

Haastattelua voidaan pitää varsin joustavana aineistonkeruumenetelmänä laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelumuotoja ovat lomake-, teema- ja syvähaastattelu. Nämä eroavat toisistaan haastattelun pohjaksi rakennetun struktuurin perusteella, joka on lomakehaastattelussa laadittu valmiiksi niin, että aineisto voidaan helposti kvantifioida. Teemahaastattelu on rakenteeltaan puolistrukturoitu, eikä siinä tarvitse noudattaa tiukkaa järjestystä, vaan keskustelu etenee teemoittain. Teemoihin voidaan liittää tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Syvähaastattelu on täysin strukturoimaton ja siinä käytetään ainoastaan avoimia kysymyksiä ja vain käsiteltävä ilmiö on valmiiksi määritelty. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 74–75.)

Garton ja Copland (2010, s. 533) painottavat, ettei haastattelua voida koskaan pistää täysin objektiivisena tapahtumana. Se on vuorovaikutustapahtuma, jossa haastattelija ja haastateltava yhdessä rakentavat vuorovaikutuksen. Haastattelijan ollessa haastateltavalle entuudestaan tuttu, on mahdollisuus kerätä sellais-takin tietoa, johon ei perinteisessä haastattelutilanteessa ylletä. Haastattelun luonne kuitenkin muuttuu yhteisen historian myötä sellaiseksi, että haastateltava saattaa jopa kyseenalaistaa haastattelijan esittämät kysymykset ja haastattelun suunnitellun etenemisjärjestyksen. Tätä ei kuitenkaan tarvitse pitää haastattelun onnistumista uhkaavana toimintana, kuten toisilleen vieraiden ihmisten kesken olisi luontevaa tulkita. Kerättyyn tietoon tulee kuitenkin suhtautua kriittisesti ja ottaa yhteinen historia huomioon jo haastattelua suunniteltaessa. (Garton & Copland, 2010, s. 539, s. 548.)

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla (liite 1). Haastattelut sovittiin joko sähköpostitse tai puhelimitse, ja ne toteutettiin haastateltavien kotona tai heidän yrityksensä tiloissa. Yksi haastatteluista tehtiin kahvilassa. Haastatteluihin varattiin riittävästi aikaa ja tapaamisajat sovittiin sellaisiksi, että haastateltavilla oli mahdollisuus kiireettömään vastaamiseen. Haastattelijalla oli yhteistä kokemuspohjaa haastateltavien kanssa yrittäjyyden

osalta, mikä loi hyvät lähtökohdat haastatteluiden onnistumiselle, mutta asetti omat haasteensa tutkimuksen objektiivisuudelle.

Haastateltavat kirjasivat ja piirsivät omat elämänjansansa (liite 2) haastattelutilanteessa tai tarvittaessa kotona haastattelun jälkeen. Elämänjanaavaakkeeseen haastateltavat kirjasivat vanhemmuuden, yrityksen ja oman elämänsä merkittävänä vaiheina kokemiaan asioita ja kirjasivat kokemansa tunnetason kyseisten asioiden kohdalle. Vilkkonen (1997, s. 139) kuvailee omaelämäkertoissa elettyä elämäntulkua aikajanaana, joka tuo esiin ihmisen elämän taipaleen kaikine pysähdyksineen ja koukeroineen. Jokainen koettu hetki on jo eletty ja siinänsä ainutkertainen. Elämänjanan kirjaaminen on elämäntulkullista kerrontaa, mitä suurimmassa määrin.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysitavan käsitteistäminen on varsin hankalaa, koska jaottelutapoja on useita. Hirsjärven ym. (2010, s. 224) mukaan analyysitavan valinnan perusteena on valita sellainen menetelmä, joka tuo parhaiten vastauksen tutkimustehtävään. Tavallisimmat aineiston analyysi-menetelmät ovat teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. (Hirsjärvi ym., 2010, s. 224.)

Sisällönanalyysillä voidaan Tuomen ja Sarajärven (2009, s. 91) mukaan tarkoittaa kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä ja sitä voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen aineistoissa. Menetelmää voidaan pitää teoreettisena kehyksenä, joka ei sido tutkijaa, vaan mahdollistaa sen liittämisen erilaisiin kokonaisuuksiin tai sitten siihen voidaan suhtautua yksittäisenä metodina (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 91).

Tutkimuksessa käytetty päättelylogiikka voidaan jakaa induktiiviseen ja deduktiiviseen päättelyyn. Näiden lisäksi on myös kolmas tieteellisen päättelyn logiikka, abduktiivinen päättely, jonka mukaan teorianmuodostus mahdollistuu, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 95.) Ja-

ottelu voidaan muodostaa Tuomen ja Sarajärven (2011, s. 95) mukaan myös noudattaen Eskolan jaottelua aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin.

Aineistolähtöisessä analyysissä pyrkimyksenä on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Esimerkkeinä tästä analyysitavasta ovat fenomenologishermeneuttiseen perinteeseen liittyvät tutkimukset. Teoria liittyy vain käytettyyn metodologiaan, mutta itse analyysi on aineistolähtöistä. Induktiiviseksi analyysiksi voidaan aineistolähtöistä analyysiä kutsua silloin, kun painotetaan analyysissä käytettyä päättelyn logiikkaa. Havaintojen teoriapitoisuuden kyseenalaistaminen osoittautuu aineistolähtöisen analyysin kompastuskiveksi. Havaintojen puhdasta objektiivisuutta on lähes mahdotonta saavuttaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 95–96.)

Teoriaohjaavassa analyysissä puolestaan teoria voi auttaa analyysin tekemisessä, mutta se ei varsinaisesti pohjaudu teoriaan. Teoriaohjaavan analyysin osalta voidaan puhua abduktiivisesta päättelystä. Perinteisin analyysimalli on kuitenkin teorialähtöinen analyysi, joka nojaa tiettyyn teoriaan. Se voidaan usein yhdistää deduktiiviseen päättelyyn. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 96–98.)

5.4.1 Haastatteluaineiston analyysi

Haastattelun analyysi ei ole koskaan erillinen aineiston käsittelyn vaihe, vaan se liittyy aineiston luokitteluun ja tulkintaan kiinteästi, ja se voidaan aloittaa alustavasti jo aineiston keruuvaiheessa. Pelkkä aineiston luokittelu ei siis merkitse vielä analyysiä, vaan sitä voidaan kuvata ennemminkin aineiston haltuunotoksi. Erityinen piirre aineiston analyysissä laadullisessa tutkimuksessa on se, että suoria vastauksia tutkimuskysymyksiin harvoin saadaan. Aineistomassan ensimmäinen haltuunoton vaihe on sen litterointi video- tai ääninauhalta. Litteroinnin tarkkuus on tutkijan määritettävissä tutkimuskysymysten perusteella. Aineiston rajaaminen saattaa aineistoa käsiteltävämpään muotoon ja pitää tutkimuksen kiinni tutkimuskysymyksissä. Tutkijan rooli on merkittävä, koska lukemisen tapa, tulkinta ja valinnat määrittävät ja jäsentävät aineiston käsittelyprosessia. (Ruusuvoori, Nikander, & Hyvärinen, 2010, s. 9-15.)

Kaikki tutkimusaineiston jäsentely ja luokittelu sisältävät tutkijan tekemiä teoreettisia valintoja, mikä vahvistaa näkemystä siitä, että täysin puhdasta aineistolähtöistä analyysiä on mahdotonta tehdä. Toimiva ratkaisu on purkaa tutkimuskysymys tai – kysymykset osa-alueisiin tai selkeisiin alakysymyksiin, joiden perusteella aineistoon päästään käsiksi ja voidaan rakentaa toimiva koodauksen tai muun haltuunoton tapa. (Ruusuvoori ym., 2010, s. 19–21.)

Luokittelusta siirrytään varsinaiseen analyysiin, jossa merkitykselliseksi nousee aineiston koodauksen ja erittelyn mielekkyys ja toimivien ylä- ja alakategorioiden luominen johdonmukaisuuden toteuttamiseksi. Muodostettujen luokkien yhteismitallisuus ja keskinäinen suhde rakentavat aineistosta sellaisen, että tutkijan on mahdollista täsmentää analyysinsä varsinaisiksi tuloksiksi. (Ruusuvoori ym., 2010, s. 23–25.)

5.4.2 Yrittäjänäisten haastattelut ja elämänjanat analyysin kohteena

Tämän tutkimuksen tutkimusaineiston analyysi noudatteli yhdysvaltalaista perinnettä. Analyysin tekninen vaihe alkoi litteroidun aineiston pelkistämisestä poistamalla tutkimuskysymyksiin kuulumattomat ja ”ei-merkitykselliset” osat aineistosta. Tätä vaihetta seurasi ryhmittely ja ala- sekä yläkategorioiden luominen haastattelun teemojen mukaisesti. Haastatteluaineistoa luettiin myös kokonaisina tarinoina, narratiiveina, jotta voitiin muodostaa kokonaiskuva yrittäjänäisten elämästä. Aineistoon kuuluvia elämänjanoja lähestyttiin osana haastattelua, koska niihin liittyi paljon kuvaavaa puhetta haastatteluissa. Ne kohdattiin myös yksittäisinä aineistoina, jolloin niiden kertomaa tarinaa ja painotuksia voitiin luokitella sellaisenaan. Elämänjanojen analyysi noudatteli haastatteluaineistojen tavoin pelkistämisen ja luokittelun periaatteita, mutta niitä tarkasteltiin myös kokonaisina kertomuksina sekä haastatteluaineistojen ilmentäjinä ja selittäjinä. Tuomi ja Sarajärvi (2011, s. 101, s. 108) viittaavat yhdysvaltalaisen mallin osalta Milesin ja Hubermanin malliin vuodelta 1994.

Roth (2005, s. 340) kuvaa edellä mainitun kaltaista aineiston analyysiä mm. diskurssianalyysin menetelmin. Tässä analyysi aloitetaan lukemalla materiaali läpi, oli se sitten tutkittavien kirjoittamia esseitä tai litteroituja haastatteluja. Ma-

teriaaliin merkitään esimerkiksi korostuskynällä kaikki tutkittavan ilmiön kannalta kiinnostavat asiat. Tämän jälkeen siirrytään koodaamaan eli luokittelemaan merkittyyä sisältöjä ja luodaan niille yhteisiä yläkäsitteitä. Diskurssianalyysi soveltuu kirjoitettuun, puhuttuun tai merkein viestittyyn kielen käyttöön. (Roth, 2005, s. 340–342.)

Analyysin olennaisena tarkoituksena oli järjestää aineisto selkeään muotoon kadottamatta sen keskeisiä merkityksiä. Merkitykset kuvasivat haastateltavien kokemuksia, elettyä elämää ja henkilökohtaista elämänpiiriä, mikä asetti oman haasteensa analyysin toteuttamiselle.

6 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Aineistositaateissa haastateltavat on nimetty uudelleen anonymiteetin takaamiseksi, mutta numerointia vastaajatunnuksena on haluttu välttää. Numeroinnin välttämisen perusteena toimivat haastattelujen henkilökohtaisuus ja aineistositaateissa esiin tulevat persoonat. Uudelleen nimeämällä on ollut mahdollista säilyttää haastatteluiden luonne ja tuoda tällä tavoin haastateltavien kokemukset lähemmäksi lukijaa. Tutkija esiintyy aineistositaateissa kirjainlyhenteellä T. Aineistositaatit ovat suoria katkelmia haastatteluista ja niitä on muokattu ainoastaan jättämällä toisto- ja täytesanoja kirjaamatta lukemisen helpottamiseksi.

6.1 Taustatiedot

Kaikki haastateltavat (8 kpl) olivat naisia ja asuvat pääkaupunkiseudulla tai sen lähikaupungeissa. Seitsemällä naisella oli haastatteluhetkellä yritystoimintaa ja yhdellä pitkä yrityshistoria, josta hän oli sittemmin siirtynyt työskentelemään yritysneuvojan tehtäviin. Kaikki haastateltavat siis olivat kiinteästi sidoksissa yrittäjyyteen. Kaikilla haastateltavilla naisilla oli lapsia. Kuudella naisista oli kaksi lasta ja kahdella naisista oli yksi lapsi. Naisista seitsemän eli ns. pikkulapsivaihetta, mikä tarkoittaa, että lapset olivat iältään alle vuoden ikäisestä noin viiteen vuoteen. Yhdellä naisista lapset olivat jo täysi-ikäisiä. Kuusi haastateltavista oli naimisissa, yksi oli yksinhuoltaja ja yksi puolestaan osittain yhteishuoltaja. Seitsemän naisista oli iältään 30–39-vuotiaita ja yksi naisista oli iältään 55-vuotias.

Yritystoimintaa haastateltavilla oli ollut kahdesta vuodesta aina 18 toimintavuoteen asti. Viidellä naisista yritys oli toiminut viidestä yhteentoista vuotta ja kahdella naisista toimintaa oli jatkunut yli 15 vuotta. Yhdellä naisista oli nuori yritys, jonka toimintahistoria oli noin 2 vuotta. Yritysmuodot olivat joko toiminimi tai osakeyhtiö tai molemmat. Neljällä naisista oli kokemusta työnantajan roolissa toimimisesta, mutta haastatteluhetkellä vain kahdella yrittäjällä oli alaisia. Viisi naisista oli yrityksensä ainoa työntekijä ja edusti ns. yksinyrittäjyyttä.

Neljä haastateltavissa kertoi oma-aloitteisesti yrittäjäperhetaustastaan. Tavallimmat syyt yrittäjäksi ryhtymisessä olivat oma vapaus ja perheestä saatu malli. Naisille oli myös tärkeää voida itse vaikuttaa omiin työaikoihinsa, tekemänsä työn määrään ja saatuun korvaukseen. Osa katsoi, että työllistymisnäkyvät tai koulutuksen mukaisissa töissä toimiminen palkansaajana ei vastannut haluttua ansiotavoitetta. Yritysten toimialat edustivat melko naisvaltaisia aloja.

6.2 Vanhemmuuden monikasvoisuus yrittäjänäisten arjessa

Vanhemmuus näyttäytyi yrittäjänäisten elämässä nimenomaan äitiytenä. Vanhemmuudesta yleisenä käsitteenä tai kokemuksena ei puhuttu, vaan haastattelussa korostui naisen vanhemmuuden ilmentyminen pikkulapsivaiheen hoivaa korostavana äitiytenä. Naisen vanhemmuus on biologisesti määriteltyä ja se ilmentyy vahvasti sukupuolisidonnaisena synnyttämisen ja rintaruokinnan sitoessa naiset äitiyteen.

6.2.1 Äitiyden merkitys ja elementit

Yrittäjänäisten äitiys näyttäytyy vahvasti kulttuuristen odotusten mukaisena. Bergin (2008, s.119) kuvaamat äitiyteen liittyvät teemat lapselle omistautumisesta ja minuuden äidistymisestä näyttivät toistuvan yrittäjänäisten kokemuksissa. Äitiys nousi naisten ensisijaiseksi rooliksi, tehtäväksi yhteiskunnassa ja näyttäytyi osana identiteettiä.

Liisa on kahden alle kolmevuotiaan lapsen äiti ja hänellä on kahdeksan vuoden kokemus yrittäjyydestä. Äitiys ilmentyi Liisan elämässä elämäntehtävänä ja arvojärjestyksen uudelleen rakentajana. Erityisen arvokkaaksi äitiyden teki se, että lapsen saaminen ei ollut Liisalle itsestään selvää ja helppoa.

T: Mitä äitiys sulle merkkää?

Liisa: Kyl se on tosi iso osa elämää ja tavallaan niin kuin toinen elämäntehtävä, et kyl mä ehkä koen myös tän yrittäjyyden elämäntehtävänä mutta, mut kyl kaikki muuttu ja niin kuin ylipäätänsä arvojärjestykset muuttu aika radikaalisti siinä vaiheessa, kun tuli äidiksi, ehkä senkin takia, että se oli niin pitkä ja vaikee se tie

sinne äidiks. Et en mä tiedä, et jos ois tullu, no vahingossa ja pyytämättä, niin olisko siitä niin kiitollinen kun mitä nyt on, mutta kyl se on, on iso asia.

Äitiyden merkitys korostui erityisesti oman tärkeyden ja korvaamattomuuden ymmärtämisellä. Kaikki yrittäjänaiset kokivat äitiyden olevan heille jotain sellaista, jota oli vaikea kuvailla, koska se oli tunteena kaiken muun ylittävää. Oman äitipersonan kuvailu mukaili paljon ihanneäidin kuvailua ja osa haastateltavista kokikin olevansa oman elämänsä ihanneäitejä. Suurin rajan veto oman äitiyden ilmentymisen ja ihanneäitiyden välillä näytti olevan ajan puute. Äitiyden perustaviksi elementeiksi nousivat rakkaus ja sääntöjen luominen arkeen.

Kahden pienen lapsen (2- ja 4-vuotiaat) äiti Paula koki olevansa arjessa tiukka, mutta myös läheinen ja rakastava. Ihanneäitiyteen hän liitti ensisijaisesti sen, että äidillä olisi riittävästi aikaa lapsilleen. Myös median luoma kuva pullan tuoksuisesta äidistä nousi esille.

T: *Minkälainen on ihanneäiti? Sellainen ideaali? Niinku oikeesti sun mielestä, eikä niinku mikä mediassa esitetään.*

Paula: *No semmonen, jolla ois tarpeeks aikaa lapsille...tietysti, se ykkösjuuttu. Joka osais sitten olla vanhempi, eikä kaveri, ja joo rajoja ja rakkautta ja osaa olla sellainen hellä ja lempeä ja asettuu siihen lapsen asemaan ja.. mitäköhän muuta..? Leipoo pullaa tietysti! No mä tykkään kyllä leipoo, et se..*

Ajan tarpeen korostuminen näkyi myös Tuulan vastauksessa kysyttäessä ihanneäidin ominaisuuksia. Tuulalla on kaksi alle 5-vuotiasta lasta ja yli kymmenen vuotta yritystoimintaa takana. Yhteisen ajan merkitys korostui myös hänen kuvatessa omaa äitiyttään, sillä Tuula koki erityisen merkitykselliseksi kotona lasten kanssa viettämänsä neljä vuotta. Tuulan kohdalla kotona vietetty aika kuvasi hänen sitoutumistaan äitiyteen ja korosti läsnä olemisen elementtiä äitiyden merkityksellisyyden kokemisessa.

T: *Jos sun pitäis kuvailla itseäs äitinä, niin millainen äiti sä oot omasta mielestä?*

Tuula: *No tosi kiva äiti. Tota aika semmonen jämpti...tietyissä asioissa ja toisis asiois aika leväperänenkin, mut kuitenkin vähän niinku kurii ja järjestystä vaativa tyyppi ja sitte... no rakastava, mukava, siis... No se nyt kertoo aika paljon et mä olin neljä vuotta himassa lasten kanssa. Kyl se mun mielestä kertoo siitä, et*

kun mä kerran oon ryhtyny tähän hommaa, niin mä haluan hoitaa ne lapset himassa ja silleen. Et samalla tavalla, kun tossa yrittämisessä haluu hoitaa hommansa hyvin, niin tässäkin.

T: *Minkälainen on ihanneäiti sun mielestä? Ideaaliäiti?*

Tuula: *No eik se varmaan ole semmonen kaikkivoipa, jolla on sata tuntii vuorokaudessa, joka ehtii kaikki!*

Lähes kaikki muutkin yrittäjänaiset painottivat läsnäolon merkitystä äitiydessä samoin kuin rajojen asettamista kuitenkin niin, että lempeys ja huumori korostuvat vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Äitiyden kuvaamisessa näkyi myös se, että suurin osa haastateltavista naisista eli pikkulapsivaihetta. Lasten kasvaminen koettiin uudenlaisena vaiheena äitiydessä ja sitä myös saatettiin odottaa innolla.

Kahden alle nelivuotiaan lapsen äiti Eija oli kokenut äitiyden maailman parhaana asiana, mutta samalla tuntenut välillä väsyneensä kotona olemiseen ja oman ajan vähyyteen. Eijan yritystoiminta oli startannut useaan otteeseen ja katkenut aina äitiyslomien ajaksi ainakin osittain, kokonaisuudessaan yritys oli ollut olemassa noin viisi vuotta.

T: *Miten sä koet sen kun lapset on pieniä, niin sen pikkulapsivaiheen? Onks se sulle jotenkin niinku..? Vai odotatko sä et lapset kasvaa?*

Eija: *No joo, kyl mä oon sitä miettiny, et ihanaa, kun ne sit lopulta osaa sanoa, et mitä ne haluu, et se ei oo vaan sitä huutamista ja ihmettelyä, et mitä ihmettä se nyt huutaa, mitä se haluaa, onko sillä jano, nälkä, kakka, pissaa, sattuuuko siihen, onko sillä vatsavaivoja, mikä sil on?!*

Myös yrittäjyyteen liittyvät ominaisuudet tai ulottuvuudet nousivat äitiyden määrittelyssä ja siihen sopeutumisessa esille. Tiinalla oli yli 15 vuoden yritystausta ja aikuiset lapset, joista toinen asui yhä kotona. Tiina oli kasvattanut lapset yksin ja äitiyden merkitystä kysyttäessä asia näyttäytyi Tiinalle niin merkittävänä, ettei sitä kuvaamaan löytynyt sanoja, vaan ylpeys omasta kasvatustyöstä kuvastui tunteiden nousemisena pintaan. Tiinalle äitiys oli ollut kokonaisvaltaista vanhemmuutta ilman kasvatusvastuun jakajaa. Hän näki, että yrittäjyyteen ja

äitiyteen tarvittiin samoja ominaisuuksia, vaikka työt pysyivätkin kodin ulkopuolella.

T: Oletko sä koskaan kaivannut isää tai miestä kasvattajaksi eron jälkeen? Oletko kokenut, että olet ollut sen jälkeen kovilla tai joutunut venymään myös isäksi?

Tiina: Ainoastaan mä silloin joskus yksin itsekseni pahoittelin, että ei ole sellaista perhettä. Ei ole sellaista onnellista perhettä, että en mä tätä tilannut...

T: Millainen sun mielestä on ihanneäiti, jos sä määrittelisit ulkoapäin sen täydellisen äidin?

Tiina: Johtajan ominaisuuksia vaaditaan paljon, auktoriteetti, lempeä ja pitkäpinnainen, siitä auktoriteettiarvostansa huolimatta kärsivällinen. Kyllä mä sanoisin, että samoja ominaisuuksia vaaditaan kuin yrittäjältä.

6.2.2 Äitiyden ilmentyminen arjen rooleina

Vanhemmuuden moniulotteisuus korostuu arjen moninaisine rooleineen. Vanhemmuuden roolikartassa (kuvio 1) nousee esiin viisi keskeistä vanhemmuuden roolia lapsen eri kehitysvaiheiden tarpeiden mukaisesti. Haastateltavat elivät yhtä lukuun ottamatta ns. pikkulapsivaihetta, mikä näkyi vanhemmuuden roolien perushoidollisten seikkojen korostumisena ja sylin tärkeytenä. Vanhemmuuden ilmentyminen arjessa näyttäytyi vahvasti Bergin (2008, s.114) esittämien äitiysoletusten mukaisina, jotka rakentuvat eleylle ajankuvalle, mutta myös lastensuojelun ja neuvolan ammattilaisten luomaan kriteeristöön riittävästä vanhemmuudesta.

Kodin hoitaminen katsottiin vanhemmuuteen liittyväksi rooliksi, tai oikeammin nimenomaan sukupuolittuneen vanhemmuuden eli äitiyden kenttään kuuluvaksi. Koti on lapsen kasvuympäristö ja turvallisesta ympäristö huolehtiminen koettiin tärkeäksi. Lähes kaikki yrittäjänaiset mainitsivat vanhemmuuden roolikseen sivoajan tai kodinhoitajan roolin. Tämä liittyi vahvasti myös ajankäyttöratkaisuihin, sillä naiset viettivät lasten kanssa kotona enemmän aikaa kuin perheiden miehet, joten kodinhoitaminen nähtiin luontevaksi tehtäväksi.

Katri on kahden pienen lapsen äiti ja hänen arjessaan korostui kodinhoidon lisäksi myös ”isän” roolissa toimiminen. Tästä syntyi tunne siitä, että oli vain pakko jaksaa, vaikka vanhemmuuden roolit joskus tuntuivatkin raskailta. Katrin kokemus vanhemmuus ei siis ilmentynyt pelkkänä äitipuheena, vaan hän koki toimivansa nimenomaan vanhempänä joutuen ottamaan vastuuta rooleista, jotka muutoin olisivat kuuluneet luontevasti isälle.

T: Minkälaisia äitiyden rooleja sä voisit nimetä, että sulla on?

Katri: Palvelija (naurahtaa)...passaaja, piikoja, siivoaja...varmaan se myös, että niinku isä ja äiti olla sillä lailla, jos mies ei oo juurikaan paljoo paikalla ja kasvat-taja, tuki ja turva...ja olla se vahva vaik ei aina jaksais olla vahva.

Perushoidon ja siivouksen lisäksi nähtiin yhtymäkohtia myös yrittäjyyteen arjen organisoimisessa. Rajojen asettaminen, ruoka- ja nukkumaanmenoajoista huolehtiminen ja arjen rytmittäminen nousivat arjen rooleina pikkulapsiperheissä vahvasti esille. Liisan kaksi alle kolmevuotiasta lasta olivat rytmittäneet arjen toimintoja vahvasti ja äidin erityisyys tuli ilmi nimenomaan iltaisin nukuttajan roolissa. Myös äitiyden biologisuus näyttäytyi pienen lapsen ruokkijan roolissa ja Liisa olikin kokenut roolien tasa-arvoistuneen perheessä, kun kumpikaan lapsista ei tarvinnut enää rintaruokintaa.

T: Jo sä aattelet niin kuin sitä, että yrittäjänähän sä joudut varmaan venymään aika moneksi, niin minkälaisia rooleja sä näet, että sulla niin kuin äitinä on?

Liisa: Välillä tuntuu, että aikatauluttaja, et pidetään kiinni ruoka-ajoista, nukkumaanmenoajoista, potta-ajoista, vaikka mistä... ruokkija, vaatettaja, nukuttaja, herättäjä, kuljettaja, leikittäjä. Meillä niin kuin yks, mikä on noussut tavallaan niin on just se nukuttaja, koska siinä ei kelpaa isä tai isä kelpaa siihen, vaan jos äiti ei ole paikalla, se on meillä ollut yks aika iso rooli. Nyt esikoinen, tai pienempikään ei tota syö tissiä niin se ruokkijan roolikin on tavallaan tasapuolistunut, ei ole enää siinä samalla lailla niin kiinni.

Kaikkien yrittäjänäisten haastatteluissa korostui fyysinen läheisyys, sylissä pitäminen ja hellyyden antaminen. Vanhemmuuden roolikartassa (kuvio 1) nämä tehtävät jaotellaan kuuluviksi rakkauden antajan rooliin. Kahden pienen lapsen äitinä Eija oli kokenut vanhemmuutensa tärkeimmäksi rooliksi nimenomaan sylissä pitäjän ja kantajan roolin.

T: Miten sä näkisit sit vanhemmuudessa rooleja, jos sun pitäs määrittää sulle erilaisia rooleja äitinä? Minkälaisii rooleja sä näkisit, et sulla äitinä ja vanhempana on?

Eija: Ihan ensimmäisenä mulle tuli mieleen sovittelija, mutta ei ehkä ruokkija, mutta kokki...keittiöapulainen, mutta tota niin...halija, sylissä kantaja, ehkä se suurin rooli on sylissä pitäjä.

Haastatteluissa kuvastui myös äitiyden olevan itsessään vanhemmuuden rooli. Yrittäjänaiset kokivat äiti-rooliin sisältyvän äitiysloman myötä kotiin jäämisen ja lapsen kasvun ja kehityksen seuraamisen sekä perustarpeiden täyttämisen. Isille saatettiin antaa leikittäjän rooli. Tuula kuvaili olevansa lähinnä rakkauden antaja ja rajojen asettaja sekä koko perheen toiminnan organisoija. Isän roolin hän näki tärkeänä kokonaisuuden toteuttamisessa.

T: Sitten kun sä käännät saman ajattelun siihen äitiyteen...mitä kaikkea äiti on muuta kuin ruoanlaittaja ja...?

Tuula: ...ehkä mejän perheessä mä oon enemmän ruoanlaittaja ja siivooja kun hän (mies), mut toisaalta niinku lasten kans leikkiminen ei oo mun juttu...en tiedä kenen..jonku äidin juttu se on, mul on riittänyt näitä tehtäviä ilman et mun tarvii möyrii tuolla lattialla. Kyl mulla on ehkä enemmän niinku auktoriteettia tai sellasta, ehkä se pappa on näille sellanen, että se antaa helpommin periksi.

T: Millasena sä näät sit isän roolin tässä paketissa?

Tuula: Tavallaan tää nykyinen palapeli ei oikeastaan ilman isää onnistu, et kyl se niinku se isä on välttämätön hakemaan ja hoitamaan niitä lapsia. Mulla on asiakas jota mä hoidan viitenä päivänä viikossa ja se firma menee kiinni klo 19 ja sitä ei voi tehdä sitä duunia kuin klo 19 ja aamu klo 6 välillä. Se on asiakas, jota mulla ei vois olla jos täs taloudessa ei asuis joku toinenkin aikuinen. Kyllä se täs mun tyyppisessä yrittämisessä on ihan välttämätön. Meillä on ihan osallistuva isä, joka kyllä osaa hoitaa lapset. Se on tärkeä asia.

Myös Eija kokemus leikittäjän roolista oli se, ettei ei ollut hänelle se omin ja mielekkäin tehtävä vanhemmuudessa. Hänen ihanneäitipohdinnassaan näkyi kuitenkin Bergin (2008, s. 36) esille nostama median tuottama äitiyden ihannekuva.

Eija: ...siis ihanneäiti olis semmonen joka leikkii lasten kanssa, mut mä oon tosi huono siinä. Mä pitkästyn niinku ihan heti, jos mä istun sinne lattialle legojen kanssa niin mä oon heti, ”Mitä näillä nyt tekee, tehdään?”.

Moni äideistä oli huomannut vanhemmuuden roolien muuttuvan lasten kasvaessa. Vanhemmuuden roolikartan (kuviot 1) mukaan elämän opettajan rooliin sisältyy nimenomaan sosiaaliin tilanteisiin tutustuminen ja yhteinen tekeminen ja kokeminen myös kodin ulkopuolella. Lasten kasvaessa perushoidon tarve luonnollisesti vähenee ja mahdollisuudet tehdä asioita yhdessä lasten kanssa tulevat mahdollisiksi aivan uudella tavalla. Kaikki yrittäjänaiset eivät kokeneet imeväisikästä omimmakseen, vaan vanhemmuuden parhaat ulottuvuudet näyttäytyivät nimenomaan lasten kanssa yhdessä tehden ja kokeiden asioita.

Paula kuvaili vanhemmuutensa muuttuneen yhä nautittavammaksi lasten kasvun myötä (2- ja 4-vuotiaat) ja piti tärkeänä, että hän vanhempana tutustuttaa lapsia ympäröivään maailmaan. Käytännössä tämä tarkoitti aktiivista tekemistä esimerkiksi retkien muodossa ja kodin ympäröistä irtautumista sekä sosiaalisten suhteiden luomista.

Paula: Mä en oo semmonen niinku vauva...niinku toiset äidit on selkeesti vauvaihmisiä, mä oon sellanen lapsi-ihminen, et mä tykkään tehdä ja touhuta niiden kanssa. Ja nyt kun ne rupee olee pikkasen isompia, ettei ihan vauvoja enää, niin mä tykkään tai nautin täst viel paljon enemmän, ku siit vauvavaiheesta.

T: Minkälaisia rooleja sulla on äitinä? (puhetta yrittäjän rooleista) Sen hellyyden antajan sä jo mainitsitkin..

Paula: ... Ja sitte just se ihan semmonen aktiivinen tekeminen, että käydään puistossa tai retkellä tai jossain, että tutustuttaa lasta erilaisiin sosiaaliin tilanteisiin ja ympäristöihin, ettei vaa olla niinku kotona. Ja et yrittää tavallaan niinku tehdä...mun lapset on vielä niin pieniä, että ne on niiden lasten kavereita ketä mä tapaan, et yrittää niinku sitä, et sil lapsel ois niitä kontakteja muihin lapsiin.

Yhdessätekijän rooli korostui myös Jennin vanhemmuudessa, vaikka hän ei kokenutkaan vanhemmuuden erittelyä rooleiksi mielekkäänä. Jennillä oli yksi lapsi (4-vuotias) ja melko tuore yritys.

***Jenni:** ...Kivahan se sitten niinku, kun rupee ole jo tossa iässä, ku Ninnikin on, niin pääsee tekee asioita yhdessä ja sit voi ottaa enemmän mukaan juttuihin mitä muutenkin tekis ja muuta. Eikä tarvii mieltii sitä etteikö vois tehdä.*

Pienten lasten kanssa rajojen asettaminen näkyi yrittäjänäisten nimeämissä vanhemmuuden rooleissa. Viisi naisista kuvasi itseään kurinpitäjäksi tai vähintäänkin tiukaksi äidiksi. He kuvailivat pitävänsä kiinni säännöistä ja rajoista, mutta halusivat korostaa samalla omaa rakastavaa vanhemmuuden roolia. Rajoja ja rakkautta –viesti on ollut myös mediassa paljon esillä hyvän vanhemmuuden kriteerinä, joten sen toistuvuus haastatteluissa kuvastaa myös elettyä aikaa.

6.2.3 Äitiyden haasteet arjessa

Lähes kaikki yrittäjänaiset kokivat ajan vähyyden ja siitä seuraavan kiireen ja väsymyksen äitiyden haastavimpana alueena. Väsymystä koettiin etenkin äitiyslomalta töihin palaamisen jälkeen, mutta myös vauvavaiheen valvominen ja oman ajan puuttuminen nousivat esille. Toisaalta töihin palaaminen oli monelle jo odotettu tapahtuma ja lasten päivähoidon alkaminen merkitsi mahdollisuutta keskittyä yritystoimintaan uudelleen.

Eijan koki oman ajan puuttumisen näkyvän nimenomaan siinä, ettei hän pienten lasten äitinä ehtinyt laisinkaan pitää itsestään ja omasta hyvinvoinnistaan huolta, koska kaikki aika meni lasten, kodin ja miehen hoitamiseen. Kotona olemisen hän oli kokenut mielekkäänä, mutta olisi kaivannut siihen kuitenkin apuja ja jonkinlaisia taukoja.

***T:** Miten sä koet sen kotona olemisen? Oisit sä halunnu olla pidempään kotona?*

***Eija:** No jos siihen ois saanu jotain taukoja ja jotain apua, ni joo, kyllä. Varsinkin nyt, ku on ollu se nukkuminen niin vaikeeta, niin nyt sit vieläkin tässä koko sen ajan viime syksystä, ku on yrittäny jatkaa niinku yritystä, niin se on ollu sit valvomista. Päivisin tekee silmät ristis töitä ja sit ei niinku tiijä et onks täs jotain järkee. Ois voinu tavallaan olla vielä kotona.*

***T:** Minkälaisia asioita sä pitäisit äitiydessä niinku suurimpina sellasina haasteina?*

Eija: *Se oman ajan täydellinen puuttuminen, et ei niinku ehdi enää tyyliin leik-
kaa varpaan kynsii tai kiinnittää huomiota itseensä enää ollenkaan, kun on saa-
nu hoidettua ne kaks lasta ja miehensä, ja kodin, niin ei niinku todellakaan kiin-
nosta enää, et millasis vaatteis ite on tai onko käyny suihkussa tai onko syöny
vaan suoraan jotain jääkaapista, kunha saa noille ruokaa, ni se on niinku iha
sama mitä mä ite syön, enkä jaksa enää tehdä itelleni ruokaa.*

Myös Tuulan mielestä äitiyden suurimpana haasteena oli juurikin se, että äidille tuli hoidettavaksi arjessa varsin paljon lapsiin liittyviä asioita. Hän koki ajankäytön problematiikan liittyvän nimenomaan äitiyteen, eikä niinkään yleisesti vanhemmuuteen. Lähes kaikki yrittäjänaiset katsoivat oman vanhemmuutensa erityishaasteiden rakentuvan nimenomaan äitiyteen ja naiseuteen, vaikkakin monilta osin hyvin positiivisessa ja etuoikeutetussa valossa.

T: *Millaiset asiat on äitiydessä haastavia?*

Tuula: *No joo ehkä se et venyy niinku joka paikkaan, se on niinku ehkä se haaste, suurin haaste. Et niinku valitettavasti se on ehkä se äiti kuitenkin, joka hoitaa aika monta asiaa, vaikka niinku kai isätkin voi hoitaa. Se et kuinka moneen paikkaan sitte täytyy venyy tai miljoona asiaa pitäis olla valmiina ja niinku lähinnä se, että miten saa ajan riittämään kaikkeen.*

Äitiyteen liitettiin myös epävarmuus itsestä kasvattajana tai ennemminkin ihmetys uuden edessä. Liisan mielestä haasteena oli, tosin varsin positiivisessa valossa, oma toiminta äitinä ja se, että päivittäin joutui kohtaamaan uudenlaisia tilanteita ja tekemään päätöksiä vanhempana ja kasvattajana.

Liisa: *...Musta tuntuu, että joka päivä tulee uus haaste vastaan, ehkä, niin kuin yleisesti se, et missä menee ne rajat, et missä voi antaa periks ja mistä pitää pitää tiukasti kiinni, millä mä onnistun pilaamaan lapseni ja niin kuin millä mä saan kasvatettua siitä hyvän aikuisen turvallisesti.*

Haasteista huolimatta äitiys näyttäytyi puheissa saavutuksena ja ylpeyden aiheena. Perheen perustaminen oli monelle yrittäjänaiselle tietoinen ja suunniteltu ratkaisu ja siihen oli valmistauduttu jo etukäteen. Silti äitinä olemisen kokonaisvaltaisuus oli koettu yllättävänä, ihanana ja jännittävänä, mutta myös sumuisena ja raskaana aikana lasten ollessa aivan pieniä. Paula aloitti yritystoiminnan jo 23-vuotiaana tarkoituksenaan vakiinnuttaa yrityksen toiminta ennen perheen

perustamista. Suunnittelusta huolimatta äitiys yllätti kokonaisvaltaisuudellaan ja sitovuudellaan.

T: Onko sulla ollut tietoinen ajatus, että sä perustat ensin yrityksen ja sitten vatsa lapset? Vai miten? Onko sulla joku suunnitelma ollut?

Paula: Joo, sillä mä alotinkin sillon sillai nuorena, kun mä perustin sen firman, kun mä ajattelin et mä ehdin perustaa sen firman...ja sit mä ehdin tavata siin miehen ja sit mä ehdin saada sen firman hyvään malliin ennen, kun mä jään äitiyslomalle.

T: Ajattele sun vanhemmuutta ensimmäisen lapsen kohdalla, onko se muuttunut toisen lapsen myötä? Ajattele koko sitä kaarta...

Paula: Ni alussa just se, ku synty se vauva, ni se on tietysti niinku yllättävää tai oli mulle ainakin yllättävää, et kuinka paljon se sitoo ja vaatii, ja se et kuinka väsyneeksi sitä menee, kun ei nuku ja tavallaan kuinka paljon se ihan fyysisestikin vaikuttaa kaikki nämä nukkumattomuudet ja hormooniheittelyt ja sellaset. Ja sit se, et kuinka vaikeeta mulle ku on tottunu olemaan aina niinku se joka määrää vähän kaikesta, niin se et sitten sä et yhtäkkii voikkaan määrätä siihen lapseen liittyvistä asioista, ku se vauva elää niin siin omas rytmissään ja omassa ajassa, ni se ei sit kato aikaa eikä paikkaa ku sil on se joku oma tarve, ni se oli mulle sit tosi vaikeeta ku mä en voi itse kontrolloida sitä ku on tottunu ole vähän sellainen kontrollifriikki siinä ohjaamassa.

Kahdessa haastattelussa äitiyden ajankuva ja ympäröivät odotukset nousivat esille pohdittaessa haasteita. Annen mielestä hänen äitiytensä alle vuoden ikäisen lapsen kanssa oli upeaa aikaa, mutta siitä huolimatta hän oli kiinnittänyt huomiota äitiyden yleisiin odotuksiin.

Anne: Tänä päivänä äidiltä vaaditaan sitä ja tätä, pitäis varmaan just synnytyksestä juosta maratoneja... vaatimukset on kovia. Varmaan just se työn ja tän yhdistäminen, että se voi olla haastavaa. Ne odotukset, mitä odotetaan ulkopuolelta... Riippuu tietysti paljon lapsestakin, että jos on paljon sairaana, ni se on haastavaa.

Yhden lapsen äiti Jenni koki, että suurimpana haasteena tässä ajassa oli uskaltaa olla sellainen vanhempi ja äiti kuin itse oikeaksi kokee. Hän mielestään oma sisäisen luottamus ohjasi jaksavaan äitiyteen ja hän kritisoi hyvästä äitiydestä muovattua yleiskuvaa.

Jenni: Ehkä se suurin haaste varmaankin on itte mieltii, et mimmonen haluu olla ja miten toimia, sit luottaa siihen ja olla varma siitä omasta näkökulmastaan, ettei anna vaikuttaa siihen, et jos joku tulee siihen ja sanoo, et sun pitäis jotain... tai rupee jotain lehtikeskusteluu kattoo, et äitien pitäis aina tehdä ratkaisut tietyllä tavalla tai muuta. Olla lähtemättä sellaseen mukaan. Tehä sillä omalla tavallaan, koska se on se millä kaikki jaksaa parhaiten.

6.2.4 Yhteenveto

Vanhemmuus merkitsee yrittäjänaisille nimenomaan äitiyttä. Äitiyden kokemus noudattelee Bergin (2008, s. 38) kuvaamaa naisen kiintymyssuhdetta lapseensa ja puhe jaetusta vanhemmuudesta jäi haastatteluissa melko vähäiseksi. Isyys- ja miespuhe nousi esiin oikeastaan vain niiden yrittäjänaiesten kanssa, jotka olivat toimineet arjessa yksinhuoltajina. Äitiyden biologisuutta ja tietynlaisista mystisyyttä kuvaa sekin, että sen merkityksestä puhuminen tai määrittely tuntuu monista vaikealta, lähes mahdottomalta. Äitiys koetaan elämäntehtävänä tai sellaisena asiana, jonka myötä kaikkeen olemiseen tulee ”järkeä” ja tarkoitusta.

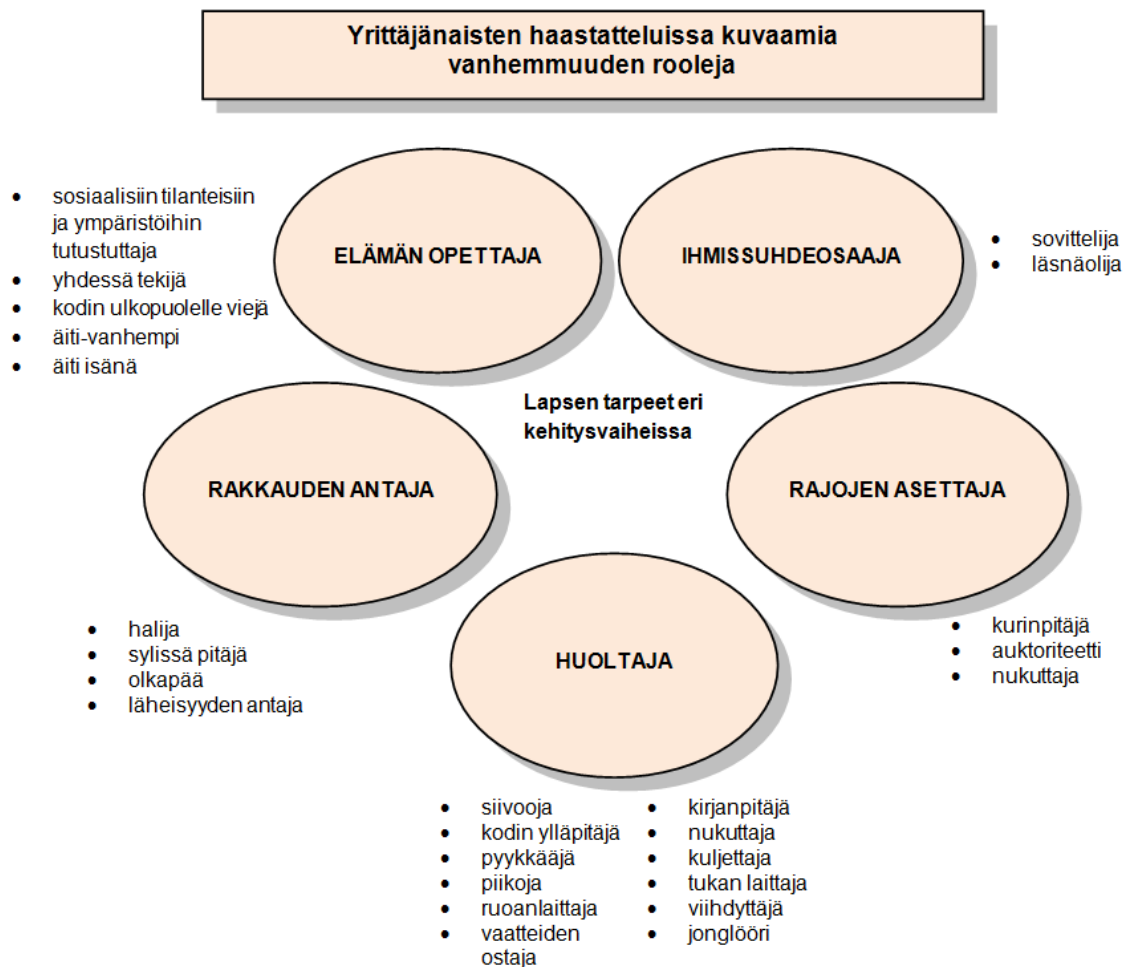
Äitiyden peruselementteinä yrittäjänaisilla näyttäytyvät rakkaus lapseen ja arjen rakentaminen lapsille suotuisaksi kasvu ympäristöksi. Myös ajallinen sitoutuminen lapsiin on kiinteä osa äitiyttä. Se merkitsee naisen kykyä uhrata aikaansa äitiyden toteuttamiseen ja läsnäoloon lastensa kanssa.

Naisen sitoutuminen äitiyteen näyttäytyy biologisena totena, joka kuuluu kyseenalaistamatta naisen elämään. Tätä tukee Gordonin (2001, s. 11) tekemä havainto siitä, että nainen-sana tuottaa mielikuvia äitiydestä jo ennen naisten perheellistymistä, sillä se koetaan luonnolliseksi osaksi naiseutta. Väsymys muistuttaa äitiyden kääntöpuolesta jatkuvasti läsnä olevana ja äitiyteen kuuluvana tuntemuksena, mutta yrittäjänaiset katsovat sen olevan vain tietyn ajanjakson kestävä vaihe äitiydessä.

Äitiys koetaan yrittäjänaiesten parissa myös tietynlaiseksi rooliksi, siitä huolimatta, että se on osa naiseuden identiteettiä. Lasten ollessa vielä pieniä, eivät kaikki roolit näytä korostuvan arjessa samanaikaisina, vaan roolit muuttuvat ja painottuvat eri tavoin lasten kasvaessa. Turpeisen ja Toivasen (2008, s. 99) painottama jatkuvan huolenpidon ja hoivan läsnäolo pikkulapsivaihetta eletessä

korostuu myös yrittäjänaisen vanhemmuudessa. Yrittäjänaiset kokevat olevansa rakkauden antajia, joiden tehtäviin kuuluu läheisyyden ja sylin, sekä läsnäolemisen tarjoaminen lapsille. Huoltajan rooli korostuu toistuvina viittauksina kodinhoidollisiin tehtäviin, kuten siivoamiseen ja ruoan laittamiseen. Vanhemmuuden roolikartan (kuvio 1) rooleista ihmissuhdeosaajan rooli näyttää jääneen vähäisimmäksi, vaikka jonkinlaista sovittelijan rooliakin arjessa toteutetaan.

Kuvioon 4 on koottu yrittäjänaisen haastatteluissa käyttämiä ilmauksia vanhemmuuden rooleista. Roolit on jaoteltu Vanhemmuuden roolikartan (kuvio1) mukaisesti viideksi vanhemmuuden osa-alueeksi. Vanhemmuuden roolikartan rooliin heikkoutena voidaan pitää sitä, että siinä ei ole huomioitu vanhemmuuden sukupuolittumista, mutta käytännössä roolit on rakennettu palvelemaan monilta osin nimenomaan äitiyttä.

Kuvio 4. Yrittäjänaisen kuvaamat vanhemmuuden roolit Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän Vanhemmuuden roolikarttaa® mukailten.

Lammi-Taskula ja Salmi (2009, s. 43–44) ovat todenneet ajan vähyyden rasittavan noin kolmannesta pienten lasten vanhemmista ja se osoittautuu myös yrittäjänäisten arjen suurimmaksi haasteeksi. Lisäksi ajan puutteesta seuraa riittämättömyyden tunteita ja syyllisyyttäkin. Arjessa koettaviin haasteisiin lukeutuu myös abstraktimpia asioita, kuten uskallus toimia äitinä sisäisen tunteen mukaan ja pelkoja omasta epäonnistumisesta kasvattajana. Myös ympäristön ja yhteiskunnan odotukset äitiydeltä ovat näkyvissä, vaikka niiden ei haluta vaikuttavan omaan äitiyteen. Haasteena voidaan kuitenkin nähdä uskallus toteuttaa omaa äitiyttä antamatta esimerkiksi median luoman äitikuvan vaikuttaa itseensä.

6.3 Vanhemmuuden ja yrittäjyyden yhteensovittaminen arjen haasteena

Yrittäjyys on itsensä työllistämisen muodoista riskialtein. Työ- ja elinkeinoministeriön (2010, s. 6) määritelmän mukaan yrittäjä työskentelee omalla riskillään ansaitakseen elantonsa. Yrittäjä vastaa itse yrittäjäeläkemaksuista ja vakuutuksista, sekä lomien ajankohdista ja rahoituksesta. Vanhemmuuteen liittyvä vastuu sekä yrittäjyyteen liittyvä epävarmuus muodostavat kiinnostavat yhtälön, joka saattaa toimia niin vanhemmuuden vahvistamisessa, kuin ajankäytön ja läsnä olemisen haasteena.

6.3.1 Yrittäjyyden todentuminen taloudellisesta näkökulmasta

Naisyrittäjät kokivat yrittäjyyden tuovan vapauksia perheen ajankäytön suunnitteluun, mutta osalla tämä merkitsi sitä, että fyysinen kotona oleminen sisälsi kuitenkin yritykseen liittyvien töiden hoitamista kotoa käsin. Kukaan haastateltavista naisista ei ollut parisuhteessa toisen yrittäjän kanssa ja miesten palkkatyösuhde näyttäytyikin osittain ratkaisuna yrittäjyyteen liittyvän epävarmuuden hallinnassa ja esimerkiksi perhevapaiden hyödyntämisessä.

Tiinan lapset ovat jo aikuisia, mutta hän oli yksinhuoltajana kokenut nimenomaan yrittäjyyden ja yksinhuoltajuuden taloudellisesti raskaaksi. Yksinhuolta-

jana Tiinan ratkaisu oli kuitenkin tehdä lyhyempää, kuuden tunnin, työpäivää lasten ollessa vielä pieniä ja olla kotona hoitamassa heitä silloin, kun he sairastivat. Yrittäjyys oli Tiinalle uravalintana silti ainoa sellainen, jossa hänellä oli mahdollisuus toteuttaa työssä omaa luovuuttaan haluamallaan tavalla.

T: Jos sä nyt mietit itseäsi yrittäjä-äitinä. Niin millaisia erityispiirteitä yrittäjä-äitiyteen liittyy?

Tiina: No täytyy, riippuu tietysti yrittämisestä, mutta kai se on se taloudellinen epävarmuus kaikessa pienyrittämisessä samalla tavalla läsnä, että täytyy sietää taloudellista epävarmuutta, täytyy sietää köyhyyttä. Köyhyys on nyt on vähän siinä ja siinä, mutta jos katsoo tällasia tulorajoja, minkä alapuolella olevat katsotaan köyhiksi Suomessa, niin kyllä mä oon sitä elämää elänyt monta, monta vuotta. Oikeastaan sietokykyä yhden jos toisenkin asian suhteen tarvitaan ja joustavuutta...Jos on täysin realisti ja laskee vaan lukuja, niin ei kukaan tällaiseen ryhdy. Ei niin kuin kukaan järkevä ihminen ryhdy, varsinkaan pienten lapsen yksinhuoltajana, yrittäjäksi.

Yrityksen käynnistämisvaiheessa tai esimerkiksi vanhempainvapaan jälkeen uudelleen käynnistämisen aikaan yrittäjänaisista osa koki tekevänsä paljon työtä joko pienillä tuloilla, miehensä tuloilla tai aiemmin työelämässä kertyneellä taloudellisella ”puskurilla”. Eijan mielestä yrityksen uudelleen käynnistämisvaiheessa hän joutui jatkuvasti todistelemaan miehelleen, että tuloja oli näköpiirissä ja yrittäjänä toimiminen oli hänelle se oikea valinta.

Eija: Sit niinku lähtee kaikki kulut tulemaan, esimerkiks se päivähoito, ni se on tosi ristiriitasta, et mun miehellä on tosi hyvät tulot ja sen takii mä oonki pystynyt olee ja meil on talo ja kaks autoa ja lapset hoidossa. Mä oon tämmönen loinen tässä niinku, joka koko ajan joutuu todistaa miehellekin, et kyl tää tästä vielä, kyl tää tästä vielä, sitä ja tätä ja tota on tulossa...

Myös Jenni oli satunnaisesti pohtinut yrittämisen taloudellista aspektia, mutta tuoreen yrittäjän tulevaisuuden visiot perustuivat vahvaan uskoon menestyksestä ja epävarmuutta oli ollut helppo sietää aiemman työsuhteen kerryttämän taloudellisen puskurin avulla.

T: Oletko kokenut, että olisi vaikeaa sietää sitä yrittämiseen liittyvää epävarmuutta, etenkin niinku äitinä?

Jenni: *No ei mun kyl oo ollu vaikee sietää ollenkaan sitä, että kyllä mä stressitilanteet ja muut tollaset kestäen muutenkin hyvin, että kylhän sitä välil on tietysti miettiny, et ku vuoden verran vaan maksaa laskuja, et tavallaan tulopuolella ei oo sinänsä niinku mitään... niin sit vähän niinku et joo...mut sit vaan luottaa siihen, et kyl se kuitenkin on kääntynyt, et tää vuos on niin erilainen ku viime vuos, että se on kuitenkin kääntynyt toisinpäin. Mulla on ollu sit sellanen taloudellinen turva, niinku puskuri, kun oli niin monta vuotta palkkatyössä tätä ennen. On valmis ollu niinku investoimaan omista rahoista.*

Yrittämiseen liittyvä taloudellinen epävarmuus näkyi epäsäännöllisinä tuloina, mutta aaltoliike merkitsi myös ajanjaksoja, jolloin palkkaa oli mahdollista nostaa enemmän. Paula oli ollut keskimääräisesti varsin tyytyväinen yrittäjänä saavuttamaansa tulotasoon, mutta myönsi joutuneensa aluksi tyytymään pieniin ansioihin.

T: *Saat sä mielestäsi kohtuullisen korvauksen suhteessa sun työtunteihin? Onks se sun mielestä reilu?*

Paula: *Siis sanotaan näin, että en saa aina. Saan onneks aika usein, et sillä lailla mä koen, et olen onnistunut siinä tavoitteessa, et saa kohtuullisen palkan, mut...*

T: *Jos aattelee sitä sun palkkakehitystä, niin oot sä joutunu tekee vuosia töitä, että sä saat palkkaa niinkuin nyt?*

Paula: *No joo. Periaatteessa alussa tein aika pienel palkal kyl töitä. Ja sitte tietysti, kun mä niin monta vuotta tein vaan osa-aikasta, olin paljon lasten kanssa kotona. Mut kyl mä sillonkin mun mielestä sain ihan kohtuullisen, mut se riippuu niin...jonain kuukautena ei saa palkkaa, ja toisena saa sit enemmän, tuplapalkan ja näin.*

Yrittäjyydestä saatavaan tuloon liittyy myös kausiluonteisuus toimialasta riippuen. Liisa oli kokenut oppineensa sietämään hiljaisia kausia, koska tunnisti jo kokemuksesta sesonkiajat. Kokemus oli kasvattanut häntä kohtaamaan yrittäjyyteen liittyvän tulojen epätasaisen jakautumisen, eikä hiljaisista kausista syntynyt enää ahdistu tai pelkoa.

T: *Miten sä koet yrittäjyyden tavallaan, koet sä yrittäjänä, et se rahan tuominen kotiin on niin kuin riittävän varmaa...tai liittyyks siihen sellasii epävarmuustekijöitä, kun aattelee, et on kuitenkin lapset ja semmonen vastuu tavallaan niin kuin tienata rahaa?*

***Liisa:** Onhan siinä tietenkin se epävarmuus ja semmonen vastuu, mut toisaalta siinä on se hyvä puoli, että mul on ollut se yritys niin kauan, et mä tiedän, miten se menee ja just se, et ei enää ahdistu siitä, että tammikuussa ei soi puhelin, et kyl se sit taas niin kuin toukokuussa rupee soimaan. Et tota, se ois ehkä ollu hankalampaa, jos ne ois tullut niin kuin samaan aikaan tavallaan, yritys ja sit heti perään muutaman vuoden päästä se lapsi, et nyt ehti tavallaan aika kauan harjotella sitä yrittäjänä olemista ennenkö se ensimmäinen lapsi tuli.*

6.3.2 Yrittäjyys arjen ajankäytön mahdollistajana

Yrittäjänaiset eivät erityisen tarkasti seuranneet työhön käyttämäänsä aikaa, koska työ saattoi rakentua sesonkiluonteisesti tai omaan työhön suhtauduttiin niin innokkaasti, että siihen käytettyä aikaa saattoi olla vaikeaa mieltää työajaksi. Viikoittainen työaika oli useimmilla yrittäjänaisilla kuitenkin lyhentynyt perheen perustamisen jälkeen. Kuusi naisista teki lyhyempää työviikkoa tai toteutti joustavia työaikoja. Tällä ratkaisulla he mahdollistivat lapsilleen lyhyemmän päivähoitoviikon ja lisäsivät näin perheen yhteistä aikaa.

Lasten ollessa hoidossa vain kolme tai neljä päivää viikossa, aikaa töiden tekemiselle etsittiin lasten nukkumaan menon jälkeisestä ajasta. Osa koki luontevaksi hoitaa yrityksen juoksevia asioita myös lasten läsnä ollessa. Ainoastaan yksi yrittäjänaisista koki periaatteekseen pitää työn ja kodin täysin erillisenä, mutta muilla yrittäjyys näkyi perheen arjessa ainakin jonkin verran. Myös Kiiski (2012, s.15) on todennut lappilaisia matkailualan naisyrittäjiä tutkiessaan yrittäjyyden näkyvän perheissä, koska niiden täydellinen erottaminen toisistaan osoittautuu vaikeaksi, eikä palvele tarkoitustaan.

Tiinan ratkaisuun pitää työ ja perhe täysin erillään oli vaikuttanut osaltaan yksinhuoltajuus ja toisaalta hänen keskittymistä vaativa työnsä. Hän oli halunnut olla täysin läsnä lapsilleen kotona ollessaan, olla ainoastaan äiti.

***Tiina:** Mä olen halunnut sen työni viedä pois kotoa sen takia, että kotona en tee töitä, kotona olen äiti ja täällä (toimistolla) teen töitä.*

***T:** Ja se on ollut sulla aina niin?*

Tiina: *Se on ollut aina niin ja se on ollut mulle erittäin sopiva ja hyvin tärkeä juttu, koska silloin, kun mä olen ollut kotona niin silloin mä olen ollut läsnä myös henkisesti...*

Kaikilla yrittäjänaisilla oli kokemusta myös palkkatyöstä. Melkein poikkeuksetta yrittäjyyden katsottiin tukevan ajankäyttöä paremmin, kuin työsuhde toisen alaisuudessa. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että yrittäjyys oli ainoa tapa työskennellä lasten olleessa pieniä ja saada samalla itselleen asianmukainen korvaus tehdystä työstä. Tuula koki, ettei heidän perheessään edes olisi ollut mahdollista toimia niin, että molemmat vanhemmat olisivat käyneet ansiotyössä toisella paikkakunnalla.

T: *Vaikuttaako sun mielestä yrittäjyys enemmän siihen, et pitää aikatauluttaa sitä arkee, jos sä vertaat sitä siihen aikaan, kun sä olit töissä toisella... jos ajattele et ois samanlainen elämäntilanne?*

Tuula: *Kyllä mä oon miettiny sitä muutamii kertoja, et oisko se jollain tavalla helpompaa olla vieraan palveluksessa töissä. Mä en usko, et sinänsä on, et jos mä kävisin tästä Helsingissä duunissa, ni noitten lasten hoitopäivät ois aika pitkät..tai meistä kävis sillon kumpikin pääkaupunkiseudulla duunissa. Se on täysin mahdoton yhtälö!.. ja se et mä tekisin jotain assarin duunia sen tyypisellä palkalla, matkustaisin sinne ja lapset hoidossa...niin siit ei kyl jää, kun työn tekemisen ilo. Mä en nää sitä vaihtoehtona. Vaik tää on tämmöstä hallittua tai hallitsematonta kaaosta, ni kyl mä mieluummin valitsen tän kun sen, et mä saan säännöllisen kuukausipalkan, joka on jotain... ei hirveesti.*

Myös Eija oli sitä mieltä, että yrittäjyys palveli perhe-elämää paremmin kuin palkkatyö toimistotyöajan puitteissa muualla. Lasten päivähoitopäivät olisivat pidentyneet kahdeksasta tunnista kymmeneen tuntiin, mikäli perheen molemmat vanhemmat olisivat työskennelleet palkansaajina. Yrittäjyys itsessään oli toiminut arjen ajankäytön ratkaisuna ja mahdollistanut kohtuulliset hoitopäivät lapsille.

T: *Sit jos sä mietit, et oisko sun arki toimivampaa jos sä oisit palkkatyössä? Onko se yrittäminen lisännyt haasteita arkeen vai onko se toiminut niinku kuitenkin positiivisena asiana?*

Eija: *Se on kans hyvä pointti, et jos mä kävisin oikeesti kahdeksasta neljään töissä jossain, ni sehän ois sit niinku ihan järkyttävää se arki, et ei niinku joustais enää mistään kohtaa, nyt mä voin kuitenkin joustaa siitä niinku omasta tie-
naamisesta, että vaikka kylhän ne nytkin aika pitkää päivää siel päiväkodissa*

on, 8 tuntii päivässä, mut sit ne ois 10 tuntisii päiviä, kun meil on tunti matkaa sielt mist sais töitä ja sit meist jommankumman täytyis nousta viideltä, et lähtis tosi aikasin töihin et ehtis hakemaan lapset sitte, et kylhän tää yrittäjän elämän joustaa paljon enemmän.

Yrittämiseen liittyvä ajallinen joustavuus katsottiin poikkeuksetta vanhemmuutta tukevaksi mahdollisuudeksi ja sitä hyödynnettiin etenkin lasten ollessa vielä pieniä. Yhden lapsen äitinä ja melko tuoreena yrittäjänä Jenni oli päätenyt siihen ratkaisuun, että lapsi oli yhden päivän viikossa hänen kanssaan kotona. Työnteon hän oli pyrkinyt siirtämään lapsen nukkumaan menon jälkeiseen aikaan, mutta nuori yritys ja toimiala olivat niin innostavia, että työn pariin palasi mielellään, myös lomilla.

T: Tavallaan niinku hämärtyy se vapaa-ajan ja työn välinen raja..?

Jenni: Kyl se tavallaan hämärtyy, koska nytkin vaikka tekee viikonloppuisin jotain töitä, niin ei sitä kuitenkaan koe sellaseks työn teoksi. Mä aattelen niinku ens kesääkin, meillä on niinku matkakin varattu vähäks aikaa, mut en mä tiijää ooks mä niinku sitäkään silleen niinku koko aikaa, etten mä mitään kattois niinku. Mut en mä osaa stressaa, et ne veis loma-aikaa, ku sit pystyy keskelki viikkoo olla Ninnin kaa tai sellasta tehä arkipäivänä.

Niille yrittäjänaisille, jotka olivat itse yrittäjäperheistä, oli luontevaa ja hyväksyttävää, että lapset näkivät myös työntekoa. Pääasiassa pyrittiin kuitenkin olemaan kotona äiti ja työpaikalla yrittäjä. Osa tunnisti itsessään yrittäjän myös kotona tai koki vaihtelevansa rooleja. Yrittäjyys oli mahdollistanut Tuulalle arkivaikeiden pitämisen, minkä vuoksi lapset kävivät päivähoidossa vain kolmena päivänä viikossa. Tuula oli sitä mieltä, että ajallinen ja rahallinen hyöty tukivat yrittämistä, eikä olisi ollut edes mielekäästä mennä vieraalle töihin. Yrittäminen oli kaikin puolin ollut luonteva ratkaisu, koska malli siihen oli tullut jo kotoa.

T: Miten sä siihen niinku ite suhtaudut, että tavallaan se yrittäjyys tulee kotiin?

Tuula: No mä en oo sitä ajatellu niin, mun isä on ollu aina yrittäjä. Mä jotenkin ajattelen niin, et jostain se leipä on tienattava, et joku siitä kärsii jossain vaiheessa kuitenkin. Tää on tää hinta nyt tässä vaiheessa. Mun toimisto on niin sanotusti kodinhoituhuoneessa, niinku mun mies sanoo.

T: Tunnetko sä ikinä siitä huonoa omaatuntoa, että lapset haluis ehkä jotain tehdä sun kans ja sun pitää iha ehdottomasti hoitaa yritykseen liittyviä asioita?

Tuula: No aika vähän. Mä aika vähän joudun hoitamaan, ne on niitä ilta- ja yö-tunteja, joita mä käytän siihen. No välillä siis..meillä on siis arkena vapaata. Sit mä yritän, et kun pienempi nukkuu vielä päiväunia, niin sit siinä, jos jotain laskuja täytyy kirjojella jne.

T: Onko tää yrittäjyys on mahdollistanut sen, että lapset saa olla enemmän kotona?

Tuula: Juu. Sehän siinä ajatuksena onkin, et mä oon tehny sen valinnan, et kolme päivää viikossa ne on hoidossa. Vastapainona mul on tosiaan asiakas, jonka mä hoidan iltasin.

Katri oli pyrkinyt pitämään työn ja kodin erillään toisen yrityksensä osalta, mutta toinen toimiala oli kodin piirissä, joten yrittäjyys kuului auttamatta myös kotona eletävään arkeen. Lasten syntymän jälkeen myöskään aiemmin kotona pidettyä toimistopäivää ei ollut enää mahdollista säännöllisesti toteuttaa.

T: Onko sulle ollut ihan selkeetä, että yritys saa tulla kotiin vai yritätkö pitää työt ja kodin erillään?

Katri: No joo, kyl mä yritän, et työt pysyis vaan töissä, mut sit tietysti kun on kotona toimisto niin sitten kaikki ne paperityöt pitää hoitaa ja mä yritän sen tehdä silleen tai ennen pystyinki siihen, että oli aina toimistopäivä ja silloin tehtiin kaikki paperityöt, mutta äitiyden myötä ne on kyl tullu, et niitä tehään silloin, ku ehitään kun saat lapset nukkumaan illalla.

6.3.3 Yrittäjänäisten arjen problematiikka ja ratkaisumallit

Lapsiperheiden arjessa pulmatilanteita synnyttävät niin lasten sairastelu kuin vanhempien työelämävaatimusten sovittaminen perheen arkeen ja elämään. Oman työnsä ajallisten joustojen lisäksi ratkaisuja löydettiin turvaverkostosta, miehen palkkatyösuhteesta ja yritykseen palkatuista työntekijöistä. Äitiyslomillaan yrittäjänaiset eivät kokonaan irtaantuneet yrityksestään.

Paula oli joutunut äitiyslomallaan hoitamaan yrityksensä asioita yrityksen muuton ajoituessa samalle ajanjaksolle. Ratkaisuina olivat toimineet etäyhteydenpito ja vauvan ottaminen mukaan työpaikalle. Yrityksen toiminnan jatkuminen oli

mahdollistunut Paulan työntekijöiden avulla, minkä vuoksi hänellä oli mahdollisuus jatkaa yritystoimintaa myös äitiyslomalla.

T: Sullahan oli silloin niin, et sä et pystynyt kokonaan olemaan vauvalomalla, vaan teillä oli se muutto (yrityksen muutto) siinä, mikä sitte piti sovittelua yhteen?

Paula: No siin ei sitte oikeen auttanu, ku että mä soittelin puhelimella ja lähetteilin sähköposteja kotona ja juoksin vauvan kans jonnekin mainosfirmaan tilaamaan teippiä ja...on jäänyt mieleen, että samalla, kun me mietittiin, et miten me laitetaan ne logot, ni mä imetin ja laitoin sähköpostia, mut pieni vauva meneekin siinä mukana...ja hän oli aina mun kans, mä kävin viikottain melkein tai ei viikottain, mut kuitenkin töissä katomas, et kaikki on hyvin ja hän oli sitte mukana ja istu palaverissa mun kanssa ja näin, mutta sit tietysti, kun hän kasvo niin sitte sitä samaa ei voikkaan enää toteuttaa, ku taapero ei sitte istukkaa hiljaa paikoillaan kahta tuntia.

Paulan ja Liisan kohdalla työn ja lasten hoidon järjestäminen oli onnistunut isien jäädessä kotiin hoitamaan lapsia, vaikka haasteita olikin riittänyt kaiken yhteensovittamisessa. Liisa oli järjestänyt itselleen äitiysloman sijaisen neljäksi kuukaudeksi, minkä jälkeen hän palasi työhön miehen jäädessä kotiin hoitamaan lasta ja opintojaan. Toisen lapsen kohdalla Liisa oli päättänyt pitämään yhdeksän kuukauden äitiysloman, mutta oli silloinkin tehnyt kerran kuukaudessa työpäivän yritykseensä. Hoitopaikan puuttuessa ratkaisuna oli toiminut lapsen ottaminen mukaan töihin. Bergin (2008, s. 38) esiin nostama puhe jaetusta vanhemmuudesta todentui kahden yrittäjänaisen elämässä.

Paula: Mä tein niinku osa...tavallaan niinku, että paljon mä tein niin, että kun mun mies tuli töistä kotiin, niin sit mä tein illal töitä kotona. Ja sit hän piti kaikki pitkät isyyslomat ja oli hoitovapaalla yli puol vuotta, mun mieski, jolloin mä sit taas olin töissä.

Liisa: ... mulla oli ruhtinaalliset neljä kuukautta äitiyslomaa siinä kohtaa ja sit poika oli tosiaan 3 kuukautta, kun mä aloitin työt taas, et mun mies jäi virallisesti hänen kanssa kotiin, mutta hän myös opiskeli, joten sit se ei nyt ollut ihan su-perrankkaa, mutta se oli aikamoista palapeliä. Poika oli mulla aika paljon täällä mukana ja tein paljon kotoota ja sitten toisaalta tää mun sijainen jeesi mua aika paljon siinä.

Liisa: Se oli kans mielenkiintoinen kuukausi, kun esikoinen aloitti päiväkodin 10 kuukautta vanhana. Mä tajusin yhtäkkiä, että mä olen raskaana taas, mies lopetti opiskelut, sai uuden työpaikan ja meillä meni parissa viikossa pakka sillai aika totaalisesti uusiks... Sitten syntyi siis tämä toinen lapsi, jonka jälkeen mä

olin ihan oikeesti äitiyslomalla... et tavallaan siitä ensimmäisen lapsen syntymän jälkeisestä kolmesta kuukaudesta niin päästiin nyt kuitenkin siihen yhdeksään kuukauteen, et mä oikeesti olin kotona. Mä tein kerran kuukaudessa yhden lauantain, mutta niin kuin muuten, sai nauttia siitä kotona olemisesta.

Liisa: *No sitten, nyt loppu sitten se äitiysloma ja se mun sijainen lähti sit saman tien... eli mulla ei ollut edes semmosta back up -tukiverkkoa, tällä työllä ei ollut myöskään hoitopaikkaa... tyttö mukaan äitin töihin, niin tää on ollut aika rankka kevät nyt tässä sitten. No mies on hoitanut silloin, kun pystyy ja mun äiti, kuka nyt sitten, mulla on täällä (työpaikalla) leikkikehä, et se on ollut täällä mukana mulla ja oon tehnyt töitä sitä mukaan, kun on pystynyt mutta nyt toukokuun alusta mies jäi kotiin, et ollaan sitten menossa siihen helpompaan suuntaan taas.*

Osa yrittäjänaisista koki potevansa huonoa omaatuntoa siitä, että eivät aina olleet ns. läsnä lasten toimissa kotona ollessaan. Kahden pienen lapsen kanssa yhä kotona ollessaan Eija pyrki käynnistämään yritystoimintaansa uudelleen etsien kaikkia mahdollisia tapoja irrottaa aikaa työn teolle. Isovanhemmat toimivat turvaverkostona ja lastenhoitoapuna silloinkin, kun lapset olivat liian pieniä hoitoon vietäviksi. Eijan kohdalla äitiyslomat olivat merkinneet yritystoiminnan pysähtymistä ja työhön palaaminen oli tapahtunut toiminnan uudelleen käynnistämisen kautta.

Eija: *Et sit niinku siin keväällä oli sellanen hirvee paine, et mun täytyy nyt hankkii ne asiakkaat, vaikka lapset on tässä. Ja tota niin, tein töitä sit niinku iha mis sattuu ympäriinsä, että niinku vanhempien asuntoautossa, istuin tietokoneen kanssa, lapset oli siellä mummolassa, koska en voinu siellä tehdä niitä töitä ja sit taas oli kuitenkin lähellä, et jos mummo tarvii apua lasten kanssa.*

Katrilta puuttui tukiverkosto lähes kokonaan, eikä lastenhoidon ja työn yhteensovittamiseen löytynyt ratkaisua isovanhemmista, eikä myöskään isästä. Katri oli lähestulkoon kokonaan yksin vastuussa lapsista, joten lastenhoitoratkaisuna toimi hoitajan palkkaaminen kotiin.

T: *No sullahan on niitä syitä, minkä takia se teidän arki toimii, et sullahan on lapsilla kotona hoitaja. Minkä takia sä oot päätyyny siihen ratkasuun?*

Katri: *Sen takia joo...tai itse asiassa mä lähin niin aikasin töihin ensimmäisestä, niin ei haluttu laittaa sit kuitenkaan lasta hoitoon ja sit vielä, kun tää toinen oli tulossa niin sen takia päädyttiin tähän kotihoitajaan. Ja sit, ku mies on tosi paljon pois, et siinä olis sit ne ylimääräiset kädet ja sit ei oo tukiverkostoo isovanhempia tai tämmösiä käytettävissä.*

Isovanhempien rooli näyttäytyi erittäin merkittävänä niiden yrittäjänäisten arjessa, joilla isovanhempien apua oli tarjolla. Paulan lapset olivat voineet olla hoidossa lyhennettyä työviikkoa isovanhempien avun turvin. Eijan kohdalla isovanhemmat olivat tarjonneet myös mahdollisuuden vanhemmille hetken rauhoittamiseen, koska lapset kävivät yökylässä heidän luonaan joka toinen viikonloppu. Eijalle tämä oli merkinnyt hiljaisuudesta nauttimista ja akkujen lataamista. Tuula nimesi myös isovanhemmat tukiverkostoksi, mikä lisäsi joustoa arjen järjestelyihin.

T: Miten teidän turvaverkosto? Onko molempien puolelta isovanhemmat käytettävissä..? Ja kuinka iso merkitys heillä on?

Paula: On joo. On tosi iso merkitys. Lapset on siellä kerran viikossa aina perjantaisin hoidossa. Et heil on sit vaan kolmipäiväinen päiväkotiviikko. Niin tota, on se tosi iso. Ja just sit mä oon heille pystyny jättää, ku mä oon joutunu tekee töitä silloin, kun lapset on ollu vauvoja. Niin mä oon voinu sen vauvan sinne jättää turvallisesti mielin tarvittaessa.

T: Se ajankäyttö tuntuu olevan pulmallista...niin minkälaisia ratkaisuja sä olet niinku ylipäättään löytänyt arjen ongelmiin ja sovittanu sitä yrittäjyyttä pikkulapsiperheen elämään? Mainitsitkin et isovanhemmat on siinä mahdollisena hoitajana?

Eija: Niin..et kyllä niinku joka toinen viikonloppu ne on siel yhen yön mun vanhemmilla, se vaan menee niin. Ja sit meil on niinku hiljasta ja me oikeestaan vaan nautitaan siitä hiljaisuudesta siellä kotona.

T: Sun äiti on ilmeisesti osa sitä tukiverkostoa?

Tuula: Joo, kyllä on. Hän on opettaja ja äitillä alkanut tietysti kesäloma, et vähän parempi tilanne. Ja ei oo niin pitkät päivät, kun normaali duunissa. Ja sit on mun miehen äiti, ei oo vielä eläkkeellä, mut on kanssa niinku arkivapaita niinku, mut sit kans välillä hoitaa mejän lapsia. Puolen tunnin matka kuitenkin helppo.

Lasten sairastuessa ratkaisuina toimivat joko omien työaikojen muokkaaminen tai miehen jääminen kotiin työnantajan mahdollistama. Tuula oli pohtinut asiaa nimenomaan siltä kannalta, että miehen on taloudellisesti helpompaa jäädä hoitamaan sairasta lasta kotiin, mikäli apua työajan joustosta ei tilanteeseen löydy.

T: Miten sä ajattelet, et sä ratkot niitä sitten, kun niitä tulee, kun sä et voi soittaa töihin samalla tavalla, et sä jätät hoitamaan sun lasta?

Tuula: Mä ilmoitan mun miehelle, että se saa olla pois töistä, koska hän on vieralla ja saa liksaa...no ei... Fakta on se, et jos mä ilmoitan asiakkaalle, niin kukaan ei maksa mulle mitään. Sehän menee niin, et periaattessa kylhän siinä tapauksessa se, joka on vieraan palveluksessa, ni senhä se kannattaa olla pois. Mut meil ei oo tullut vielä kauheen tiukkoja tilanteita tällasissa. Mä oon saanu sumplittuu sillä, et kun meidän lapset ei oo vielä täyspäiväisesti hoidossa, niin mä pystyn siirtämään asiakkaita tai sit ne on saatu niinku hoidettua tähän mennessä.

6.3.4 Yhteenveto

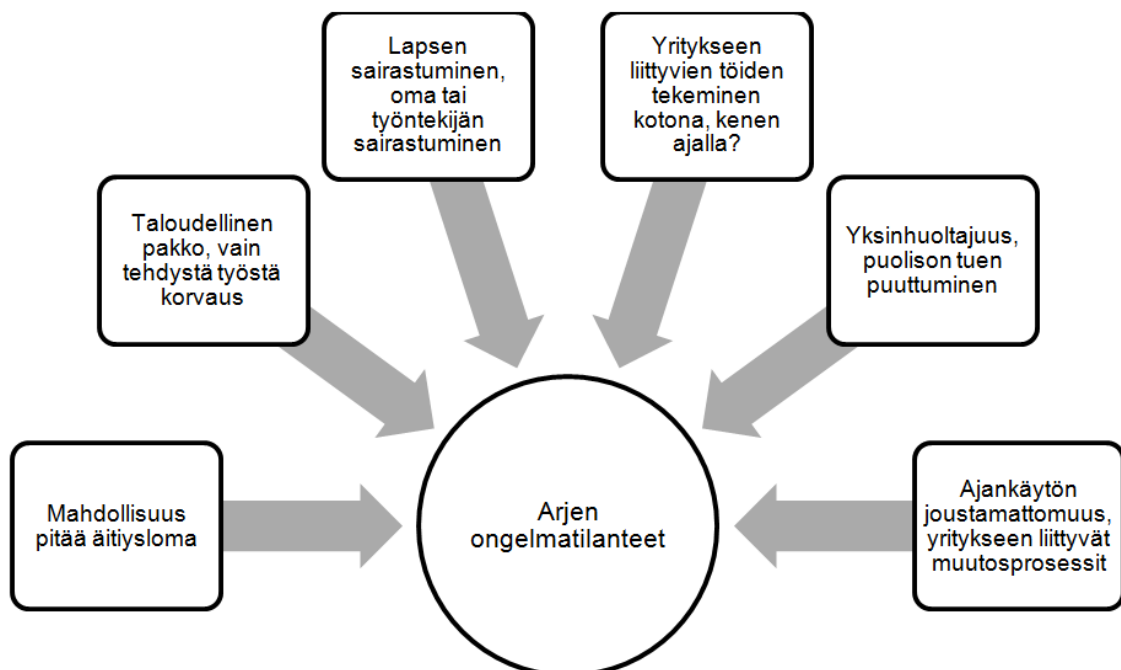
Taloudellista huolta yrittäjyys saattaa synnyttää sen käynnistämisvaiheessa tai yrittäjän ollessa yksinhuoltaja. Tulojen epävarmuuteen suhtaudutaan maltilla, koska toimialojen sesonkiluonteisuus tiedetään ja kokemus kasvattaa yrityksen toiminnan sykleihin. Puolisoiden palkkatyö näyttäytyy perustavanlaatuisena turvana ja arjen talouden vakauttajana.

Yrittäjänaisista on pääsääntöisesti luontevaa, että työ näkyy myös kotona ja sitä tehdäänkin usein lasten nukkumaanmenon jälkeen. Yrittäjyyden vahvuutena toimivat joustavat työajat, mikä mahdollistaa enemmän aikaa lasten kanssa ja lyhennettyjä päivähoitoviikkoja. Ikonen (2008, s. 104) onkin todennut, että perhesyyt näyttelevät vahvaa roolia naisten päätöksissä ryhtyä yrittäjiksi.

Salmen (2004a, s. 11) mukaan perheiden arjen perusongelmaksi nousee eri elämänalueiden yhteensovittaminen. Yrittäjänaisien arjessa näyttäytyy kuusi keskeistä ongelmatilannetta. Ongelmatilanteet ovat sidoksissa toisiinsa ja monin osin niihin liittyy syitä ja seurauksia tai päällekkäisyyttä. Kuviossa 5 on esitetty tutkimuksessa esiin nousseet tavallisimmat arjessa esiintyvät ongelmat, joita ovat yksinhuoltajuus, äitiysloman mahdollistuminen, ajankäyttö, taloudellinen pakko, sairastumiset ja töiden tekeminen kotona.

Yksinhuoltajayrittäjien suurimpana ongelmana on puolison tuen puuttuminen arjessa ja vastuun jakamisen mahdottomuus. Äitiyslomien haasteena ovat sijaisen löytäminen yritykseen tai yrityksen uudelleen käynnistämisen ongelmat työ-

hön palaamisen tullessa ajankohtaiseksi. Yrityksen osalta myös yritykseen liittyvät muutokset saattavat ajaa tilanteisiin, joissa yritykseen on käytettävä aikaa enemmän kuin arjessa olisi mahdollista. Hägg (2011, s. 95) on kuvannut pienyrittäjän ominaisuuksiksi luovan ajankäytön ja kyvyn toimia jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa, jollaisia syntyy esimerkiksi yrityksen muutoissa ja työntekijöiden rekrytoinnin epäonnistuessa. Taloudellinen pakko merkitsee yrittäjänäisten arjessa sitä, että työn tekemättä jättäminen näkyy suoraan tuloissa. Tehdystä työstä saadaan korvaus, mutta tekemättömyys lisää taloudellista epävarmuutta ja uhkaa jatkuvuutta, etenkin asiakassuhteisiin perustuvilla toimialoilla. Sairastumiset liittyvät vahvasti taloudelliseen pakkoon ja niiden varalta näyttää olevan tärkeää rakentaa ratkaisumalli, jotta totuttu tulotaso voidaan säilyttää. Töiden tekeminen kotona liittyy vahvasti yrittäjämäiseen toimintaan, mutta lapsiperheissä joudutaan pohtimaan töiden tekemisen aikaa.

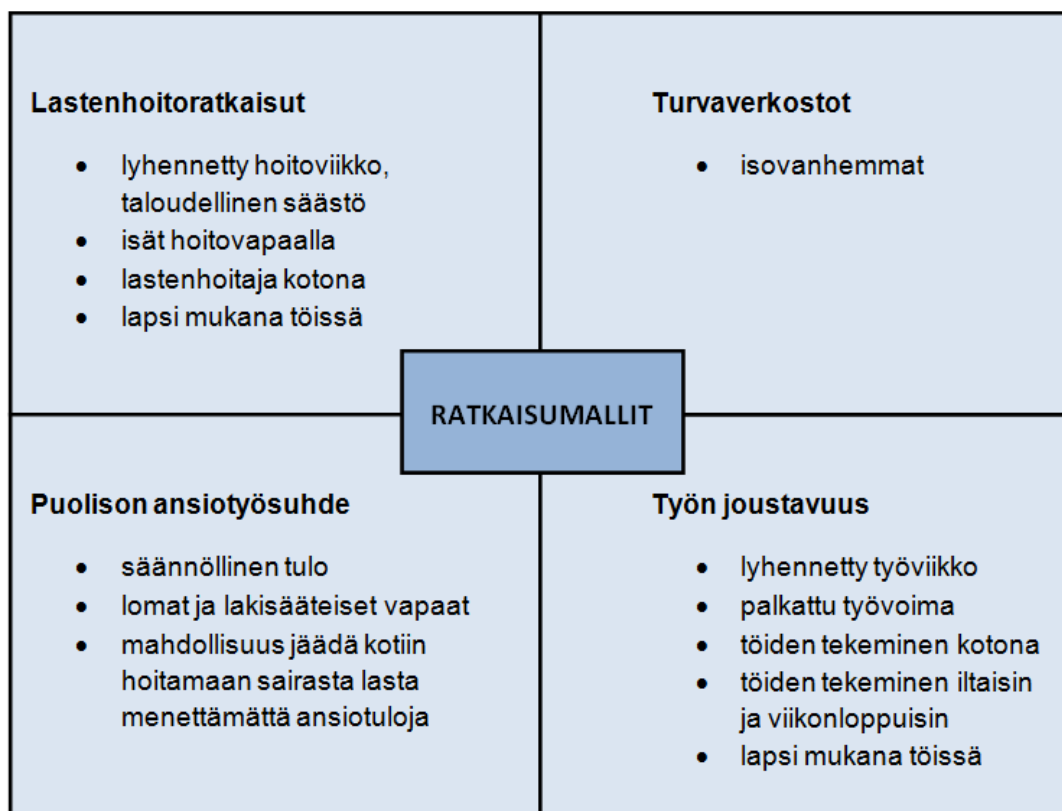

Kuvio 5. Ongelmatilanteet yrittäjänäisten arjessa

Perheellisten yrittäjänäisten arjen toimivuuden perustaksi nousi myös Kiiskin (2012, s. 41) mukaan heidän tukiverkostonsa. Tukiverkoston tärkeimmiksi henkilöiksi näyttävät nousevan usein isovanhemmat, jotka auttavat erityisesti lastenhoitojärjestelyissä. Tukiverkoston puuttuessa ratkaisuksi voidaan löytää kotiin palkattu lastenhoitaja. Bergin (2008, s. 38) mukaan jaettu vanhemmuus

nousi perhepuheeseen 1960-luvulta alkaen, mutta se näkyy yhä vain harvoissa yrittäjänaisen perheissä lastenhoitoratkaisuna, ilmentyen isien pitämässä hoitovapaissa.

Ajankäytön ratkaisuina voivat toimia myös yritykseen palkatut työntekijät tai äitiysloman sijainen. Naisyrittäjäyys painottuu kuitenkin yhä vahvasti yksinyrittäjäyteen (TEM, 2010, s. 9), minkä vuoksi esimerkiksi äitiyslomalla yrityksen toiminta usein loppuu alkaakseen uudelleen lasten siirtyessä päivähoitoon. Yrityksen asioiden hoitaminen onnistuu toisinaan myös kotoa käsin sähköpostitse ja puhelimitse, eivätkä yrittäjänaiset vierasta luoviakaan ratkaisuja, joissa lapsi kulkee luontevasti mukana työpaikalla. Tässä aineistossa esiin nousevat ratkaisumallit on jaettu neljään pääryhmään, lastenhoitoratkaisut, turvaverkostot, työn joustavuus ja puolison ansiotyösuhde (kuvio 6.).

Kuvio 6. Arjen ongelmatilanteiden ratkaisumallit.

Huomiota herättää turvaverkoston keskittyminen ainoastaan isovanhempiin. Naapuriapu ja ystävyysuhteet näyttelevät hyvin pientä osaa arjen ratkaisuissa

ja kuvastavat ehkä samalla elettyä aikaa. Kolmessa muussa osa-alueessa näytetään joukko vaihtoehtoja, mikä lisää niiden joustavuutta tilanteiden ratkomisessa.

6.4 Äitiyden ja yrittäjyyden ajallisuus elämänjanan kertomana

Elämänjanat (liite 2) toimivat haastattelujen täydentäjinä ja kokoajina. Yrittäjänaiset saivat hyvin vapaasti kirjata merkittävänä pitämiään elämän vaiheita janelle haluamallaan tarkkuudella. Janan ajallinen rakenne muotoutui sellaiseksi, että kuvattu ajanjakso alkoi joko yrittäjyyden alkuvaiheista tai ensimmäisen lapsen syntymästä, riippuen siitä kumpi tullut osaksi elämää ensimmäisenä. Janan vaiheet etenivät ajallisesti elettyyn hetkeen asti.

Viisi haastatelluista yrittäjänaisista oli toiminut päätoimisesti yrityksessään ennen lasten syntymää. Neljällä yrittäjänaisella oli yritystoimintaa jo vuosia ennen lapsen/ lasten syntymää. Yksi haastatelluista naisista oli lopettanut yritystoimintansa kolme vuotta ennen perheellistymistä. Yrityksen perustamisvaihe luokiteltiin elämänjanoissa joko positiiviseksi tai erittäin positiiviseksi vaiheeksi elämässä. Sitä saattoi varjostaa ainoastaan opintojen suorittaminen tai esimerkiksi yksityiselämässä eletty murrosvaihe, kuten talon rakentaminen. Raskaina koettiin myös yritykseen liittyvät muutosjaksot, kuten yrityksen muuttaminen uusiin tiloihin tai yritystä kohdanneet vaikeudet, kuten liiketilan palaminen.

Kolme yrittäjänaista oli ryhtynyt päätoimisesti yrittäjiksi vasta lasten syntymän jälkeen. Näissäkin yrityksen perustamiseen ja toimintaan liittyvät vaiheet korostuivat yksiselitteisesti positiivisina taitekohtina elämässä. Yrityksen perustamista oli saattanut edeltää pitkäkin pohdintavaihe, johon sisältyi myös vaikeana koettuja tuntemuksia ja ajanjaksoja.

Elämänjanoissa vaikeina tai erittäin vaikeina jaksoina näyttäytyivät palkkatyösäälöjaksot, kodin rakentaminen, muutot, raskauteen liittyvät väsymytilat, yrityksen henkilöstöongelmat ja ongelmat perheessä tai parisuhteessa. Vaikeana

saatettiin kokea myös perheellistymisen jälkeinen työhön paluu, mikäli lapsella ei ollut vielä hoitopaikkaa.

Lasten saaminen näyttäytyi yksiselitteisesti erittäin myönteisenä asiana, mutta pikkulapsiperheen arkeen kuuluva väsymys puolestaan aiheutti vaikeana koettuja elämänjaksoja. Ristiriita lasten tuomasta myönteisestä kokemuksesta ja väsymyksen aiheuttamasta vaikeasta jaksosta sekoittuivat niin, että sama elämänjakso saatettiin kokea samanaikaisesti myönteisenä ja vaikeana.

Elämänjanoissa selkeää yhteistä kaarta ja painotuksia ei yrittäjänäisten osalta löytynyt, mikä korosti ihmiselämän yksilöllistä kulkua. Yrityksen vaiheet näyttäytyivät janoissa kuitenkin selkeämmin eriteltyinä kuin perheellistyminen, joka puolestaan näyttäytyi yhtenä suurena pikkulapsivaiheena, josta eriteltiin lähinnä lasten päivähoiton aloitusvaihe. Haastatteluissa esiin nousseet arjen ongelmat lastenhoidon ja äitiyslomien osalta näkyivät myös janoissa eletyn elämän vaiheina, jotka oli koettu raskaina ja vaikeina. Ainoastaan yhdessä janassa ilmaistiin huoli yrityksen tilasta, mutta muutoin yritystoiminta oli yksiselitteisesti positiivinen asia yrittäjänäisten elämänjanalla.

Janat koettiin hyvin henkilökohtaisina ja haastattavat pohtivat tarkoin niihin kirjaamiaan asioita. Kaikille yrittäjänaisille elämänjana näyttäytyi kuitenkin oman eletyn elämän jäsentäjänä ja ohjasi oivalluksiin haastatteluissa. Ihmiselämän rakentuminen työstä, perheestä, opinnoista ja muuttuvista ihmissuhteista näkyy ja ilmentyy yksilöllisinä elämäntarina, joita tässäkin nimittää yhteen vain vanhemmuus, naiseus ja yrittäjäys. Yritysten erilaiset toimialat ja historia, yrittäjänäisten yksilölliset opinto- ja urapolut, solmitut ja purkautuneet ihmissuhteet, perheellistymisen yksilölliset vaiheet ja asumisen muutokset tekevät jokaisesta tarinasta erilaisen. Yrittäjäidentiteetti näyttää tuovan elämänjanoihin yhteistä nimittäjää lähinnä yrittäjänäisten tavassa suhtautua perheeseen ja yrittämiseen elämäntapana (taulukko 2).

7 Tulosten tarkastelua

Kaikki kahdeksan tutkimukseen osallistunutta yrittäjää olivat naisia ja kaikilla oli vähintään yksi lapsi. Haastateltujen yrittäjien vanhemmuus ilmeni äitipuheena ja äiti-identiteettinä. Vanhemmuus koettiin perheellisten yrittäjänäisten arjessa ensisijaisena tehtävänä elämässä ja sen nähtiin rakentavan elämää ohjaavia arvoja uudella tavalla. Äitiys tuli näkyväksi arjessa Vanhemmuuden roolikartan roolien (kuvio 1) mukaisena kuitenkin niin, että lasten perushoidolliset tehtävät ja kodin hoitaminen korostuivat. Tämä selittyi sillä, että seitsemällä yrittäjänaisella oli pieniä lapsia. Yrittäjänäisten äitiyden kokeminen noudatteli familistisen perhekäsityksen periaatetta, jossa sukupuolten välinen työnjako määritteli vastuun lasten kasvatuksesta äideille (Haavio-Mannila ym., 1984, s. 42–43).

Yrittäjyys edustaa Hasasen (2003, s. 14) mukaan individualistista elämän asennetta, sillä perusteina yrittäjäksi ryhtymiselle ovat tavallisesti halu toteuttaa omia tarpeitaan ja tehdä itsenäisiä päätöksiä. Yrittäjänäisten haastatteluissa omien tarpeiden toteuttaminen kietoutui mielenkiintoisella tavalla vanhemmuuteen, sillä yrittäjyys toimi monin osin ratkaisuna oman äitiyden tuottamiseen halutulla tavalla ja tuli näkyväksi esimerkiksi perheen yhteisen ajan arvostamisena ja sen maksimoimisena. Yrittäjyyteen liittyvä individualismi näyttäisi mahdollistavan yrittäjänäisten familistisen arvomaailman toteutumisen.

Yrittäjyys hyväksyttiin osaksi elämää ja arkea, jolloin se asettui arjen toimintoihin luontevasti. Työn ja perheen yhteensovittaminen merkitsee kokonaisuuden hyväksymistä eli sitä, että perhe ja työ kuuluvat kiinteästi ihmisen elämään (Ristimäki ym., 2008, s.12). Yrittäjänaiset olivat luoneet monen tasoisia ratkaisuja yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittamiseksi. Yrittäjyyteen liittyvä taloudellisen voiton tavoittelu ei näyttänyt merkittävänä kriteerinä naisten elämässä, vaan omasta tulotasosta oltiin valmiita tinkimään silloin, kun kyseessä oli lasten etu esimerkiksi hoitojärjestelyihin käytetyn ajan suhteen. Moisio ja Huuh-tanen (2007, s. 11–12) ovat korostaneet työn perimmäisenä arvona olevan juuri perheen ja tavoitteena perheen toimeentulon hankkiminen. Perheiden toimeentulon vakaus vaikutti syntyvän puolisoitten ansiotyöstä ja yrittäjyyteen liit-

tyvä ansio määriteltiin ajankäytön suhteen merkittäväksi. Työaikojen joustot ja mahdollisuus vaikuttaa omiin työaikoihin ja työn määrään olivat yrittäjänaisille merkittäviä asioita. Yrittäjänaisien joustavat työajat mahdollistivat lapsille lyhyemmät päivähoitoviikot, mikä merkitsi sitä, että työhön käytettiin esimerkiksi lasten nukkumaan menoajan jälkeisiä tunteja. Yrittäjyys näyttäytyi siinä määrin mielekkäänä itsensä työllistämisen muotona, että työhön käytettyä aikaa ei kovin tarkasti seurattu, kun ajankäyttö perheen osalta oli saatu toimivaksi.

Salmi (2004a, s. 22–23) kuvaa arkielämän toteuttamisen tapahtuvan ihmisten eletyn arjen kautta yhteiskunnan luomissa raameissa. Yrittäjänaisille arjen ongelmatilanteita synnyttivät lasten sairastumiset, lomajärjestelyt sekä aikataulujen sovittaminen. Ongelmatilanteet eivät näyttäneet merkittävästi eroavan palkansaajien kokemista yhteensovittamisen haasteista, sillä Turpeinen ja Toivonen (2008, s. 99) korostavat ansiotyössä toimivien vanhempien myös kokevan lasten sairastelun haasteellisena. Merkittävin ero palkansaajien ja yrittäjien kesken sairaan lapsen hoidon osalta näyttäisi olevan poissaolosta yrittäjälle seuraava tulon menetys. Lastenhoidon osalta ensisijaisina ratkaisuuina toimivat yrittäjänaisien omat työaikajärjestelyt, palkkatyössä toimivan puolison jääminen kotiin tai isovanhemmat. Joustoja lisäsivät myös yritykseen palkatut työntekijät tai kotiin palkattu lastenhoitaja. Äitiyslomien pitämisessä saatettiin joutua joustamaan, mutta pääasiassa yrityksen asioiden hoitaminen muun elämän lomassa oli hyväksyttävää, välttämätöntä ja tarpeellista.

Tukiverkostot muodostuivat hyvin yksiselitteisesti juuri isovanhemmista ja mikäli niitä ei ollut, koettiin, että tukiverkosto puuttui. Kiiskin (2012, s. 41) tutkimuksessa lappilaiset matkailualan naisyrittäjät olivat nimenneet tukiverkostoihin kuuluvan myös ystävät ja naapurit. Tällaista laajempaa yhteisöllisyyttä ei tässä tutkimuksessa haastateltujen yrittäjänaisien kokemuksista noussut esiin. Yrittäjyyden ja perheen yhteensovittamisen ja arjen organisoimien ratkaisujen kautta yrittäjänaisista äiteinä piirtyi hyvin samankaltainen vaikutelma kuin Kantolan ja Kautosen (2007, s. 26) esittämä kuva yrittäjistä. He korostavat yrittäjäominaisuuksista keskeisimpinä olevan vahvan itsetunnon, käytännön ongelmien ratkaisutaidon ja kärsivällisyyden. Neuvokkuus ilmeni esimerkiksi ratkaisuuina kuljettaa lasta työpaikalla mukana, mikäli hoitoa ei muutoin ollut mahdollista järjes-

tää. Yrittäjäominaisuudet näyttäisivät joko tukevan vanhemmuutta tai vanhemmuus jalostavan osaltaan yrittäjäominaisuuksia.

Vanhemmuus ja yrittäjäyys asettuivat yrittäjänäisten elämänkaarelle hyvin yksilöllisesti. Yhteistä kaavaa yrityksen perustamisen ajankohtaan ei yrittäjänäisten kertomuksista löytynyt, vaan elämä oli ohjautunut jokaisella hieman eri tavalla. Pikkulapsivaihe näyttäytyi lähes kaikilla keskimääräistä raskaampana, kuten Turpeisen ja Toivasen (2008, s. 99) mukaan kaikissa lapsiperheissä.

Pölläsen (2002, s. 560–561) mukaan yrittäjäyys seuraa naisen elämänkaarella tavallisesti vasta koulutuksen jälkeen ja sitoutuu vahvasti perhetilanteeseen, joko niin, että yrittäjäyys toimii ratkaisuna lastenhoidon järjestämiseen tai tulee ajankohtaiseksi vasta lasten kasvettua. Yrittäjänäisten elämänjanoissa Pölläsen (2002) tarjoamat suuntaviivat eivät toteutuneet, sillä osa naisista oli perustanut yrityksensä jo opiskeluaikanaan ja osa oli täydentänyt osaamistaan opintojen muodossa vielä lasten syntymisenkin jälkeen.

Yrittämiseen liittyvät raskaat jaksot näyttivät kietoutuvan samoihin ajanjaksoihin, jolloin lapset olivat vielä aivan pieniä ja yritykseen jouduttiin jostain syystä samaan aikaan panostamaan poikkeuksellisen paljon. Yritykseen liittyviä taloudellisia huolia ei nähty niin merkittävänä, että niitä olisi elämänjanalle kirjattu, koska yrityksen toimialasta riippuen sesonkiluonteisuus koettiin luontevaksi osaksi yrittäjäyttä. Elämänjanoissa oli nähtävissä äitiyden näkökulma, sillä äitiyteen liittyvät tunnetilat olivat helpompia kirjata ja kuvailla. Asiantuntijahaastattelussa korostui myös yrittäjänaisille ominainen piirre rakentaa yritykseen liittyvät ratkaisut aina lapsen edun näkökulmasta (ks. luku 8.4).

Elämänjanoista keskusteltaessa nousi yhteisenä nimittäjänä hämmennys, sillä vaikka yritys kulkikin osana arkea, niin vanhemmuuden ja yrittäjäyden kirjaaminen näkyväksi yhdelle elämänjanalle avasi kokonaiskäsitystä tiettyjen elettyjen jaksojen kokonaistunnelmasta. Tämä puolestaan vahvistaa näkemystä yrittäjäidentiteetistä, joka on niin vahvasti rakentunut osaksi persoonaa, ettei elämän osa-alueiden keskinäisiä vaikutussuhteita ja muuttuvia konteksteja huomata.

8 Luotettavuus

Merkittävänä luotettavuuden tekijänä voidaan pitää tutkimuksen koherenssia eli koko tutkimuksen johdonmukaisuutta ja kokonaisuutta. Luotettavuuteen vaikuttavat siis kaikki tutkimuksen vaiheet aina suunnittelusta johtopäätöksiin asti. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 140–141.) Koko tutkimusprosessi ja aineiston analyysi tulee kuvata mahdollisimman tarkasti, jolloin läpinäkyvyyden kautta voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym., 2010, s. 232). Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan seuraavassa totuudellisuuden, objektiivisuuden ja aineiston riittävyden kautta. Pohdinnan kohteina ovat myös analyysien luotettavuus, tutkijan ihmiskäsitys sekä tutkimuksen etiikka.

8.1 Tutkimuksen totuudellisuus ja objektiivisuus

Tutkittaessa ihmisten kokemuksia on hyväksyttävä se tosiasia, että totuudellisuuden arvioiminen tunnettujen totuusteorioiden perusteella osoittautuu haastavaksi ja jokseenkin jopa tarkoituksettomaksi. Tutkimuksen kuluessa on kuitenkin ollut aiheellista pohtia totuusteorioiden soveltuvuutta ja leikkauspintoja, niin tutkimuksen teoreettiseen osaan kuin tuloksiin. Totuuden korrespondenssiteoria näkee totena vain sellaisen väitteen, minkä voi aistein todentaa, kun taas totuuden koherenssiteorian mukaan väitteen totuuden tulee olla yhtä pitävä jo todeksi todettujen väitteiden kanssa. Pragmaattinen totuusteoria sen sijaan pitää uskomusta totena, jos se toimii ja osoittautuu hyödylliseksi ja konsensukseen perustuva totuusteoria painottaa puolestaan ihmisten yhteisymmärryksessä tuottamaa ”totuutta”. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 134–135.)

Koherenssiteorian totuudellisuuteen voidaan tässä tutkimuksessa tukeutua käytetyn teoreettisen tiedon osalta. Äitiyteen on haettu näkemyksiä aiemmista tutkimuksista ja lastensuojelutyön ammatillisesta materiaalista. Tällä tavoin on ollut mahdollista tuoda tutkimukseen riittävän vanhemmuuden näkökulmasta tuotettu tieto, sekä äitiyden kulttuurisen todentumisen ulottuvuus. Haastatteluiden rakenne ja analyysi on siis perustellusti rakennettu johdonmukaisesti jo todeksi todetun tiedon varaan. Työn ja perheen yhteensovittamisen totuudellisuutta voi-

daan edellä mainitun lisäksi vahvistaa pragmaattisella näkemyksellä, koska teoria on rakennettu työn ja perheen tutkimukselle. Haastavimpana osa-alueena tutkimuksen teoreettisessa rakenteessa näyttäytyy yrittäjyys-vanhemmuus, josta tutkijan on ollut vaikea löytää totuusteorioihin pohjautuvaa teoreettista tietoa tai ylipäätään mitään jo todeksi todettua, yhteisymmärryksessä tuotettua tai hyödylliseksi osoitettua totuutta, jonka muodostamaan kehikkoon olisi tutkimusaiheen voinut asettaa.

Tuomen ja Sarajärven (2009, s. 135) mukaan tutkimuksen objektiivisuutta pohdittaessa laadullisessa tutkimuksessa nousee keskiöön tehtyjen havaintojen puolueettomuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että pyrkiikö tutkija todella ymmärtämään ja kuulemaan tutkittavia itsenään, vai ohjaavatko tutkijaa hänen omat henkilökohtaiset sitoumuksensa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 135–136.) Haastateltaessa tutkittavia heidän kokemuksistaan liittyy tilanteeseen aina tulkinnallisuutta.

Perttula (2009, s. 156–157) kuvaa fenomenologiseen tutkimusotteeseen objektiivisuuden asettuvan hyvin silloin, kun se ymmärretään kohteenmukaisuutena. Objektiivisuuden tulee täyttää kaksi ehtoa, joista ensimmäinen on johdonmukaisuus tutkijan maailman- ja ihmiskäsityksen sekä kokemuksen tietoteoreettisen ajattelun osalta. Toinen objektiivisuuden ehto on se, että tutkimus toteutetaan kaikissa vaiheissaan niin, että tutkimuksellinen ymmärrys perustuu tutkittavien elävään ja todelliseen kokemukseen tutkittavasta ilmiöstä. (Perttula, 2009, s. 156–157.)

Tämän tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta on vahvistettu esittämällä tutkimustulokset tutkimukseen osallistuneille henkilöille. Heitä on pyydetty arvioimaan tulosten toden vastaavuutta ja samalla heillä on ollut mahdollisuus varmistua oman anonymiteettinsä toteutumisesta tutkimuksessa. Tulosten esittämistä henkilöille, joita se koskee, kutsutaan face-validiteetiksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 142.)

8.2 Tutkimusaineiston riittävyys

Tutkimusaineisto rakentui kahdeksasta haastattelusta, joita täydensivät haastatteluvien tuottamat elämänjannot. Haastattelut olivat kestoiltaan yhdestä tunnista lähes kahteen tuntiin ja niistä kertyi mittava määrä litteroitua aineistoa. Haastatteluissa kerätyn tiedon määrä oli runsas, ja siitä rajautui paljon pois tutkimuskysymysten ohjaamana. Riittävyyden mittarina voidaan pitää haastattelujen laatua ja kerätyn aineiston runsautta. Tuomen ja Sarajärven (2009, s. 147) mukaan esimerkiksi tulkinnallisen tutkimuksen perinteessä laadun ja määrän sekoittaminen ei palvele validiteetin mittarina, sillä määrien ei katsota kuvaavan tietämisen sisällön merkityksiä.

Riittävyyttä voidaan Rothin (2005, s. 348–349) mukaan osoittaa toteen myös triangulaation avulla. Aineistotriangulaatiossa yhdessä tutkimuksessa käytetään useita eri aineistoja, kun taas tutkijatriangulaatiossa useampi tutkija tutkii samaa ilmiötä ja on mukana tutkimusprosessissa. Silloin, kun tutkimusaineiston tulkinnassa hyödynnetään useita teoreettisia näkökulmia, on kyse teoriatriangulaatiosta. Menetelmätriangulaatiossa puolestaan käytetään tutkimusaineiston hankinnassa useita tiedonhankintamenetelmiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 143–145.)

Tässä tutkimuksessa triangulaation käsite ei toimi aukottomana luotettavuuden mittarina, mutta käsitteen ideaan vedoten voidaan riittävyyttä perustella haastatteluiden lisänä kerätyillä elämänjanoilla sekä yhden haastattelun jakamisella henkilökohtaiseen ja asiantuntijanäkökulmaan. Valittua aineiston keruumenettelmää on tässä tutkimuksessa hyödynnetty luovalla ja joustavalla tavalla, jolloin se on palvellut tarkoitustaan tuottamalla tutkimuskysymyksiin nähden riittävän aineiston.

8.3 Analyysien uskottavuus

Tutkimusaineiston analyysiä on kuvattu jo luvussa 5.4. Haastattelut rakentuivat teemoille, mutta toteutuivat hyvin vapaina ja avoimina keskusteluina, joissa pa-

lattiin usein aiemmin pohdittuun ja kerrottiin laajasti taustatietoa eletyille kokemuksille. Osassa haastatteluita tavoitettiin poikkeuksellisen syvä ja pohtiva ilmapiiri. Haastatteluiden litteroinnin osalta oli järkevää käyttää luotettavaa ulkopuolista litteroijaa kahden hyvin tunnepitoisen haastattelun osalta, jotta tutkijan objektiivisuus säilyi aineiston luokittelun ja jäsennyksen osalta tasa-arvoisena. Tutkija litteroi itse kuusi haastattelua. Aineiston analysoinnin ja jäsentämisen vaiheessa oli järkevää palata haastattelunauhoituksiin kuuntelemalla niistä sellaisia kohtia uudelleen, joissa sanoma tai viestin väri oli litteroitaessa kärsinyt tai oli syytä epäillä, että se ei välittynyt oikeanlaisena, eikä sitä näin olisi voinut jäsentää ilman uudelleen kuuntelua.

Pyrittäessä vastaamaan tutkimuskysymyksiin olivat aineistositaatit ja haastateltavien persoonallisuuden tuominen osaksi tuloksia välttämätön ratkaisu. Vain tällä tavoin oli mahdollista esittää tutkimustulokset niin, että ne tuottavat ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Elämänjanoihin tuli suhtautua hyvin sensitiivisesti, koska niihin oli kirjattu erityisen henkilökohtaisia ja kipeitäkin elämänvaiheita. Monen haastateltavan toiveena oli säilyttää elämänjanat tunnistamattomina, joten ne purettiin tulososaan ilman liitoksia aiemmin esitettyihin yrittäjäpersooniin.

Analyysiä voisi kuvata lähentymisen ja etääntymisen vuorotteluksi, sillä samalla, kun tutkija jakoi aineistoa osiin, hän palasi myös kokonaisien tarinoiden ääreen elämänjanojen kautta ja kykeni näin säilyttämään haastateltavien persoonat osana tutkimustuloksia. Erkkilä (2009, s. 207) kuvaa narratiivien kertovan tarinaa eletystä elämästä, niin yksilön minästä kuin yhteiskunnastakin. Haastattelujen ja elämänjanojen katsominen kokonaisuutena tuotti juuri Erkkilän (2009) esittämiä kokonaisia tarinoita pyydetyltä elämänjaksolta, mikä lisäsi tutkijan ymmärrystä koetusta ja kokemukseen liittyvästä kontekstista. Analyysien uskotavuutta vahvistaa tutkijan monitasoinen tapa purkaa ja koota aineistoa kadottamatta tutkittavien identiteettiä ja sen myötä yksilöllisiä ja ainutkertaisia kokemuksia tutkimusaiheesta.

8.4 Tulosten yleistettävyys

Laadullisen tutkimuksen kompastuskivenä voidaan pitää Alasuutarin (2011, s. 231) mukaan sen yleistettävyttä. Tätä tutkimusta ei olisi ollut mahdollista toteuttaa määrällisen tutkimuksen metodein, koska valmiita yrittäjävanhemmuuteen sopivia luokituksia ja kategorioita ei ole, eikä kokemusta olisi kyetty kuvailemaan ja tallentamaan ilman laadullisen tutkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia. Aineistojen analyysissä oli huomattavissa kuitenkin toistuvuutta ja useita yhteisiä nimittäjiä tutkittavien kesken. Saturaatiosta puhutaan silloin, kun kerätyt tarinat toistuvat, eikä uutta tietoa ei enää nouse esiin (Alasuutari, 2011, s. 107). Saturaatiosta voidaan puhua tässä tutkimuksessa vanhemmuuden kokemuksen ja arjen ongelmaratkaisumallien osalta. Elämänjanojen kohdalla toistuvuuden tavoittelua ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Yleistettävyden tueksi tehtiin aineiston keruuvaiheessa myös vapaamuotoinen asiantuntijahaastattelu, sillä yksi yrittäjänaisista oli siirtynyt yritysneuvojan tehtäviin kymmenvuotisen yrittäjäuransa jälkeen. Tämä tarjosi tutkijalle mahdollisuuden peilata tutkimustuloksia laajemmassa kontekstissa, sillä kokemuksia tutkittaessa saatetaan puristua liiaksikin ajatukseen kaiken ainutlaatuisuudesta.

Yritysneuvojan näkökulma noudatteli tutkimustuloksia etenkin perheellisten yrittäjänaisien kohdalla. Perheellisillä yrittäjyyden valinnan painopisteet olivat yritysneuvojan mukaan perheessä, jolloin yrittäjyys tarjosi mahdollisuuden joustaviin työaikoihin ja itse valittuun työpanokseen, mikä nousi vahvasti esiin myös tutkimustuloksissa. Varteenotettavana työuran muutosvaiheena hän piti äitiyslomaa, jolloin naiset saattoivat ryhtyä punnitsemaan olemassa olevan työnsä mielekkyyttä, tai työpaikan puuttuessa mahdollisuuksiaan sijoittua työelämään.

Yritysneuvojan mukaan perheellisillä yrittäjäuran valitsevilla oli usein ajatus toteuttaa yrittäjyyttä sellaisessa muodossa, että se mahdollistuu kotoa käsin. Yrittäjyys saattoi hänen mukaansa toimia lastenhoidon ratkaisuna ja mahdollistaa kotona olemisen pidempään. Työn ja perheen yhteensovittamisen ratkaisuna myös tämä oli nähtävissä tutkimustuloksissa. Asiantuntijanäkökulmastakin

katsottuna naissukupuoli nousi yhä yrittäjyyden erontekijäksi naisten suuntautuessa hoiva- ja naisvaltaisille aloille ja miesten valitessa ns. kovat alat. Yritysneuvojan työkentässä yrittäjyys näyttäytyi sukupuolittuneisuudesta huolimatta tasa-arvoisena, sillä hän korosti sitä, että yrittäjä hinnoittelee itse palvelunsa sukupuolesta riippumatta, ja perhepoliittiset ratkaisut mahdollistaisivat myös miesyrittäjien jäämisen kotiin vanhempainvapaalle. Yksinhuoltajuus ja uusperheisyys olivat myös yritysneuvojan näkökulmasta osa nyky-yrittäjyyttä.

Tutkimustulosten yleistettävyyttä tuki myös yritysneuvojan kokemukset naisyrittäjyyden arjen problematiikasta, mikä muodostui sitoutumisesta yritykseen. Äitiysloma mahdollistui vain, jos yritykseen löytyi sijainen tai, mikäli toimiala oli sellainen, että toiminnan saattoi keskeyttää ja palata myöhemmin sitä jatkaamaan. Yritysneuvojan huomio siitä, että yrittäjälle jää aina vastuu yrityksestä, vaikka itse työ tehtäisiinkin sijaisen toimesta, näkyi myös yrittäjänäisten haastatteluissa.

Haastatteluissa esiin nousseet ratkaisut verkostoista ja jaetusta vanhemmuudesta saivat tukea yritysneuvojalta. Naisyrittäjyydelle näyttäisi olevan ominaista laajentaa pohdintaa turvaverkostosta parisuhteen ulkopuolelle ja hakea ratkaisuja ajankäyttöön aiemminkin mainituilta isovanhemmilta, pois sulkematta kotiin palkattua lastenhoitajaa. Tutkimustuloksissa yhteensovittamisen ratkaisuna käytetty lapsen kuljettaminen mukana työssä, ei ollut yritysneuvojan kokemuksen mukaan myöskään harvinaista. Yrittäjänäisten arjen ratkaisut rakentuvat yritysneuvojan kokemuksen mukaan pääsääntöisesti aina äitiydelle, millä tarkoitetaan tässä sitä, että lapsen etu ja hyvinvointi kulkee päätöksissä etusijalla.

Tämä tutkimus tarjoaa yrittäjänäisten yksilöllisten kokemusten kautta kokonais kuvan yrittäjänäisten vanhemmuudesta ja arjesta Uudellamaalla. Tutkimustulokset ovat oman aikansa perheellisten yrittäjänäisten elämän kuvaus, joissa esiin nousevat haasteet ja ratkaisut voidaan nähdä edustavana otoksena laajemmasta joukosta. Yleistettävyyttä tukevat myös yhtymäkohdat aiempaan työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimukseen sekä äitiydestä tuotettuun tutkimustietoon.

8.5 Tutkijan ihmiskäsitys ja tutkimuksen etiikka

Tutkijan ihmiskäsitys vaikuttaa tutkimuksen taustalla etenkin silloin, kun on kyse tutkittavien kokemusten keräämisestä. Tämän tiedostaminen haastattelututkimuksessa on tärkeää. Lehtomaan (2009, s. 163) mukaan tutkija lisää tutkimuksensa luotettavuutta tuodessaan oman ihmiskäsityksensä julki. Tuomi ja Sarajärvi (2009, s. 158–159) puolestaan korostavat tutkimuksen eettisyyttä luotettavuuden mittarina. Tutkijalle on siis sallittua toteuttaa tutkimustaan oman ihmiskäsityksensä ohjaamassa suunnassa, mutta tutkittavien kokemusten ymmärtäminen ei saa rakentua tutkijan omalle kokemuspohjalle (Lehtomaa, 2009, s. 164). Tuomi ja Sarajärvi (2009, s. 125) puolestaan nostavat tutkijan oman etiikan merkittäväksi vaikuttimeksi tutkimukseen liittyvien ratkaisujen tekemisessä. Tutkijan ratkaisujen tulee toteutua hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, jotta tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyvänä (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2010, s. 23).

Tässä tutkimuksessa yrittäjyydellä ilmiönä ja elettyinä totuutena oli yhteistä kokemuspohjaa tutkijan ja haastateltavien välillä, mutta yhteiset kokemukset äitiydestä ja lapsiperheen arjesta puuttuivat. Yrittäjyyden monimuotoisessa ja laajassa kentässä ei tutkijan oma kokemus ollut kuitenkaan verrannollinen tutkittavien kokemuksiin ja tutkija oli koko tutkimuksen ajan tietoinen omasta yrittäjähistoriastaan. Humanistinen ihmiskäsitys toimi tutkimuksen luotettavuuden rakentajana, eikä yhteinen kokemuspohja yrittäjyyden osalta ohjannut haastatteluita. Itse asiassa tutkijan oma kokemus yrittäjyydestä toimi tutkimuksen mahdollistajana, koska ilmiötä tulee voida ymmärtää, jotta siitä on mahdollista esittää kysymyksiä, jotka perustuvat haastateltavien kokemuksiin. Humanistisen ihmiskäsityksen ydin on toisen ihmisen kunnioituksessa ja jokaisen ihmisen arvokkuuden tunnistamisessa (Rouhiainen, 1999, s. 17). Pohdittaessa humanistista ihmiskäsitystä ja kokemusten tutkimista voidaan nähdä rinnalla kulkemassa myös holistinen ihmiskäsitys, jossa ihminen nähdään fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena olentona, joka toimii niin biologisten lainalaisuuksien kuin oman merkityksellisen kokemisen kautta jatkuvassa vuoropuhelussa maailman kanssa (Haverinen, 1996, s. 38–39).

Tämän tutkimuksen eettisyys toteutuu tutkijan ihmiskäsityksen ja hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen kautta. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2010, s. 25) korostavat ihmisarvon kunnioitusta tiedonhankinnassa, mikä näkyy tässä tutkimuksessa haastateltavien vapaaehtoisena osallistumisena tutkimukseen ja anonymiteettilupauksen noudattamisena sekä sensitiivisenä haastatteluotteena.

9 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata perheellisten yrittäjänäisten kokemusta omasta vanhemmuudestaan arjessa sekä niitä selviytymiskeinoja, joita he olivat luoneet yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittamiseksi. Tarkoituksena oli myös selvittää miten yrittäjyys ja vanhemmuus ovat asettuneet yrittäjänäisten elämänselämykseen.

Yrittäjä-vanhemmuutta on tutkittu hyvin vähän, vaikka aihe on ollut ajankohtainen ja osa poliittista päätöksentekoa jo vuodesta 2004 asti, jolloin Matti Vanhasen I hallitus perusti naisyrittäjyystyöryhmän edistämään naisten yrittäjyyttä (TEM, 2010, s. 26). Yrittäjyyteen liittyvät tutkimukset ovat keskittyneet yrittäjäidentiteettiin (Hägg, 2011) tai edustaneet sosiaalipolitiikan opinnäytetöitä keskittyen yrittäjien toimeentuloon (Karasti, 2011).

Vanhemmuudesta ja äitiydestä puolestaan on tehty runsaasti tutkimuksia ja tuotettu työvälineitä ammattilaisille. Helminen ja Iso-Heiniemi (1999, s. 6) ovat laatineet lastensuojelutyöhön Vanhemmuuden roolikartan ja Berg (2008) on pohtinut väitöskirjassaan äitiyden kulttuurista ulottuvuutta. Perheen historiallista kehitystä ovat kuvanneet Haavio-Mannila, Jallinoja ja Strandell (1984) ja terveyden ja hyvinvoinnin laitos on Salmen (2004) johdolla tuottanut runsaasti tutkimuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta.

Tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia toivotulla tavalla. Vastauksista voitiin muodostaa kokonaiskuva yrittäjänäisten äitiyden kokemuksesta ja arjesta. Eri-tyistä tämän tutkimuksen valossa oli vanhemmuuden näyttäytyminen yläkäsitteenä, joka vaati sukupuoleen sidotun tarkennuksen ilmentyäkseen joko äitiyteenä tai isyytenä. Äitiyden kokeminen oli yrittäjänaisille elämän keskeisin asia ja äitiyteen liittyvät roolit todentuivat arjessa vahvasti hoidollisina sisältäen myös kodin hoitamisen ulottuvuuden. Läsnäolon ja läheisyyden merkitys korostui, koska haastateltavien lapset olivat pääasiallisesti vielä pieniä. Yrittäjänäisten äitiys osoittautui hyvin perhekeskeiseksi ja noudatteli ajankuvan ja median tuot-

tamaa ihannekuvaa äitiydestä. Arjen ongelmatilanteiden keskeinen ratkaisumalli perustui turvaverkostoihin ja ajankäytön organisointiin. Toiminta ja valinnat rakentuivat lasten edulle yritystoiminnan näyttäytyessä toissijaisena toiminnan kohteena.

Yrittäjänäisten tuottamat elämänjanat täydensivät haastatteluita ja tukivat kerrottuja kokemuksia, mutta samalla niissä korostui elämänpolkujen yksilöllisyys. Elämänjanojen tuottamien tarinoiden kuvaaminen yksilöllisinä narratiiveina olisi tuottanut mielenkiintoisia näkökulmia elettyyn elämään, mutta tutkijan eettiset periaatteet ja haastateltavien toiveet ohjasivat yleisempään lähestymistapaan.

Tutkimuksen suunnitteluvaihe tehtiin huolellisesti ja kerätty aineisto osoittautui riittäväksi ja laadukkaaksi. Tutkimus keskittyi yrittäjänaisiin, mutta olisi saattanut tarjota mielenkiintoisia tuloksia, mikäli tutkimusjoukko olisi muodostettu molemmista sukupuolista. Sukupuolikysymys nousi merkittäväksi tässä tutkimuksessa ja antaa mahdollisuuden pohtia jatkotutkimusta yrittäjävanhemmuuden erilaisesta ilmentymisestä arjessa naisten ja miesten kokemana.

Haastateltavat edustivat uusimaalaisia perheellisiä yrittäjänaisia, joten heidän voi katsoa toimivan otoksena laajemmasta joukosta samassa elämäntilanteessa eläviä yrittäjiä. Yleistettävyyttä tukivat yrittäjänäisten samansuuntaiset kokemukset äitiydestä ja arjesta, kun taas elämänjanat tarjosivat tutkijalle mahdollisuuden tutustua yksilölliseen näkökulmaan. Seitsemän kahdeksasta haastattelusta naisesta tavoitettiin Helsingin Yrittäjänaiset ry:n kautta, mitä voidaan pitää jossain määrin rajaavana ja luokitteleva tekijänä. Voidaan pohtia ovatko järjestö- ja yhdistystoiminnassa mukana olevat yrittäjänaiset tietoisempia yrittäjävanhemmukseen liittyvistä seikoista tai valmiimpia pohtimaan omaa roolia äitinä ja yrittäjänä.

Tämä tutkimus tarjoaa ajankohtaista tietoa perheellisten yrittäjänäisten elämästä ja arjesta. Kotitaloustieteelliselle tutkimukselle tämä tutkimus avaa uudenlaisen näkökulman perheen toiminnan tutkimiseen. Työn ja perheen sekä arjen tutkimuksessa yrittäjyyskonteksti on ohitettu lähes kokonaan ja tämä tutkimus liittyy yrittäjyyden tiiviisti myös kotitaloustieteen kenttään. Tutkimus keskittyy siis

samoihin aihepiireihin kuin naisyritysten etujärjestöt ja tarjoaa tuoreita tutkimustuloksia toiminnan tueksi. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että naisyritystäjyys tarvitsee ja kaipaa kipeästi lisää tutkimusta ja huomiota, jotta jo 1800-luvulla alkanut naisten itsensä työllistämisen perinne voi jatkua, vahvistua ja tasa-arvoistua.

Lähteet

- Akola, E., Heinonen, J., Kovalainen, A., & Suvanto, K. (2008). *Yrittäjyys valintana työuran eri vaiheissa –tarkastelussa nuoret ja ikääntyneet*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 29/2008.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Berg, K. (2008). *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D48. Helsinki: Väestöliitto.
- Broberg, M., & Tähtinen, J. (2009). Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 154–169). Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50. Helsinki: Väestöliitto.
- Erkkilä, R. (2009). Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa J. Perttula, & Latomaa, T. (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta – ymmärtäminen* (s. 195–223). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Forssén, K., Haataja, A., & Hakovirta, M. (2009). Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 9-18). Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50. Helsinki: Väestöliitto.
- Gordon, T. (2001). Johdanto. Teoksessa M. Nikunen, T. Gordon, S. Kivimäki, & R. Pirinen (toim.), *Nainen/ naiseus/ naisellisuus* (s. 8-17). Tampere: Tampere University Press.
- Haataja, A. (2009). Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 46–62). Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50. Helsinki: Väestöliitto.
- Haavio-Mannila, E., Jallinoja, R., & Strandell, H. (1984). *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Porvoo: WSOY.
- Hasanen, K. (2003). Naisten kertomuksia yrittäjyydestä hoiva-alalla. Sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.
- Haverinen, L. (1996). *Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena. Kotitalouden toiminnan filosofista ja teoreettista tarkastelua*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 164. Helsinki: Hakapaino.
- Haverinen, L., & Martikainen, M. (2004). *Rakas lapsi – ei! Kodin kasvattava vuorovaikutus*. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 14. Helsingin yliopisto.
- Heinonen, V. (2012). Arkielämän tutkimusperinteet, kulutus ja rutiinit. *Kulutustutkimus. Nyt* (1), s. 60–74.
- Helminen, M-L., & Iso-Heiniemi, M. (1999). *Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2010). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hägg, O. (2011). *Yrittäjyysvalmennus ja yrittäjäidentiteetti*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1618. Tampere: Tampere University Press.
- Ikonen, H-M. (2008). *Maaseudun naiset yrittäjinä. Elettyjä käytäntöjä ja jaettuja tulkintoja yrittävässä yhteiskunnassa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis : 1291. Tampere: Tampere University Press.
- Kantola, J., & Kautonen, T. (2007). Vastentahtoinen yrittäjyys Suomessa. Teoksessa T. Kautonen (toim.), *Vastentahtoinen yrittäjyys*. Työpoliittinen tutkimus 327. Helsinki: Työministeriö.
- Karasti, S. (2011). Pienyrittäjänäisten kokemuksia yrittäjyydestä ja toimeentulosta. Sosiaalipolitiikan pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.
- Kiiski, H. (2012). Lappilaisten matkailualan naisyrittäjien kokemuksia yrittäjyyden ja lapsiperheen arjen yhteensovittamisesta. Johtamisen pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Kivimäki, R. (2009). *Vanhemmuus työpaikoilla*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1472. Tampere: Tampere University Press.
- Krok, S. (2009.) *Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1437. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Latomaa, T. (2009). Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktiivisena tieteenä. Teoksessa J. Perttula, & Latomaa, T. (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta – ymmärtäminen* (s. 17–84). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lehtomaa, M. (2009). Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula, & Latomaa, T. (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta – ymmärtäminen* (s. 163–192). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Moisio, E., & Huhtanen, H. (2007). *Arki hallussa? Suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksiä työstä, perheestä ja vapaa-ajasta vuonna 2015*. Delfoi-paneelin tuloksia. Työ ja ihminen tutkimusraportti 31. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Naisyrittäjyyden edistämisyöryhmä. (2008). *Naisyrittäjyys tänään ja huomenna*. Naisyrittäjyyden edistämisyöryhmän väliraportti 31.10.2008.
- Niemelä, P. (2001). Psykologinen valmistautuminen vanhemmuuden rooleihin raskauden aikana. Teoksessa M. Rautiainen (toim.), *Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovelta* (s. 9-16). Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Nurmi, T. (2004). *Yrittäjyyden edistäminen: Yrittäjyyden uusi kuva 2020*. Loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu.

- Perttula, J. (2009). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula, & Latomaa, T. (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta – ymmärtäminen* (s. 115–162). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pöllänen, P. (2002). Hoivayrittäjyyden aika naisen elämänsäkulussa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 67(6), s.558–563.
- Rantalaiho, M. (2009). Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (19–45). Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D50. Helsinki: Väestöliitto.
- Repo, K. (2009). *Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tampereensis 1479. Tampere: Tampere University Press.
- Ristimäki, T., Meriläinen, H., Kylä-Setälä, E., & Holmberg, M. (2008). *Kotitalouspalvelut osana työn ja perheen yhteensovittamista. Tuloksia PALAPELI-perheiden arkea helpottavien palveluiden kehittämishankkeesta*. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 31. Helsinki: Väestöliitto.
- Ritala-Koskinen, A. (2001). *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D38. Helsinki: Väestöliitto.
- Roth, W.-M. (2005). *Doing qualitative research: Praxis of methods*. Rotterdam & Taipei: Sense Publishers.
- Rouhiainen, A. (1999). Tiedostamisen, kriittisen ajattelun ja reflektoinnin merkitys oppimisen osana Carl Rogersin humanistisen oppimisen näkemyksen ja Jack Mezirowin oppimisen näkemyksen puitteissa. Aikuiskasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, kasvatustieteen laitos.
- Salmi, M. (2004a). Arkielämä kokoa yhteen työn ja perheen. Teoksessa M. Salmi, & J- Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea* (s. 11–28). Helsinki: Stakes.
- Salmi, M. (2004b). Kokemuksia muutoksista työn ja perheen yhdistämisen mahdollisuuksista. Teoksessa M. Salmi, & J- Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea* (s. 168–171). Helsinki: Stakes.
- Salmi, M. (2004c). Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa M. Salmi, & J- Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea* (s. 1-9). Helsinki: Stakes.
- Salmi, M., Sauli, H., & Lammi-Taskula J. (2009). Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen, & S. Ahlström (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009* (s. 78- 92). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- STM (2005). *Yrittäjien sosiaaliturva 2004 –työryhmän raportti*. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005: 12. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- STM (2009). *Yrittäjien sosiaaliturvan kehittäminen*. Yrittäjät 2009 –työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Suhonen, A-S., & Salmi, M. (2004). Yksin vastuussa arjesta. Teoksessa M. Salmi, & J- Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea* (s. 89–97). Helsinki: Stakes.
- Taskinen, Sirpa (1994) Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Linna, Pirkko (toim.): *Perhe* (s.3-6). Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos C-sarja 6/1994. Tampere: Jäljennepalvelu.
- TEM (2010). *MoniNainen ja Uudistuva Naisyrittäjyys - Naisyrittäjyyden edistämistyöryhmän loppuraportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 4/2010. Helsinki: Edita Publishing.
- TEM (2012). *Yrittäjyyskatsaus 2012*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 46/2012. Helsinki: Edita Publishing.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turpeinen, M., & Toivanen, M. (2008). *Perhe työssä, työ perheessä. Työn ja perheen yhteensovittamisen rajat ja mahdollisuudet työorganisaatiotoimijoiden, perheen ja sukupuolen näkökulmasta*. Monikko-hanke 2008. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Yitalo, P. (2011). Johdanto. Teoksessa P. Yitalo (toim.), *Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi* (s.8). Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Vilkko, A. (1997). *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 663. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vuokila, R. (2010). Millaista on hyvä vanhemmuus? Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Österberg-Högstedt, J. (2009). *Yrittäjänä ammatissaan sosiaali- ja terveysalalla – yrittäjyyden muotoutuminen kuntatoimijoiden ja yrittäjien näkökulmasta*. Väitöskirja, sarja A-3:2009. Turun kauppakorkeakoulu.

Elektroniset lähteet

- Garton, S., & Copland, F. (2010). I like this interview; I get cakes and cats!': the effect of prior relationships on interview talk. *Qualitative Research*, vol. 10 (5) October 2010, pp. 533-551. Luettu 11.11.2012. Saatavissa: <http://qrj.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/content/10/5/533.full.pdf+html>
- Gibb, A. (2005). Towards the Entrepreneurial University. Entrepreneurship Education as a lever for change. National Council for Graduate Entrepreneurship. Policy Paper #003. May 22/2005, p. 37. Luettu 19.7.2013. Saatavissa:

sa: <http://irandanesh.febpc.com/FileEssay/karafarin-c-1386-10-30-m21.pdf>

Eläketurvakeskus (2013). YEL-yrittäjät. Yrittäjän vakuutus perustuu YEL-työtuloon. Luettu 16.7.2013. Saatavissa: <http://www.etk.fi/fi/service/yel-yritt%C3%A4j%C3%A4t/237/yel-yritt%C3%A4j%C3%A4t>

Kela (2012). Yrittäjälle. Luettu 21.7.2013. Saatavissa: http://www.kela.fi/vanhempainraha_yrittajalle

Pärnänen, A., & Sutela, H. (2011). *Työn tekemisen uudet muodot ja tilastot*. Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 4/2011. Luettu 16.7.2013. Saatavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-12_002.html

Sateenkaariperhetyön projekti (2007). Muistio 20.12.2007. Luettu 2.8.2013. Saatavissa: <http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=114&lang=&ref=>

Yrittäjät (2013). Yrittäjän eläkevakuutus YEL. Luettu 21.7.2013. Saatavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/yrittajaihmisena/yelvakuutus/>

Liitteet

LIITE 1

Teemahaastattelu -Vanhemmuus yrittäjänäisten kokemana

Haastateltavan taustatiedot

- ✓ ikä
- ✓ -siviilisääty (avioliitossa, avoliitossa, eronnut, leski)
- ✓ perhesuhteet (yksinhuoltaja, yhteishuoltaja)
- ✓ lasten lukumäärä ja iät

Yrityksen taustatiedot

- milloin yritys on perustettu
- yrityksen toimiala ja yritysmuoto
- viikoittainen työpanos, onko alaisia

Yrittäjyys

- Miksi ryhdyit yrittäjäksi? Mitä yrittäjyys merkitsee?
- Eroaako naisyrittäjyys jollain tavalla miesyrittäjyydestä?
- Millaista naisyrittäjän arki ja ajankäyttö? Millaisia haasteita yrittäjä-äiti kohtaa?
- Millaisia vaatimuksia yrittäjyyden ja äitiyden yhteensovittaminen mielestäsi vaatii?

Tutkimuskysymys	Haastattelussa esitettäviä kysymyksiä
Miten vanhemmuus ja yrittäjyys ovat asettuneet yrittäjänäisten elämäntilanteelle?	Kirjaa jänalle merkittävänä pitämäsi hetkiä elämäsi varrelta. Voit aloittaa kirjaamisen ensimmäisen lapsesi odotusajalta ja tai yrityksesi perustamis- tai aloitusvaiheista. Merkitse kirjaamasi asiat ajallisesti oikeaan järjestykseen ja kuvaa niihin liittyviä tuntemuksiasi lyhyin kommentein tai hymy-/surukasvo-symbolein. Voit täydentää janaa haastattelun kuluessa.
Millaisena vanhemmuus koetaan perheellisten yrittäjänäisten arjessa?	Vanhemmuus Mitä vanhemmuus/ äitiys sinulle merkitsee? Millaiseksi vanhemmaksi/ äidiksi itseäsi kuvailisit? Millainen on mielestäsi ihanneäiti? Mitkä ovat mielestäsi vanhempana/ äitinä olemisen suurimmat haasteet? Millaisia rooleja/ ulottuvuuksia koet vanhemmuudessa/ äitiydessäsi ilmenevän? Voit nimetä aivan vapaasti mieleesi tulevia rooleja (esimerkiksi ruokkija, huolehtija, johtaja, läheisyyden antaja tms.) Mitä haasteita kuvailisit vanhemmuuteen/äitiyteen liittyvän?
Millaisia selviytymiskeinoja ja ratkaisuja yrittäjänaiset ovat luoneet yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhteensovittamiseksi?	Millaisena kuvailisit lapsiperheen arkea? Miten yrittäjyys mielestäsi vaikuttaa lapsiperheen arjen toimintoihin ja ajankäyttöön? Millaisia ongelmia tai pulmatilanteita olet arjessa kohdannut? Millaisia ratkaisuja olet löytänyt arjen ongelmiin? Millä tavalla yrittäjyys asettuu arkeen? Hoidatko yrityksen asioita myös kotoa käsin? Koetko olevasi kotona sekä vanhempi/ äiti, että yrittäjä? Onko yrittäjyys parantanut arjen toimivuutta vai lisännyt siihen haastetta?

LITE 2

Elämänjana

Nimi:

erittäin myönteinen	
myönteinen	
neutraali	
neutraali	
vaikea	
erittäin vaikea	